

Indholdsfortegnelse

Temaartikler

Forord	3
Forsvars- og sikkerhedspolitisk forskning på DIIS Karsten Jakob Møller	5
Forskningsreformer på Forsvarsakademiet Flemming Splidsboel Hansen	16
Militær forskning i Danmark Bertel Heurlin	21

Artikler uden for tema

Fremtidens krig Mikkel Vedby Rasmussen	36
Kommentar til artiklen Danske Sneleoparder i Bosnien Arben Deliu	47
Nyt fra bogfronten	53
Anmeldelse af: "The Limits of Power. The End of American Exceptionalism" af Andrew Bacevich	55
Anmeldt af kommandør Asger Bagge "The Strategy Bridge: Theory for Practice" af Colin S. Gray	57
Anmeldt af brigadegeneral Michael H. Clemmesen "Politik og ideologi i Kina" af Peer Møller Christensen	59
Anmeldt af Sigge Aaberg Kærn, specialeskriver "The Danish Straits and German Naval Power 1905 – 1918" redigeret af Michael Epkenhans og Gerhard P. Gross	61
Anmeldt af kommandør Poul Grooss "Anders Lassens krig" af Thomas Harder	62
Anmeldt af kommandør Poul Grooss "Artillerist på Vestfronten" med undertitlen "Thomas Sølbecks erindringer fra Første Verdenskrig" af Thomas Sølbeck	63
Anmeldt af Niels Bo Poulsen "Om Krig" (uddrag) af Carl von Clausewitz ved Mikkel Thorup (introduktion), Mogens Chrom Jacobsen (oversættelse)	64
Anmeldt af major Claus Eskild Andersen "Hitler mod Stalin" af Niklas Zetterling	67
Anmeldt af kommandør Poul Grooss	

Indholdsfortegnelse •

"Frømandskorpset gennem 50 år", redigeret og delvis skrevet af Georg Holst Petersen	68
Anmeldt af kommandør Poul Grooss	
"Beredt for Danmark – Nationalsocialistisk Ungdom 1932 – 1945" af Mikkel Kirkebæk	69
Anmeldt af kommandør Poul Grooss	
"Minestrygerne af MR-/NÆS-klassen" af Lars Jordt	69
Anmeldt af kommandør Poul Grooss	
"Gamle København" af Jørgen Larsen	70
Anmeldt af kommandør Poul Grooss	
"Jeg er en hær" af Lars Husum	71
Anmeldt af kommandør Poul Grooss	
"Opstigende skorpion" af Kristian Ditlev Jensen	71
Anmeldt af kommandør Poul Grooss	
Oplev historiens vingesus	73
Foredragsaften og generalforsamling	75
Skrivevejledning	76

Militært Tidsskrifts første nummer i 2011 handler om militær forskning. Udtrykket militær forskning skal og kan forstås dobbelt; dels som forskning i militære forhold i bred forstand, dels som forskning udført for eller i forsvaret. Det har været ønsket med valget af dette tema at sætte skarpt på et område, der ligger i direkte forlængelse af formålet med dette tidsskrift og dets udgiverinstitution, Det Krigsvidenskabelige Selskab, nemlig den reflektive og analytiske tilgang til militære forhold – kort sagt videnskabeligheden.

Første artikel inden for temaet leveres af Senioranalytiker, Generalmajor, Karsten Jakob Møller, Dansk Institut for Internationale Studier. Heri præsenteres en af de centrale institutioner i det danske forsvars- og sikkerhedspolitiske forskningsmiljø, Dansk Institut for Internationale Studier. Derpå følger artiklen "Forskningsreformer på Forsvarsakademiet" af Chefkonsulent, PhD Flemming Splidsboel Hansen, Forskningskoordinator ved Forsvarsakademiet. Forsvarsakademiets igangværende omstrukturering, hvori indgår en omstilling af forskningen til at foregå inden for en række forskningsgrupper, er i centrum for dette bidrag. Temaets tredje og sidste artikel er forfattet af Professor Bertel Heurlin, Københavns Universitet. Hans bidrag giver et overblik over tendenserne og udviklingstrækkene i dansk militær forskning de seneste 150 år. Hvad der springer i øjnene er ikke mindst den øgede institutionalisering af denne forskning, og den stadig tættere sammenknytning af (sikkerheds-)politik og militære forhold.

Uden for tema, men med klar berøring til dette, kan Militært Tidsskrift præsentere en artikel baseret på Professor Mikkel Vedby Rasmussens tiltrædelsesforelæsning. Mikkel Vedby Rasmussen leder som bekendt Center for Militære Studier. Artiklen med temaet "Fremtidens krig" kan derfor også læses som en slags præsentation af centrale aspekter af centerets forskning, og er dermed en indirekte præsentation af en institution, der de seneste år (bl.a. under sin tidligere titel DIMS) har markeret sig hyppigt og slagkraftigt i såvel den offentlige som den mere snævre videnskabelige debat om militære anliggender og sikkerhedspolitik.

Mange spørgsmål og problemstillinger knytter sig til emnet militær forskning. Bedrives militærvidenskab bedst af civile forskere uden tilknytning til forsvaret eller er det først og fremmest forskere med en militær baggrund, som har den fornødne ekspertise til at analysere militære forhold? Hvad skal balancen være mellem fri grundforskning drevet uden snævre forestillinger om nytteværdi og mere anvendelsesorienteret forskning, der skal kunne bruges i "den spidse ende"? Og hvor går grænserne i vores yderst komplekse verden mellem militær forskning og forskning i alt muligt andet. Er civil IT forskning med militære anvendelsesmuligheder eksempelvis samtidig militær forskning? Hvor teoretisk kan forskningen være førend den med fagmandens øjne forlader sit genstandsfelt og bliver uden interesse? Kan man i et samfund i hastig teknologisk og social udvikling bruge tilbageskuende videnskaber som militærhistorie til andet end underholdning over aftenkaffen? Er spild af forsvarets midler at have forskningen *in house* eksempelvis på forsvarsakademiet? Ville en mere rationel og billigere måde være ad hoc at tilkøbe sig de forskningsydelser og konkrete projekter man måtte have brug for? Hvad kan vi lære af udenlandske erfaringer?

Forord •

En del af disse spørgsmål er berørt i temaets bidrag, men langt fra udtømmende. Signaturen bag dette forord har ingen intentioner om at svare yderligere. Når spørgsmålene stilles, er det først og fremmest for at erindre læserne om, at Militært Tidsskrift og det Krigsvidenskabelige Selskab er et forum for den krigsvidenskabelige debat. Udover at have mulighed for at blande sig i debatten i tidsskriftets spalter, findes for selskabets medlemmer også et "Debatforum" på DKVS hjemmeside (se MT nr. 4/2010, s. 323). Der eksisterer med andre ord både et medium for de lange og "lixtunge" indlæg, der knytter sig direkte til de skrevne artikler i bladet og et medium for kortere kommentarer og betragtninger, som man af den ene eller anden grund ikke vil "puste op" til et indlæg i bladet. Det er på den baggrund håbet, at temanummeret og de ovenfor nævnte spørgsmål og overvejelser vil animere læserne til at forfølge temaet yderligere.

Uden for tema bringes en kommentar til en tidligere artikel. Det drejer sig om cand. mag. Arben Delius artikel om den danske kampvognsstyrke i Bosnien. Han påpeger i artiklen, at skønt styrken havde væsentlig afskrækkende betydning i forhold til de serbiske styrker, forsvandt truslen fra disse ikke *overnight*, ligesom man ifølge Arben Deliu ikke kan tilskrive det danske styrkebidrag væsentlig indflydelse på, at Tuzla ikke blev rendt over ende.

Sidst i nummeret følger som vanligt anmeldelsessektionen ved kommandør Poul Grooss. Såvel temaredaktør Flemming Splidsboel som de enkelte bidragsydere og anmeldere takkes varmt for deres skrive- og anmeldelseslyst.

Det Krigsvidenskabelige Selskab gennemfører for første gang en battlefield tour. Turen går til Holland, nærmere bestemt Arnhem og Nijmegen, hvor vi skal se og opleve alle de spektakulære steder, læs mere herom i artiklen: Oplev historiens vingesus. Endelig bringes indbydelse til Det Krigsvidenskabelige Selskab generalforsamling mandag den 2. maj 2011.

God læselyst

Niels Bo Poulsen
Chefredaktør

Forsvars- og sikkerhedspolitisk forskning på Dansk Institut for Internationale Studier

Karsten Jakob Møller, Generalmajor (pens.) & Senioranalytiker. Koordinator for Indsatsområdet Forsvars- og Sikkerhedspolitiske Studier. Dansk Institut for Internationale Studier.

Dansk Institut for Internationale Studier

Militært Tidsskrifts redaktion har bedt mig beskrive den militære forskning ved Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS). Hvis man forstår militær forskning, som noget der handler om, hvordan man fører krig, d.v.s studier og analyser af grundlaget for militær strategi, taktik og operationer, organisation, materiel og logistik m.m. finder det kun sted i begrænset omfang. Derimod foregår der en ganske omfattende sikkerheds- og forsvarspolitisk forskningsvirksomhed ved DIIS, men det er sjældent, at den kommer i nærheden af "maskinrummene" i værnene. Denne forskning finder først og fremmest sted i det ene af DIIS' otte Indsatsområder (IO), Forsvar & Sikkerhed (FoS), idet der dog tillige foregår et betydeligt tværgående samarbejde mellem IO'erne. Men herom senere.

DIIS er etableret ved en lov fra 2002, hvorved de aktiviteter, der tidligere hørte under Dansk Udenrigspolitisk Institut, Center for Udviklingsforskning, Center for Freds- og Konfliktforskning samt Dansk Center for Holocaust- og Folkedrabsstudier blev samlet i Dansk Institut for Internationale Studier.

Formålet med denne sammenlægning er en styrkelse af forsknings-, udrednings- informationsvirksomheden i Danmark om internationale forhold, forstået som det udenrigs-, sikkerheds- og udviklingspolitiske område, konflikter, holocaust, folkedrab og politiske massedrab.

Loven pålægger DIIS at arbejde for opfyldelsen af sit formål ved at udføre, fremme og samordne uafhængig forskning om internationale forhold. Endvidere skal DIIS udarbejde udredninger og redegørelser efter anmodninger fra Folketinget, regeringen eller på eget initiativ samt følge den internationale udvikling med henblik på at vurdere Danmarks udenrigs- og sikkerhedspolitiske situation i en bred politisk og økonomisk sammenhæng, herunder Danmarks placering i forhold til udviklingspolitiske problemstillinger.

Loven pålægger tillige DIIS at formidle forskningsresultater, analyser og viden samt udøve dokumentations- og informationsvirksomhed, herunder biblioteksvirksomhed om internationale forhold.

Endvidere skal DIIS medvirke ved forskeruddannelse i samarbejde med andre forskningsinstitutioner, herunder støtte udviklingen af forskningskapacitet i udviklingslandene.

Endelig skal instituttet fungere som bindeled mellem danske og internationale forskningsmiljøer inden for instituttets arbejdsområde.

Ved samme lov fik DIIS bofællesskab med Institut for Menneskerettigheder (IMR). DIIS og IMR har fælles administration, herunder biblioteksvirksomhed. Til gengæld har DIIS og IMR hver sin bestyrelse, men det er ikke gjort med det: Over de to institutbestyrelser findes der en fælles bestyrelse for den samlede virksomhed, Dansk Center for Internationale Studier og Menneskerettigheder, DCISM.

Forskning ved DIIS

DIIS's vision er formuleret således: "DIIS tilstræber at udføre fremragende videnskabeligt arbejde og præge de politiske beslutningsprocesser og den offentlige debat ved at udføre innovativ og tværfaglig forskning inden for nøgleområder som globalisering, sikkerhed og udvikling samt ved at bygge bro mellem teoretisk og anvendt forskning,".

Kvaliteten af instituttets forskning kontrolleres af internationale forskningspublikationer gennem gængs peer-review (fagfællebedømmelse). Man tilstræber at publicere i internationalt anerkendte tidsskrifter og på anerkendte forlag. Der arbejdes målrettet med at opretholde en norm for forskningspublicering, som modsvarer de krav, der stilles til forskere på andre forskningsinstitutioner.

Som nævnt påhviler der DIIS en speciel forpligtelse til at udføre politikrelateret forskning samt udføre forskningsbaserede opgaver for regeringen og centraladministrationen. Denne type opgaver er spændende men ikke uproblematisk. Derfor lægger vi stor vægt på at understrege, at DIIS er en uafhængig forskningsinstitution, og at det kun er forskningsområdet og emnet, der kan rekvireres, aldrig resultaterne. Som hovedregel afgives den type udredninger og redegørelser på institutbestyrelsens ansvar.

Man arbejder målrettet på fleksibilitet og tværfaglighed og er derfor organiseret i en åben struktur med såkaldte Indsatsområder. Der er for en treårig periode med start i april 2009 blevet etableret otte forskningsmæssige Indsatsområder:

- Forsvar & sikkerhed
- Udenrigspolitik og EU-studier
- Global økonomi, regulering og udvikling
- Holocaust og folkedrab
- Migration
- Naturressourcer og fattigdom
- Politik og regeringsførelse
- Mellemøsten

Ledelse og økonomi

DIIS ledes som nævnt af en bestyrelse, hvis formand for tiden er Professor Laurids S. Lauridsen, Samfund og Globalisering/Internationale udviklingsstudier, RUC, og en Direktør; Nanna Hvidt, der har en akademisk baggrund i kultursociologi og en karrieremæssig baggrund i Udenrigsministeriet, senest som chef for kontoret for FN og Verdensbanken. Direktøren råder over et mindre ledelsessekretariat samt et Publikations & Informationselement, men ellers er alle øvrige administrative funktioner fælles med IMR.

DIIS har ca. 100 ansatte, hvoraf de 50 er forskere eller seniorforskere; dertil kommer ca. 15 Ph.d.-studerende, 15 studentermedhjælpere og praktikanter samt ca. 15 teknisk-administrativt personale.

I 2009 var DIIS samlede budget på ca. 76 mio. kr. Grundbevillingen fra finansloven udgør 52 % samt yderligere 16 % bl.a. fra Forsvarsministeriet. 32 % af indtægterne stammer indtægtsgivende forskningsvirksomhed, herunder tildelinger fra fonde, forskningsråd m.m. 57 % af midlerne anvendes direkte på forskningsaktiviteter, 9 % på formidling, 6 % på biblioteksvirksomhed. Dertil kommer naturligvis administrative fællesudgifter; IT samt ikke mindst husleje.

Indsatsområdet Forsvar & Sikkerhed

Ovenstående er den ramme inden for hvilken Indsatsområdet Forsvar & Sikkerhed virker ved DIIS.

Afdelingen består for tiden af 5 seniorforskere, 2 projektforskere (begge i aktivering med løntilskud), 6 ph.d.-studerende, hvoraf de to er finansieret gennem Forskningsrådet til Samfund og Erhverv i samarbejde med Syddansk Universitet, og to afventer at forsvare deres afhandlinger i henholdsvis februar og juni i år. Dertil kommer en forskningsassistent, en major, udstationeret fra Forsvarsakademiet i 2 år (og som i perioden har taget en mastergrad i disaster management) samt en senioranalytiker, nemlig undertegnede, der samtidig er koordinator for Indsatsområdet (betegnelsen senioranalytiker bruges om akademiske medarbejdere udstationeret fra ministerierne, og som ikke har en Ph.d-grad, eller om undertegnede, der har en militær og dermed ikke-forskningsmæssig baggrund).

Forsvar & sikkerhed er i den gunstige situation at være næsten udelukkende finansieret af Forsvarsministeriet. Siden 2000 har der i forsvarsforligene været afsat midler til gennemførelse af konkrete forsvars- og sikkerhedspolitiske projekter, først ved DUPI (Dansk Udenrigspolitisk Institut) og siden ved DIIS. Det seneste forsvarsforlig gældende for perioden 2010 – 2014 fastsætter, at der årligt i forligsperioden afsættes et beløb på 8 mio. kr. (i 2010-priser) til gennemførelse af projekterne.

Det er som nævnt en usædvanlig gunstig situation, men ikke helt uproblematisk. Hvis man ved et kommende forlig fjerner midlerne, er Indsatsområdet i frit fald som et koncertflygel, der kastes ud fra 20. etage. Derfor skal denne ordning ikke betragtes som en sovepude, men som et incitament til at "levere varen" og til at finde supplerende finansiering.

DIIS og Forsvarsministeriet indgik ultimo februar 2010 en rammeaftale for forligsperioden. Aftalen har skabt nogle fornuftige retningslinier for samarbejdet mellem DIIS og Forsvarsministeriet om forsvars- og sikkerhedspolitiske forskningsprojekter i forligsperioden.

DIIS og Forsvarsministeriet aftaler ved forligsperiodens begyndelse de overordnede og mere langsigtede forskningstemaer for hele forligsperioden. Med udgangspunkt heri fastlægger DIIS og Forsvarsministeriet i fællesskab årligt de enkelte emner og projekter, der skal indgå i projektplanen. Der vil naturligvis være forudgående høringsrunder blandt forsvarrets myndigheder.

Denne proces er meget vigtig for, at DIIS kan levere en vare, som forsvaret efterspørger (eller som forsvaret burde efterspørge). Der er formentlig flere, der kan nikke genkendende til den situation, hvor man præsenteres for en skrivelse fra ministeriet, hvori man udbeder sig projektforslag. Hvad gør man nu ved den? Tidsfristen er ved at være overskredet og yngste sagsbehandler får til opgave at drømme et par forslag op. Det kunne f.eks. være interessant med en rapport om pirateri i Aden-bugten eller den politiske udvikling i Yemen. Helt sikkert, men det er ikke sikkert, at Forsvar & sikkerhed har forskningsbaseret viden på lige netop dette område. Den findes muligvis andre steder i DIIS' organisation, og så er det ikke noget problem. Hvis det imidlertid ikke er tilfældet, må vi prøve at finde ekspertisen i vores – i øvrigt meget omfattende – forskningsnetværk, nationalt og internationalt. Som regel lykkes det at finde en løsning. Det jeg ønsker at tilkendegive med dette eksempel er, at vi ikke vil levere overfladiske "konsulentrapporter", med smart layout og tyndbenet indhold. Det, vi skal levere, skal være forskningsbaseret, ellers mister vi vores raison d'être. DIIS er en

forskningsinstitution, jfr. loven fra 2002, ikke et konsulentfirma eller for den sags skyld en tænketank.

Derfor er dialogen mellem DIIS og brugerne/kunderne helt afgørende. De gensidige forventninger må afstemmes. Derfor er det også et væsentligt punkt – og en nyskabelse i forhold til tidligere praksis – at der en gang om året skal afholdes et dialogmøde mellem DIIS Forsvar & sikkerhed og brugerne, hvor man drøfter produkternes relevans for det forsvars- og sikkerhedspolitiske arbejde.

Ultimo maj 2010 underskrev Forsvarsministeriet og DIIS Forsvar & Sikkerhed en projektplan for perioden 2010-2011, der indeholder 23 større eller mindre projekter.

DIIS Forsvar & Sikkerhed: Forskningsfelter

Efter denne lettere bureaukratiske ouverture er det ved at være tiden til at se på substansen: Hvilke forskningsfelter beskæftiger vi os med, og hvilke projekter arbejder vi med. Som jeg nævnte i indledningen, er vi kun sjældent i nærheden af "maskinrummene" i forsvaret eller, som Bertel Heurlin så enkelt og præcist beskriver det, hvordan man fører krig. Det FoS beskæftiger sig med er først og fremmest de udenrigs- og sikkerhedspolitiske rammebetingelser og tendenser, der har betydning for Danmarks sikkerhed samt mere generelt, hvorfor der føres krig.

Vægten i forskningen er lagt på de grundlæggende spørgsmål om krig, fred og sociale konflikter for at bidrage til forståelsen af internationale konflikter og til udvikling af den internationale orden. Derfor er vores forskning fokuseret på fire tematiske områder, som kan inddeles yderligere, idet to tematiske områder er fokuseret på konflikt og to på samarbejde:

1. Studier og analyser af nye trusler og sikkerhedspolitiske udfordringer, forskellige former for krige og deres sociale, økonomiske og politiske implikationer, herunder kernevåben, "nye krige", borgerkrige, krig mod terror og privatisering af krige.
2. Studier og analyser af de kulturelle og normative aspekter af krig, sikkerhed og internationalt samarbejde, herunder krigens etiske aspekter, strategisk kultur og perception af den internationale orden (eller verdensorden om man vil).
3. Studier og analyser af internationalt samarbejde, herunder udvikling, funktion og reform af regionale og globale institutioner, der arbejder med fred og sikkerhed, især Den Afrikanske Union, EU, FN og NATO.
4. Studier og analyser af forandringer og kontinuitet i det internationale system, forandringer i sociale og normative strukturer og ændrede sikkerhedsudfordringer og risici.

Nye trusler og sikkerhedspolitiske udfordringer

De vigtigste sikkerhedspolitiske udfordringer, vi står over for, er transnationale og kræver samarbejde mellem stater og organisationer på tværs af landegrænser. Væbnede konflikter mellem stater er blevet en sjældenhed, men opstår dog stadig, f.eks. den russisk-georgiske krig i 2008. Der har siden Sovjetunionens sammenbrud hersket krigslignende tilstande mellem Aserbajdsjan og Armenien, den såkaldt frosne konflikt over Nagorno-Karabakh; Israel-Palestina og Israel-Libanon konflikterne er andre eksempler, men ellers er det svært at finde eksempler på mellemstatslige konflikter. Derimod har der især i perioden efter Den Kolde Krigs ophør udviklet sig nye og anderledes trusler og konflikter, hvor aktørerne ikke er

stater og konflikternes årsager ikke har noget at gøre med traditionel geopolitik og magtkamp staterne imellem.

De nye globale og lokale trusler mod sikkerheden opstår som resultat af dybtgående forandringer i stater, det internationale system og de globale livsbetingelser. Åbne og uafhængige samfund er sårbare over for trusler mod deres økonomiske grundlag og deres lokale og globale infrastruktur. Trusler mod energiforsyning, skibsfart og flytrafik, kommunikations- og informationsinfrastruktur og transportcentre er blevet konkret virkelighed og kan, hvis de manifesterer sig, få store konsekvenser.

Disse mål kan blive angrebet af mange forskellige aktører, der opererer i en globaliseret verden med let adgang til teknologier med potentielt store skadevirkninger.

Svage og fejlslagne stater kan udvikle sig til en indirekte trussel mod vores sikkerhed. De såkaldt nye konflikter kan antage mange forskellige former som terrorisme, etniske konflikter og ressourcekonflikter. Aktørerne vil i stor udstrækning være ikke-statslige, f.eks. militser, pirater, private sikkerhedsfirmaer; dertil kommer et bredt spektrum af ikke-bevæbnede humanitære organisationer, private kommercielle virksomheder, der enten søger at begrænse konflikten, hjælpe ofrene eller tjene penge.

Disse konflikter kan opstå af mange forskellige årsager, bl.a. religiøse, etniske og økonomiske og ressourcemæssige. Et forhold er imidlertid klart: Ofrene er i langt overvejende grad civile, der enten er direkte mål eller ofre for *collateral damage*.

De nye trusler er vigtige elementer i vores studier og analyser, der gerne skulle lede til en bedre forståelse af, hvordan og hvorfor konflikter opstår, hvordan vi kan imødegå dem og beskytte os mod dem, og hvordan konflikterne kan løses eller forhindres.

Forandringer og kontinuitet i det internationale system

Det der kaldes Den Liberale Orden blev etableret under amerikansk ledelse i 1940'erne og 1950'erne sammen med europæiske og østasiatiske partnere. Den er i princippet organiseret omkring et netværk af institutioner, åbne markeder, sikkerhedsalliancer og multilateralt samarbejde, f.eks. FN, OECD, Bretton Woods-systemet, Verdensbanken og den Internationale Valuta Fond. Alle stater i det internationale system konfronteres med den orden og må føre politik i forhold til denne.

Grundlaget har altid været meget ulige magtforhold, hvor det amerikanske herredømme hidtil er blevet mere eller mindre bredt accepteret af "medlemmerne" af denne orden. Men Den Liberale Orden bliver udfordret i disse år, såvel af stater, der ikke er medlemmer, som af stater, der ellers deltager fuldt ud i ordenen. Det ulige magtforhold har hidtil kunnet opretholdes på grundlag af en fælles strategisk forståelse, hvor USA garanterede sikkerhed, økonomiske fordele og partnernes indflydelse gennem multilateralt samarbejde og institutionaliseret beslutningstagen, der i betydelig grad sikrede forudsigelighed, orden og stabilitet. Til gengæld havde USA den ledende position i institutionerne.

Begrebet er kontroversielt. Kritikerne hævder, at det i virkeligheden handler om en ny og mere diskret form for kolonialisme og anfægter almenlydigheden af den Liberale Ordens fundamentale værdier: Demokrati og markedsøkonomi. Den verdensøkonomiske krise, USA's økonomiske og politiske svækkelse, bl.a. af krigene i Irak og Afghanistan, og opkomstens af nye økonomiske og politiske magtcentre har svækket Den Liberale Orden og bragt den i en eller anden form for krise.

Derfor studeres og analyseres spørgsmålet, om det er en krise, der først og fremmest angår USA's position i det internationale system, eller om det er tale om en reel omkalfatring af det internationale system, hvor den liberale internationale orden er i fare.

Vi undersøger, i hvilket omfang der eventuelt er alternativer under udvikling. Ikke mindst er det tydeligt, at de eksisterende sikkerhedsinstitutioner er udfordret af i igangværende forandringer i magtfordelingen, truslernes karakter og konflikternes antal og type. To modstridende visioner for sikkerhedsordning og for nye reformerede sikkerhedsinstitutioner konkurrerer med hinanden: Et magtbalancesystem og et fællesskabsbaseret system. Magtbalancesystemet lægger vægt på hård magt og varetagelse af nationale interesser, ikke mindst geopolitiske, og karakteriseres af forskelle i opfattelsen af værdier og forskellige konkurrerende politiske mål. Det fællesskabsbaserede system er karakteriseret ved en opfattelse af magt baseret på styring gennem enighed og legitimitet og delte værdier og målet om at udvikle et sikkerhedsfællesskab.

Det internationale system og magten

Fordelingen af magt i det internationale system er præget af konstant forandring.. Nationer rejser sig og falder igen, mens nye aktører og ideer opstår og andre forsvinder. Vi studerer og analyserer betydningen af, at en gruppe, nation eller international organisation har magten til at påvirke fred og sikkerhed. Magt er et flertydigt begreb og derfor analyserer vi magtens karakter og hvilken magt, der sandsynligvis har den mest positive virkning på fred og sikkerhed.

Magt har både en hård komponent og en blødere normativ side. Den hårde komponent handler om militær og økonomisk styrke og evnen til at påtvinge andre sin vilje. Den bløde magt er en anden form for magtudøvelse, bl.a. gennem kulturel og normativ påvirkning på opfattelsen af ideer som suveræniteten, international ansvarlighed og demokratisering.

Hvis man på en vertikal akse undersøger magtfordelingen mellem det internationale systems forskellige aktører fra understatslige grupper til internationale organisationer vil man kunne konstatere en betydelig forandring over tid. Stater – magtens og sikkerhedspolitikens traditionelle aktører - bliver stadig oftere udfordret af internationale organisationer som f.eks. ASEAN, AU og EU og understatslige organisationer som Al Qaeda og ETA.

På en horisontal akse kan man analysere den betydelige forandring af fordelingen af magt mellem forskellige geografiske regioner, der finder sted i disse år. Det transatlantiske bånd mellem USA og Europa svækkes af modstridende visioner for rollerne på længere sigt for organisationer som EU og NATO. Dertil kommer forskellige forståelser af grundlæggende og styrende ideer om legitimitet og ansvarlighed. Samtidig sker der en betydelig magtforskydning, politisk som økonomisk, til Asien, først og fremmest Kina og Indien, men også til Afrika (Sydafrika) og Latinamerika, først og fremmest Brasilien.

Studier og analyser af forskellige former for magt bidrager til forståelsen af magtens forandring og fordeling i det internationale system. Den skiftende brug af magt er nøglen til forståelsen af, hvordan og hvorfor den såkaldte Liberale Orden måske er i krise.

Derfor studeres og analyseres forandringer og udfordringer til sikkerhedsinstitutionerne samt mulighederne for udvikling af alternative former for indretning af den globale sikkerhed.

Policy-relateret forskning

Hovedparten af FoS's policy-relaterede forskning finder sted inden for rammerne af de projekter, der aftales mellem DIIS og Forsvarsministeriet. Som nævnt formuleres forskningsemnerne i samråd med Forsvarsministeriet og Udenrigsministeriet, men det er vigtigt at understrege, at forskningens design og konklusioner er uafhængige og derfor ikke nødvendigvis afspejler de respektive ministeriers synspunkter. De udgør heller ikke nogen officiel eller halvofficiel DIIS-holdning.

Gennem den policy-relaterede forskning søges forståelse og afklaring af de mange forskellige udfordringer og trusler, direkte som indirekte mod Danmarks sikkerhed i et globalt perspektiv. Den fører frem til vurderinger af, hvilke institutionelle og politiske muligheder, der kan tænkes at forbedre vores evne til at forebygge og håndtere trusler mod sikkerheden og for bedre at forstå, hvorledes sikkerheden styrkes fremadrettet. De overordnede områder for denne forskning er:

- Det transatlantiske forhold
- Europæisk sikkerhed, herunder EU's forsvarsdimension
- Masseødelæggelsesvåben, ikke-spredning og nedrustning
- FN og globale sikkerhedsforhold
- Nye trusler og nye institutioner
- Danmarks sikkerheds- og forsvarspolitiske situation

Det transatlantiske forhold har været et af hovedelementerne i europæisk og dermed dansk sikkerhedspolitik. Det vil det formentlig stadig være i mange år frem i tiden, men det antager måske en anden karakter i lyset af USA's og den vestlige verdens relative svækkelse i forbindelse med den økonomiske krise. Den nuværende projektplan indeholder flere større eller mindre projekter, der bidrager til at belyse denne problematik i form af analyser af EU's og NATO's strategiske dokumenter og traktatmæssige grundlag samt NATO-EU forholdet i historisk perspektiv. En rapport om NATO's strategiske koncept og NATO' praktiske opgavers effekt på Alliancens fortælling er under udgivelse. Dertil kommer artikler om de ændringer og udfordringer, som Alliancen står over for efter topmødet i Lissabon sidste år.

Europæisk sikkerhed er ikke alene et spørgsmål om det transatlantiske forhold. En vigtig problemkreds er EU's ønske om en rolle som en betydende aktør i det internationale system, herunder opbygningen af en forsvarsdimension uafhængig af NATO og dermed USA. Det er dog langt fra den eneste problemkreds i europæisk sikkerhedspolitik. Hvilken rolle skal f. eks. OSCE spille i de kommende år?

Det hævdes bl.a. fra russisk side, at den nuværende europæiske sikkerhedsarkitektur i væsentlig grad er en reminiscens fra Den Kolde Krig. Rusland har derfor stillet forslag om en overordnet europæisk sikkerhedstraktat, der gør sikkerheden fra Vancouver til Vladivostok udelelig. Forslaget, der ikke er blevet mødt med overvældende entusiasme i EU- og NATO-medlemskredsen, behandles for tiden i OSCE-regi i den såkaldte Korfu-proces. Det grundlæggende russiske problem blev ikke løst ved NATO-Rusland topmødet i Lissabon, nemlig at få direkte indflydelse på sikkerhedspolitiske beslutninger, som også angår Rusland. Denne problematik er genstand for et studie med NATO-Rusland forholdet som kernen i projektet. En del af problemet er CFE-aftalens fremtid, en kompliceret og komplicerende problematik.

Selvom Rusland ikke længere er en supermagt, er landet stadig verdens næststørste atommagt og i europæisk sammenhæng en stormagt, tilmed ofte en vanskelig partner, der har fundamental betydning for de kommende årtiers energisikkerhed. Derfor arbejdes der

med analyser af russisk udenrigs- og sikkerhedspolitik, ikke mindst i forhold til de tidligere sovjetrepublikker og de organisationer, der opstod efter Sovjetunionens sammenbrud, bl.a. SNG og ODKB.

Det skal understreges, at problematikken omkring europæisk sikkerhed og EU studeres og analyseres i nøje samarbejde med Indsatsområdet Udenrigspolitik og EU-studier.

Masseødelæggelsesvåben, ikke-spredning og nedrustning er en problemkreds, som ikke rigtigt har været i centrum i dansk forskning gennem en årrække, den er ofte teknisk betonet og efter nogles opfattelse lige så spændende som at se maling tørre. Imidlertid er det et af eksemplerne på sikkerhedsudfordringernes transnationale karakter, og det er et ønske fra vores brugere, at der opbygges og vedligeholdes en ekspertise på området. Spredning af kernevåben er et tosidet problem. På den ene side eksisterer der en latent risiko for, at flere stater beslutter sig for at udvikle en kernevåbenkapacitet, ikke mindst i lyset af en potentiel iransk udvikling af kernevåben med tilhørende fremføringsmidler. NPT-traktatens fundament risikerer at blive undergravet i de kommende år. Det er derfor vigtigt, at der om denne problemkreds skabes opmærksomhed, der hviler på forskningsbaseret viden, frem for mere emotionelle tilkendegivelser.

Den anden side af spredningsproblematikken består i risikoen for at WMD, hvad enten de er nukleare, kemiske eller biologiske, spredes til ikke-statslige aktører, som f.eks. terrornetværk. Det er igen et område, hvor de mulige modforanstaltninger er transnationale. DIIS Forsvar & sikkerhed udgav sidste år en særdeles interessant rapport: "Dealing with Iran: How Can the EU Achieve its Strategic Objectives?" udarbejdet af Shirin Pakfar (DIIS Report 2010).

Der gennemføres i den nuværende projektplan et studie i det danske engagement i ikke-spredning og nedrustning og flere projektforslag er under overvejelse.

FN og globale sikkerhedsforhold analyseres fra flere forskellige vinkler. FN's stilling i det internationale system undergår periodevis forandringer, afhængig af hvilken rolle stormagterne tillader organisationen at spille. FN er en af de organisationer i Den Liberale Orden, der er under pres, fordi organisationens vigtigste organ, Sikkerhedsrådet, afspejler en magtfordeling, der ikke længere er i overensstemmelse med virkeligheden. Ikke desto mindre er sikkerhedsrådet det eneste organ, der kan legitimere militær magtanvendelse. Et af FoS' projekter undersøger FN's håndtering af fredsoperationer, som befinder sig ved en skillevej og hvor man stiller spørgsmålet om, hvorvidt der er ved at udvikle sig et nyt globalt partnerskab.

Problemkredsen om Responsibility to Protect (R2P) indgår ligeledes i projektplanen og blev skudt i gang med seminaret "What is Responsibility to Protect?", et arrangement, der var et resultat af et samarbejde mellem FoS og Holocaust og Folkedrab.

FN's rolle i en multipolær og regionaliseret verden vil være genstand for kommende analyser, som jeg håber, at vi kan få indarbejdet i kommende projektplaner. I den henseende var det seminar, som FoS afholdt i december sidste år med professor Thomas Weiss "How UN Ideas Change the World" en "appetizer", igen i samarbejde med Holocaust og Folkedrab.

Under rubrikken **Nye trusler og nye institutioner** kan man i projektplanen finde bl.a. kommende rapporter/ working papers om "Cyberspace: den nye krigsskueplads", "Natural Catastrophes and the Responsibility to Protect." og "Befolkning, miljø, klima og væbnede konflikter".

Vi er ikke færdige med at studere Den Liberale Orden i det 21. århundrede. Udfordringerne til Den Liberale Orden er der stadig. Den verdensøkonomiske krise har som tidligere nævnt svækket USA og den vestlige verden. Vi er på vej mod et multipolært og måske regionaliseret internationalt system. Derfor analyseres magtforskydningerne i det internationale system samt udviklingen i regionalt samarbejde, regionale organisationer og potentielle konflikter. Vi arbejder med analyser af forskellige aspekter af grundlaget det fremvoksende Kinas udenrigspolitik og forholdet til den eksisterende supermagt USA. Der er en rapport under udgivelse, "Nationalism and Foreign Policy in the Rising China" og FoS har udgivet en rapport "China and the South China Sea. Two Faces of Power in the Rising China's Neighbourhood Policy", begge forfattet af Erik Beukel. Dertil kommer et paper, "Riding the Tiger. China's Rise and the Liberal Order", af Trine Flockhart og Li Xing.

I løbet af foråret vil to rapporter, der omhandler regionale magtforhold, blive udgivet. Den ene er skrevet af Janne Bjerre Christensen, RUC: "Strained Alliances: Iran's troubled relations to Afghanistan and Pakistan", et eksempel på FoS's anvendelse af forskere fra vores forskningsnetværk; den anden rapport, "Af-Pak Relations and the Role of India" er forfattet af Qandeel Siddique, som er ansat i DIIS's senest tilkomne Indsatsområde, Mellemøsten, under Lars Erslev Andersen, et eksempel på det tværfaglige samarbejde på DIIS. Disse to rapporter har tætte forbindelser til den sikkerhedsproblematik, som Danmark er involveret i gennem vores deltagelse i krigen i Afghanistan.

Som nævnt studerer og analyserer FoS fortrinsvis rammebetingelserne for **Danmarks sikkerheds- og forsvarspolitiske situation**, hvilket forhåbentligt fremgår af de foregående beskrivelser. Et konkret eksempel på et meget målrettet studie er afsnittet om sikkerheds- og forsvarspolitik (kap. 2) i udredningen om "De danske forbehold over for den Europæiske Union", hvor ikke mindst konsekvenserne af det danske forsvarsforbehold belyses. Det kapitel var fortrinsvis forfattet i FoS-regi.

FoS bidrog ligeledes til den af regeringen rekvirerede samtækningsudredning (Synthesis Report. Civil-military relations in international operations. A Danish perspective, DIIS Report 2009:16 med seks tilhørende delrapporter). Denne rapport er i øvrigt et fremragende eksempel på tværfagligt samarbejde i DIIS, hvor adskillige af DIIS's mange forskellige kompetencer og netværk kom i spil, og hvor man også trak på enkeltpersoner i det danske og internationale forskningsnetværk. Hele problematikken omkring samtænkning er stadig aktuel og kunne blive genstand for flere interessante, relevante og kontroversielle studier.

Nogle vil utvivlsomt spørge, hvorfor der ikke er projekter relateret til vor deltagelse i krigen i Afghanistan, bortset fra det mere overordnede strategiske plan. Vi har en vis ekspertise på Afghanistan, men ikke når det kommer til den militære side. For det første er langt hovedparten af afdelingens ansatte civile forskere, vi er kun to militære, for det andet behandles den side af Afghanistan-konflikten på glimrende vis af Forsvarsakademiet.

FoS arrangerede i efteråret 2010 fire seminarer, der handlede om dansk forsvars udfordringer i lyset af Afghanistankrigen. Forsvarschefen, general Bartels, trak fulde huse med et foredrag om dansk forsvars aktuelle udfordringer; det gjorde oberst Lars Møller også med sit foredrag om hans studier, der ligger til grund for hans seneste bog, "Vi slår ihjel – lever med det". Det tredje seminar var med Anne-Cathrine Riebnitzsky, der beskrev sine erfaringer fra Afghanistan på baggrund af hendes bog "Kvindernes krig". Det sidste seminar omhandlede veteranpolitik med bl.a. formanden for HKKF og Hærprovsten, et seminar, der fandt sted samme dag som regeringen offentliggjorde sin veteranpolitik. Det, som gør disse

seminarer vigtige, er, at forsvarets problemstillinger bliver debatteret i en meget bred kreds. DIIS har en meget stor kontaktflade til dele af offentligheden, som forsvaret traditionelt ikke har megen kontakt til. Det er derfor hensigten at fortsætte med disse mere konkrete forsvarsseminarer.

Forskningsformidling

Som tidligere nævnt påhviler der DIIS og dermed også FoS en forpligtelse til at formidle sin forskning.

Vore forskningsresultater publiceres i en række forskellige publikationer. De policy-relevante og tematiske udgivelser, bl.a. i forbindelse med projektplanen, udgives som rapporter eller working papers. En rapport er en gennemarbejdet publikation, der har været igennem et internt review i afdelingen samt et eksternt peer-review i det internationale panel af review'ere, som FoS kan trække på.

Vi udgiver lejlighedsvis policy-briefs, som er en kortfattet, stram publikationsform, hvor en problemanalyse munder ud i et antal policy-anbefalinger til relevante myndigheder, som regering, Folketing, ministerier og styrelser. Dertil kommer de mere traditionelle kronikker og kommentarer i medierne samt artikler i nationale og internationale tidsskrifter, bogudgivelser og bidrag med kapitler til bøger på danske eller udenlandske forlag.. Endelig arrangeres seminarer, konferencer og workshops.

Kombinationen af den mere grundlæggende forskning inden for Indsatsområdets forskningsfelt og den forskning, som direkte bidrager til opfyldelse af projektplanen, er et konfliktfyldt spændingsfelt. På den ene side er det klart, at den myndighed, der betaler for et bestemt antal projekter, skal have "bang for the buck". På den anden side er specielt yngre forskere i et svært dilemma. De skal, hvis de vil videre i forskningssystemet, herunder ikke mindst have fast ansættelse, have mulighed for at meritere sig, d.v.s. publicere i internationale tidsskrifter med peer review. Det stiller meget store krav til den videnskabelige kvalitet. Det kan tage meget lang tid at få en artikel optaget. Når den er blevet indleveret, og hvis den bliver antaget til review, er der tre muligheder: Den kan blive antaget til udgivelse uden ændringer, men det er nærmest undtagelsen; den kan blive betinget antaget, hvilket betyder, at forskeren skal gennemføre en række ændringer i artiklen, inden den kan antages, og det er normaltstanden; endelig kan artiklen blive forkastet. Men når artiklen langt om længe er antaget, kan der gå indtil flere år før den offentliggøres. Det er vanskelige forhold at arbejde under, især fordi det er et af de områder, forskerne måles på. Derfor er det en af hovedopgaverne som koordinator at sikre, at der er en rimelig balance mellem de to krav til forskerne.

Uddannelse

Som tidligere beskrevet påhviler, der DIIS en uddannelsesforpligtelse, nationalt som internationalt. Andre indsatsområder i DIIS er involveret i denne forpligtelse i større og mindre omfang. DIIS Forsvar & sikkerhed er involveret i et projekt i Etiopien og overvejer seriøst at gå ind i andre projekter i Østafrika. Det fordrer imidlertid en nøje koordination med andre interessenter, først og fremmest Forsvarskommandoen og Forsvarsakademiet, hvilket vil være et af mine prioritetsområder i den kommende tid.

Den nationale uddannelsesforpligtelse løser FoS først og fremmest gennem indtaget af Ph.d.-studerende. DIIS kan ikke tildele de studerende en Ph.d.-grad, det kan kun universiteterne. Derfor har vi et snævert samarbejde med først og fremmest Københavns

Universitet og Syddansk Universitet, men også RUC er en god samarbejdspartner. Universiteterne stiller først og fremmest vejledere til rådighed, og arrangerer tillige en række af de kurser, der indgår i forskningsuddannelsen. DIIS leverer de fysiske faciliteter samt stiller interne vejledere til rådighed. Dertil kommer, at DIIS er et spændende og mangfoldigt forskningsmiljø, hvor den studerende har alle muligheder for sparring, diskussion og inspiration i et tværfagligt forskningsmiljø.

FoS lægger stor vægt på, at vi har et konstant indtag af Ph.d.-studerende. For nærværende har vi i princippet 6. To afventer at forsvare deres afhandlinger. Den ene handler om sammenhængen mellem sikkerhed og udvikling, den anden om masseødelæggelsesvåben. To Ph.d.-studerende, der begyndte i sommeren 2010 skriver henholdsvis om privatisering af forsvarets funktioner og om strategisk kultur og nye krige, begge i samarbejde med Københavns Universitet. To Ph.d.-studerende, finansieret gennem Forskningsrådet til Samfund og Erhverv's (FSE) specielle pulje til at fremme samarbejde mellem danske forskningsinstitutioner, skriver om henholdsvis NATO og terrorisme og et geopolitisk studie af demokratispredning i forhold til NATO's eksterne relationer. Her samarbejder vi med Syddansk Universitet, som er en institution, der i lighed med DIIS huser stor ekspertise på NATO området. Der er lagt vægt på, at emnerne er relevante for dansk forsvars rammebetingelser.

Det skal nævnes, at rammeaftalen mellem DIIS og Forsvarsministeriet rummer mulighed for, at egnede sagsbehandlere m.m. i Forsvarsministeriet og underlagte myndigheder kan søge et Ph.d.-stipendiat ved DIIS, hvor der normalt opslås to hver andet år, og har som sådan fortrinnsret til det ene, hvis de ellers er kvalificerede til at gennemgå en forskeruddannelse.

DIIS og dermed også FoS har ingen andre uddannelsesforpligtelser, d.v.s vi er ikke pålagt undervisningspligt. Det er i visse henseender en fordel, men også en ulempe. Forskning skal præsenteres og diskuteres, og her er undervisning en oplagt mulighed. Forskerne i FoS siger sjældent nej til at påtage sig undervisning inden for deres forskningsfelter, og min politik er helt klar: Det bør vi gøre i videst muligt omfang. Det gælder også, når gymnasier ønsker at aflægge os besøg og diskutere samfundsforskning, herunder teori og metode. Vi har løbende en intens intern debat om teori og metode, og vi bekender os ikke til en bestemt skole. Vi består af en mangfoldig blanding af konstruktivister og realister/neo-realister, og hvad nu de forskellige teoretiske skoler hedder. Som gammel pragmatisk soldat er det min opfattelse, at teoridiskussioner er nødvendige, men på den anden side skal de ikke tage overhånd; nogle af disse diskussioner har en tendens til at minde om diskussionerne mellem Middelalderens skolastikere og har kun interesse for en snæver kreds.

Konkluderende betragtninger

Jeg håber, at det er lykkedes mig at bibringe læseren et indtryk af den forsvars- og sikkerhedspolitiske forskningsvirksomhed ved DIIS. "Oberst Hackel" og "Major Bommerlund" vil utvivlsomt stille det spørgsmål: Hvorfor i alverden skal forsvaret bidrage med 8 mio. kr. til en sådan gang hobbyvirksomhed, når forsvaret står og mangler penge til erstatning af mistede køretøjer i Afghanistan osv.? For det første er det en velovervejet politisk beslutning, som der er bred enighed om. Det er et led i at styrke et sikkerheds- og forsvarspolitisk forskningsmiljø, der kan bidrage til en øget forståelse af Danmarks nuværende og ikke mindst fremtidige sikkerheds- og forsvarspolitiske udfordringer. Oprettelsen af Dansk Institut for Militære Studier og dets arvtager, Center for Militære Studier (CMS) samt styrkelsen af den militære forskning ved Forsvarsakademiet er andre led

i samme proces. Der skal ikke herske tvivl om, at den rent fagmilitære ekspertise befinder sig hos Forsvarschefen og Forsvarskommandoen med underlagte myndigheder, herunder Forsvarsakademiet. Men forsvars- og sikkerhedspolitisk ekspertise i en bredere sammenhæng kan med fordel udvikles i et civilt-militært regi, som det sker ved DIIS, CMS og universiteterne

Det forsvars- og sikkerhedspolitiske forskningsmiljø miljø i Danmark er forholdsvis snævert og med bevillinger, der ikke er specielt spektakulære. Derfor gælder det om at udnytte de sparsomme midler optimalt gennem en fornuftig arbejdsdeling og samarbejde. Det nytter ikke, at alle kaster kræfterne ind på "dagens emne", fordi det nu er det, man mener, skal profilere institutionen i offentligheden. Det sidste er bestemt vigtigt for enhver offentlig institution, hvis man skal gøre sig forhåbninger om at beholde sine bevillinger, men det bør efter min opfattelse ske under hensyn til en forsvarlig udnyttelse af skatteborgernes penge.

Forsvarsforskningen vil fremover, lige som alle andre offentlige institutioner, skulle se i øjnene, at man kun under helt særlige omstændigheder har mulighed for øgede bevillinger, hvorfor det gælder om at udnytte de eksisterende midler optimalt gennem samarbejde og synergi og frem for alt nytænkning.

Forskningsreformer på Forsvarsakademiet

Flemming Splidsboel Hansen, Forskningskoordinator, PhD.

Forsvarsakademiet er Danmarks førende forskningsinstitution inden for det militære område. Det er tilfældet, hvad enten vi vurderer dette på baggrund af forskningens gennemslagskraft, dens bredde og dybde eller de anvendte ressourcer. Det er en rolle, som Forsvarsakademiet indtager i et godt samspil og samarbejde med andre relevante institutioner i landet, heriblandt Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS) og Center for Militære Studier (CMS).

Denne artikel vil kort beskrive forskningen på Forsvarsakademiet – dens omfang, principper og resultater – med det formål at gøre en endnu bredere skare bekendte med de aktiviteter, som finder sted på Forsvarsakademiet, og med de muligheder for samarbejde, som allerede nu foreligger eller er ved at blive udviklet. Forsvarsakademiet er netop nu i gang med en omstrukturering af sin forskning – deraf titlen på denne artikel – og de igangværende reformer vil blive skitseret. Inden vil jeg dog opridsede de tidligere rammer for forskningen ved Forsvarsakademiet.

De tidligere rammer

Forsvarsakademiet har forsket i militære emner i mange år. I moderne tid har denne forskning især været koncentreret inden for emnerne ledelse i militær kontekst, militære operationer og strategi, og dens formål har primært været at understøtte forsvarets Videreuddannelsestrin II/L (bedre kendt under dets mere mundrette titel Stabskursus). Det har forskningen gjort ved at kombinere den nyeste teoretiske viden med de seneste operative erfaringer og derefter bringe det samlede resultat ind i undervisningslokalet på Stabskursus. Her har forskningen så hjulpet generationer af yngre officerer med at forberede dem på deres kommende opgaver.

Der var to forhold ved denne forskning, som bør nævnes. Det første forhold var, at forskningen ikke var særlig synlig. Den understøttede Stabskursus, men derudover kom den ikke langt ud. Den blev kun i begrænset omfang benyttet i andre dele af forsvaret, og den danske offentlighed havde svært ved at få adgang og måske endog kendskab til den. Det var en virksomhedskultur – og en forskningskultur - som var lukket om sig selv, og som derfor ikke på samme måde som i dag så sig selv som en del af et større samfundsmæssigt hele.

Det andet forhold var, at vi selv målte kvaliteten af forskningen. Generelt var kvaliteten fin – vi udviklede jo fx ikke militære doktriner på baggrund af "nu-er-det-vist-godt-nok" princippet. Men vi benyttede kun meget sjældent eksterne standarder til at få vejret og godkendt vores forskning. En del af forskningsresultaterne blev ganske vist løbende publiceret i fagfællevaluerede tidsskrifter både herhjemme og i udlandet, og det fungerede som et eksternt kvalitetsstempel, men en anden og større del blev udgivet på Forsvarsakademiets eget forlag.

Det var der flere grunde til. Bl.a. kan det nævnes, at Forsvarsakademiet ønskede at udvikle og tilbyde endnu en militærfaglig kanal, hvor fagfolk kunne mødes og udveksle ideer,

resultater og meninger (på samme måde som vi i allerhøjeste grad gør det den dag i dag!), og vi måtte naturligvis selv gå forrest, hvis vi ville have det til at leve op til vores ambitioner. Vi står dog selv inde for kvaliteten af langt størstedelen af det materiale, som bliver publiceret på Forsvarsakademiets forlag, og uanset hvor høj denne kvalitet end er, ja så tæller det ikke så meget som at publicere ad eksterne kanaler.

Forskningsopgaverne kunne i princippet komme i form af opdrag fra andre dele af forsvaret, men det skete blot i begrænset omfang. Til gengæld gav det så medarbejderne flere arbejdstimer til rådighed til selvvalgt forskning. De selvvalgte emner blev i høj grad defineret og udvalgt decentralt. Den enkelte medarbejder identificerede – sammen med sin chef – et tema, som vedkommende vurderede relevant og så efterfølgende udforskede. Det er på mange måder et fint princip, og i årenes løb kom der megen god forskning ud af det – på Forsvarsakademiet såvel som på fx de danske universiteter. Der var dog også en fornemmelse af, at den enkelte medarbejder ofte ikke havde det tilstrækkelige overblik over organisationens samlede produktion, behov og udvikling, og at det selvvalgte forskningstema derfor ikke altid i ønskelig grad understøttede helheden. Her står Forsvarsakademiet ikke alene – det er en erkendelse, som også har nået den civile forskerverden.

De nye reformer

Inden jeg skitserer det igangværende arbejde på Forsvarsakademiet, så lad mig gøre klart, hvad der *ikke* er ændret. Det er fx stadig således, at forskningen understøtter Stabskursus; nu gør vi os bare større anstrengelser for at nå ud til en bredere målgruppe. Det er også stadig således, at Forsvarsakademiet fortrinsvis forsker i emnerne ledelse i militær kontekst, militære operationer og strategi (suppleret af fx militærhistorie og kulturforståelse), og at vi kan modtage bestillinger på forskningsopgaver fra andre dele af forsvaret; faktisk er det vores håb, at resten af forsvaret vil blive bedre til at trække på den omfattende ekspertise, som findes blandt vores forskere. Og det er også stadig således, at den enkelte medarbejder har mulighed for at identificere egne forskningstemaer og efterfølgende så publicere sine resultater i en af vores egne kanaler.

Men hvad er det så, der er ændret? Ja, der har i et par år været en proces undervejs, som skulle sætte forskningen ved Forsvarsakademiet i en ny og mere nutidig ramme. "Ny" fordi den er forholdsvis uprøvet hos os, og "nutidig" fordi den repræsenterer det nuværende forskningspolitiske paradigme.¹ Sagt på en anden måde er Forsvarsakademiet i en vis udstrækning fulgt i fodsporene på de danske universiteter, som med Universitetsloven af 2003 fik udstukket helt nye vilkår og rammer for deres virke.²

De nye reformer følger naturligt i kølvandet på Forsvarsakademiets nye mission og vision, som kontreadmiral Nils Wang, chefen for Forsvarsakademiet, præsenterede for alle medarbejdere i slutningen af 2010. Den nye mission siger således, at Forsvarsakademiet "gennem forskningsbaseret uddannelse vil ... bidrage til, at forsvarets chefer kan kæmpe og

¹ Fx David Budtz Pedersen, "Økonomisk legitimitet eller demokratisk styringsbehov?", *Politik* 12/3 (2009), ss. 52-63.

² *Bekendtgørelse af lov om universiteter (Universitetsloven)*, Lovbekendtgørelse nr. 754 (den 17. juni 2010).

vinde i morgendagens konflikter”, mens visionen slår fast, at Forsvarsakademiet bl.a. vil levere ”internationalt anerkendt forskning i fremtidens konflikter” foruden ”viden til forsvaret og samfundet gennem målrettet formidling og rådgivning”.³ Bl.a. på denne baggrund blev det vurderet rigtigt at accelerere den igangværende reformproces. De vigtigste punkter på denne liste er som følger.

For det første ledes forskningen på Forsvarsakademiet nu af et Forskningsråd. Rådet bliver anført af chefen for Forsvarsakademiet, og han støttes i dette arbejde af sine tre fakultetschefer, sin stabschef og sin forskningskoordinator foruden – på ad. hoc. basis - af relevante forskere fra Akademiet. På denne måde indeholder Rådet en blanding af militære og civile medarbejdere og af operative og teoretiske erfaringer. Det er Rådets opgave at foretage en overordnet prioritering mellem de mange mulige emner, som vores forskere kunne – og gerne ville – beskæftige sig med. Det gør Rådet bl.a. på baggrund af input fra vores forskere, som jo er de egentlige fageksperter, og som er ansat netop pga. af en særlig ekspertviden.

I 2010 rådede vi over ca. 16 forskningsårsværk fordelt på mere end 40 forskere, analytikere og udviklere,⁴ og med så forholdsvis få og spredte ressourcer er det vigtigt, at der bliver fokuseret skarpt. Der er simpelthen ikke råd til, at forskningsårsværk ”spildes” i den forstand, at de rammer ved siden af den måltavle, som er Forsvarsakademiets mission. Det er således nu Forskningsrådets opgave og ansvar at sikre, at forskningen på Forsvarsakademiet afspejler det nødvendige, og at den understøtter missionen. Mere overordnet ligger der implicit i dette, at forskningen på Forsvarsakademiet er anvendelsesorienteret; vi laver ikke grundforskning men producerer ny viden, som mere eller mindre umiddelbart kan anvendes af Forsvarsakademiet selv, af den øvrige del af forsvaret og af det danske samfund. Princippet er, for nu at bruge en omskrivning af den tidligere videnskabsminister Helge Sanders ord, ”fra forskning til felten”.

For det andet har vi fra starten af 2011 indført et antal forskergrupper som de nye organisatoriske rammer for forskningen. Forskergrupperne går på tværs af hele

³ Forsvarsakademiet, *Mission, Vision og Strategier* (2010).

⁴ Forsvarsakademiet benytter ofte ordet ”forskning” som en nem samlet betegnelse for disse tre forskellige typer af aktiviteter. Således også i denne artikel. Vi har defineret de tre grupper på følgende måde:

- Forskeren producerer ny viden og indsigt på baggrund af en systematisk undersøgelse af genstandsfeltet. Arbejdet vil som oftest hvile på et eksplicit valg af teori og metode, og forskeren vil være bevidst om dette valgs muligheder og begrænsninger
- Analytikeren forklarer umiddelbare årsagssammenhænge. Forklaringerne kan være tilbageskuende såvel som af prognostisk karakter. Analysearbejdet vil typisk være baseret på teori, men valget af teori og eventuelle metodiske overvejelser vil oftest ikke fremgå eksplicit.
- Udvikleren anvender viden til at fremstille nye processer, metoder, systemer eller tjenester, som kan benyttes til at forbedre aktiviteterne inden for en organisatorisk ramme. Udviklingsarbejdet vil derfor typisk være anvendelsesorienteret, og dets resultater vil blive præsenteret i form af mere eller mindre konkrete redskaber, som kan benyttes i organisationen.

organisationen og inkluderer således medarbejdere fra forskellige fakulteter og institutter. Det har bl.a. været målet at skabe bedre rammer for den enkelte medarbejders trivsel og faglige udvikling ved at etablere en række faglige og kollegiale netværk, hvor man kan luften ideer, få støtte til at udvikle sit arbejde og i øvrigt indgå i et samarbejde med andre om opgaver som publiceringer, conferencebidrag og forberedelse af arrangementer. I det forløbne år har vi haft en pilotforskergruppe, som skulle udarbejde en ny strategisk analysemodel, og erfaringerne fra dette arbejde har været særdeles positive.

På baggrund af bl.a. disse erfaringer blev det i starten af 2011 besluttet at oprette i alt otte grupper. Disse grupper er

- Fremtidens konflikter
- Oprørsstrategier
- Doktrinudvikling
- Strategi
- Samtænkning
- Forsvarets organisering, ledelse og selvforståelse
- Arktis og geopolitik
- Magtforskydninger i det internationale system

Som udgangspunkt skal al forskning på Forsvarsakademiet nu kunne indeholdes i disse grupper. Det er dog stadig således, at igangværende enkeltprojekter føres til ende, og at vi som sagt kan modtage bestillinger på emner. Disse emner vil ikke nødvendigvis være af en sådan art, at de er dækket af de eksisterende grupper.

Forskergrupperne er dynamiske; nogle grupper vil efterhånden blive nedlagt, andre vil blive etableret, og enkelte (fx doktrinudvikling) vil sandsynligvis vise sig særdeles levedygtige. Det hele vil afhænge af de identificerede behov: Hvad har forsvaret brug nu og i fremtiden? Hvorledes bidrager vi på Forsvarsakademiet bedst muligt til, at de kommende chefer kan løse deres fremtidige opgaver - at "kæmpe og vinde i morgendagens konflikter"? Det er svarene på disse spørgsmål, som er styrende for vores forskningsprioriteringer og dermed også for listen af forskergrupper.

De enkelte forskergrupper vil være selvstyrende; de vil arrangere deres arbejde og aktiviteter, som medlemmerne helst ser det. Alle grupperne vil dog være åbne for samarbejde med relevante eksterne institutioner (fx de danske universiteter, DIIS, CMS og andre) og enkeltpersoner, herunder PhD- og specialestuderende, som gerne vil tilknyttes et eller flere af vores netværk. I denne forbindelse kan jeg tilføje, at det er vores klare ambition at øge den eksterne finansiering af vores forskning, bl.a. for at kunne ansætte flere PhD-studerende, evt. via samfinansiering med andre. Derudover starter vi nu på en halvårlig annoncering af specialepladser i de enkelte forskergrupper. Det vil ske i uddannelsesinstitutionernes egne kanaler foruden også på www.fak.dk.

For det tredje giver vi nu kvalitetssikringen øget opmærksomhed. Det gør vi først og fremmest, fordi vi til enhver tid skal sikre os, at forsvaret og dermed de danske skatteydere får mest muligt for de tildelte ressourcer. Som nævnt tidligere har kvaliteten generelt været fin, men når vi ser tilbage, kan vi da godt se, at der har været svipsere indimellem. Det er der ikke noget usædvanligt ved – det sker for alle forskningsinstitutioner. Men vi forsøger nu at hæve bundniveauet bl.a. ved at indføre et udvidet kollegialt samarbejde i forskergrupperne

og ved at publicere mere i fagfællevejretede tidsskrifter. Forud for publicering dér vil man ofte få kritiske men konstruktive kommentarer og forslag, som man så kan bruge til at gøre artiklen endnu bedre. Og efter publicering kan man vise andre, at ens forskning er godkendt af fagfæller.

Det leder mig til en anden årsag til det øgede fokus på kvalitetssikringen. Forsvarsakademiet – og bag det, resten af forsvaret – ansøger i første halvår af 2011 om akkreditering af Stabskursus som en Master i Militære Studier. Masteruddannelser er forskningsbaserede, hvilket vil sige, at den enkelte uddannelse hviler på et aktivt forskningsmiljø af en vis kvalitet og tyngde. Når vi har modtaget en positiv akkreditering af den nye uddannelse, er det efterfølgende vores ansvar løbende at levere forskning af en sådan kvalitet og tyngde, at uddannelsen fortsat kan betragtes som forskningsbaseret. Her er det afgørende, at vi råder over *aktive* forskere med den *fornødne* uddannelsesmæssige baggrund – og de skal helst publicere internationalt og i fagfællevejretede tidsskrifter. Det er en af måderne, hvorpå vi kan opfylde kvalitetskriteriet.

Udfordringer

Denne korte beskrivelse af de igangværende ændringer på Forsvarsakademiet indeholder jo flere store udfordringer, som vi kommer til at arbejde meget med i de kommende år. Derudover har vi nogle konkrete og umiddelbare udfordringer, som knytter sig særligt til vores militære forskere.

Den første udfordring er at få anerkendt vores militære forskeres arbejde som *forskning*. Det kan lyde paradoksalt, men eftersom disse medarbejdere ikke har formelle forskningskompetencer men "blot" har nået masterniveauet på forsvarets egne uddannelsesinstitutioner, ja så kræver det en særlig indsats at få dem godkendt som forskere. Det er dog vores klare overbevisning, at den erfaringsbaserede forskning, som de laver, er på et tilstrækkeligt højt niveau. Fx er vores forskere i doktrinudvikling blandt de allerbedste i forsvaret – og dermed også i Danmark. Deres arbejde danner en del af grundlaget for vores operationer i fx Afghanistan og Irak, og hvis det lever op til kravene hos soldaterne i de spidse ender, så må det være godkendt.

Den anden udfordring er at få officerer uddannet på PhD-niveau. Forsvarsakademiet har i dag ca. ti medarbejdere med PhD-grader foruden to PhD-studerende. Af disse har blot én officersbaggrund, men vedkommende laver civil forskning. Vi mangler simpelthen at få slået hul i den mur, som indtil videre har forhindret officerer i at fortsætte med PhD-studier. Muren består dels af en forholdsvis svag akademisk tradition i det danske forsvar, dels af en frygt for at et længerevarende forskerforløb vil skade den videre karriere.

Vores kolleger på det finske forsvarsuniversitet opslår fx tre PhD-stipendier til militært ansatte *hvert* år – og dertil kommer så yderligere stipendier til civile ansøgere. Det har bl.a. ført til, at man nu i Finland har tre generaler med PhD-grader. Det danske forsvar må så småt begynde at bevæge sig i samme retning i de kommende år, hvis de uddannelsesmæssige ambitioner for alvor skal kunne indfries. Men det kræver, at forsvaret som helhed tilskynder denne udvikling og er klar til at investere i den, ligesom det skal signaleres, at dygtige officerer med PhD'er stadigvæk har adgang til stillinger på de højeste niveauer. Der er dygtige kandidater derude – og hvis vindene blæser i den rigtige retning, vil endnu flere se en PhD-uddannelse som et attraktivt skridt og melde sig på banen.

Interesserede læsere kan følge Forsvarsakademiets aktiviteter på hjemmesiden www.fak.dk. Her kan man tillige læse eller downloade vores egne publikationer, ligesom man kan tilmelde sig vores nyhedsservice, som løbende orienterer om nye publikationer. Alt er gratis.

Militær forskning i Danmark

Professor Bertel Heurlin, Københavns Universitet.

Introduktion

Forskning og samfund hænger sammen. Forskningen vil afspejle et samfunds karakter og indhold. Et lands militære forskning vil normalt være præget af en række faktorer: For det første landets generelle kapabiliteter. For Danmarks vedkommende er situationen den, at Danmark er en småstat, hvis samlede kapabiliteter hvad angår befolkning, territorium, ressourcer, økonomi, militær styrke politisk stabilitet og kompetence er begrænsede. Der scores højt på de to sidste kapabiliteter og småstatsrollen er generelt ændret i den nye verdensorden efter den kolde krig. Småstaten Danmark kan nu optræde som en international, strategisk aktør. Det afspejles i forskningen. For det andet præges forskningen af landets militære erfaringer. Danske militære erfaringer har efter 1864 være så at sige nul. Erfaringerne fra den kolde krig var at forsvaret ikke mindst havde en symbolsk karakter. Der blev afholdt gigantiske militære øvelser. Der skulle ikke nødvendigvis kæmpes, men demonstreres, at man var parat. Internationalt at være placeret i en krigslignende situation som tilfældet var fra 1949 og fremefter var for Danmark en ny position, hvor der var meget lidt erfaring at trække på. For det tredje præges forskningen af de interne modsætninger i landet manifesteret i kampen mellem konkurrerende diskurser – hvis der eksisterer sådanne mere eller mindre ligestillede diskurser. For det fjerde vil den være påvirket af den til enhver tid herskende udenrigs- sikkerheds- og forsvarspolitiske doktrin. Disse to sidste forhold vil være udgangspunktet for denne redegørelse.

En yderligere dimension vil blive inddraget. Det er udviklingen i de seneste årtier i den generelle opfattelse af forskning i global sammenhæng – en udvikling, som i det fremherskende globaliserede videns- og informationsfund peger i retning af mere forskning, mere gennemsigtighed, mere formidling, mere kommunikation, mere netværk.

Der er teknologisk og socialtale om en forskningsrevolution. I den sammenhæng må det betyde øget vægt på militær forskning og dermed øgede ressourcer. Det er også tilfældet i Danmark, men efter alt at dømme ikke tale om en udvikling, som står mål med tilsvarende landes indsats. Der er sket nye satsninger, men det store løft er endnu ikke set.

Det centrale i militær forskning er studiet af krig, krigsforskning. Krigsforskning – war studies – kan finde sted ved at se på krigen som et isoleret fænomen, som den proces, hvor organiserede væbnede styrker fra en sammenhængende politisk enhed tørner sammen med en modstanders tilsvarende væbnede styrker med henblik på at vinde, dvs at tilføje modstanderen uacceptabel eller ubærlig skade. Kampen, krigen, fra dens begyndelse til dens afslutning bliver det centrale tema. Beskrivelse og analyse af denne proces er omdrejningspunktet. Hertil kommer selvsagt overvejelser over og analyser af strategi og taktik i forbindelse med anvendelse af de væbnede styrker – personellet og materiellet – og over forskellige former for krig. Endelig vil krigsforskning omfatte organiseringen af de væbnede styrker, sammensætning, træning, forberedelse. Forenklet er der tale om besvarelse af spørgsmålet: hvordan krig. For at kunne føre krig er våbensystemer og militære organisationssystemer nødvendige. Ikke mindst hos stormagter og mellemstore magter er forskning inden for disse teknologisk prægede områder af afgørende betydning. De har også

vidgående samfundsmæssig betydning. Det var ikke uden grund, at præsident Eisenhower ved sin afgang som præsident fremhævede farerne ved det voksende såkaldte militært-industrielle kompleks. Danmark har ikke umiddelbart dette problem. Den teknologiske forskning har ikke været omfattende. Der har været ansatser, som vi senere skal vende tilbage til i dansk militært regi. Ikke mindst i de seneste årtier er der imidlertid vokset en ikke uvæsentlig højteknologisk forsvarsindustri op i Danmark som har knyttet stadig større forskningsenheder til sig.

Et andet centralt spørgsmål vil imidlertid være: hvorfor krig? Her vil war-studies eller krigsforskning i snæver forstand komme til kort. Her må andre discipliner komme med ind i billedet: politisk videnskab, retsvidenskab, filosofi, sociologi, økonomi og freds-og konfliktforskning. At benytte tværvideenskabelige tilgange er i denne sammenhæng indlysende.

“Hvordan krig problematikken” – den mere snævre krigsforskning – har i det moderne Danmark primært været dyrket med udgangspunkt i en specifik tradition: den clausewitzianske. Carl von Clausewitz har været dyrket i militære kredse siden 1800-tallet. Men ikke forbeholdt militæret. “Vom Kriege” fik i 1986 en fornem dansk oversættelse med tilhørende omfattende filosofiske, videnskabsteoretiske og krigsvidenskabelige kommenter og forklaringer i et særdeles interessant trebindsværk. Danmark kan imidlertid ikke prale af at have haft en teoretiker på linie med den store preusser, men han er blevet studeret og værdsat. Clausewitz var den første krigsteoretiker, som tog udgangspunkt i en stringent videnskabelig metode og som formulerede en fundamental tese, som forbandt krigen til den samfundsmæssige virkelighed ved at hævde, at krigen var politikens fortsættelse med andre midler. Hvad politikken var, var det ikke Clausewitz’s ærinde at fokusere på.. Han interesserede sig for krigen som det ubønhørlige, vanskeligt håndterbare og uforudsigelige politiske middel.

Skal der peges på en overordnet udvikling i dansk militær forskning må det være, at der i stigende grad er vægt på sammenhængen mellem netop politikken og den militære virkelighed. Det er bl.a. dette forhold, som bidraget her vil fokusere på.

Hvor står dansk militærforskning i denne overordnede sammenhæng? En oplagt ide vil være at undersøge Militært Tidsskrift, som siden 1871 er blevet udgivet af Krigsvidenskabeligt Tidsskrift.

Tidsskriftet optager krigsvidenskabelige, krigshistoriske og sikkerhedspolitiske emner. Det er ikke forsøgt har, men vil givet aftegne et spændende og interessant billede. Man kunne også inddrage Tidsskrift for Søværnen og flyvevåbnets tidsskrift samt militærhistorisk tidsskrift. Det vil føre for vidt. Vi vil her søge at markere milepæle og give eksempler på udviklingen i dansk militær forskning men koncentrere os om det moderne Danmark med hovedvægt på tiden efter anden verdenskrig med et kort tilbageblik for at etablere det historiske perspektiv.

Det moderne Danmark blev dannet i forbindelse med ophøret af enevælden og vedtagelsen af grundloven af 1849, som indførte demokrati. Problemet for Danmark var imidlertid at nok var folkestyret blevet en realitet, men hvem var folket? Den gamle helstats befolkning, som primært bestod af tyskere og danskere – eller kun danskerne? Nationalstaten var blevet det organisatoriske svar på 1800-tallets folkelige bevægelser og revolutioner. Nationalstaten Danmark blev sammen med Grønland og Færøerne den enhed, som det moderne Danmark så som det, der skulle forsvares – om nødvendigt med krig. Det er forskningen omkring denne problemstilling, som er genstanden for denne kortfattede,

forskningen omkring denne problemstilling, som er genstanden for denne kortfattede, sammenfattende gennemgang.

Det moderne Danmark: fra krig til tilpasset neutralitet

Først præsenteres en lille oversigt over hovedproblemstillingerne for det moderne Danmarks sikkerhedspolitiske og militære udfordringer: Udgangspunktet er selvsagt krigen som løsning eller som problem. Hvad var den overordnede strategi – og hvilke centrale modstående diskurser kan identificeres?

I perioden fra 1849 til 1864 var hovedmotivet i den overordnede danske strategi, at krig ses som en helt åbenbar mulighed – både som en unilateral løsning, hvor Danmark stod alene som krigsførende på den ene side som i treårskrigen 1848-50 og i krigen i 1864, hvor forventningerne hele tiden var, at krigen kunne blive multilateral – dvs. at Danmark blev aktivt støttet af centrale magter. Det skete ikke. I denne periode var der to konkurrerende diskurser: For det første, at sigte mod den optimale løsning og fastholde krigen som den nødvendige løsning, selv om man står alene. For det andet at sigte mod en diplomatisk line for at forhindre en katastrofe. Den første diskurs sejrede og dermed udløstes katastrofen: Op mod 40 % af kongeriget og dets ressourcer – den rigeste og mest udviklede del – blev afstået.

I denne periode var den danske militærforskning primært centreret om militærhistorie-tidligere tiders store militære sejre og dansk militær storhedstid. Der var stort set ingen fagligt-videnskabelige analyser, som belyste krigene. En række folkelige bøger og erindringer blev publiceret. De vægtige, centrale analyser kom først i de to følgende århundreder. Men relativt kort efter periodens udløb, nemlig i 1866 udgav en meget hurtigtarbejdende forsvarskommission et digert værk om dansk forsvar, som havde med lessons learned, med nødvendigheden af en ny strategi og med et reduceret forsvar at gøre. Danmark var nu blevet meget vanskeligt at forsvare. Men et minutiøst og grundigt arbejde var blevet udført. Senere udgav generalstaben grundige redegørelser for de to krigsforløb. I 1882 bliver der udgivet et trebindsværk om treårskrigen, efterfulgt af et større værk om 1864. Det udkommer 1890-92.

I perioden fra 1864 og til 1940 var den danske overordnede strategi generelt at undgå krig – det var en unilateral politik. Men ville gøre alt for at stå uden for enhver form for krig. Andre småstater havde en tilsvarende politik. Men der blev fra dansk side ikke arbejdet på multilaterale neutralitetsalliancer mellem småstater. Danmark lå underdrejet i forhold til sin stadig mægtigere nabo, Tyskland. Der fandtes to centrale diskurser. Den ene at fremme en væbnet neutralitet, dvs at der skulle etableres et acceptabelt forsvar, som skulle sikre overlevelsen af hovedstaden gennem Københavns befæstning. På et tidspunkt var der ligefrem tale om en folkelig forsvarsbevægelse. Den anden var neutralitetspolitik, men på basis af stærkt begrænsede militære styrker med stort set kun markerende opgaver. Udgangspunktet var at stille spørgsmålet, "Hvad skal det nytte". Hertil kom en indflydelsesrig freds- og nedrustningsbevægelse, manifesteret gennem tildelingen i 1908 af Nobels fredspris til bevægelsen, Dansk Fredsforenings hovedmand Fredrik Bajer. Også efter første verdenskrig fortsatte de to diskurser – med en mærkbar svækkelse af forsvarsbevægelsen og en tilsvarende styrkelse af nedrustnings- og fredsbevægelsen, som kulminerede i Statsminister Staunings tale i Folkeforbundet i 1924, hvor han lancerede ideen om at dansk forsvar i traditionel forstand skulle nedlægges og erstattes af et grænsegendarmerikorps og en statsmarine.

I denne periode var militærforskningen igen karakteriseret af afgrænsede historiske studier. Det var fortiden, der blev satset på. Eksemplet er de nævnte studier om krigene 1848 og 1864. Men militært-politiske studier indgik med stor vægt i det arbejde, som blev udført af forsvarskommissionen af 1902. Kommissionen sad i 7 år- men det systematiske arbejde med dansk forsvars muligheder og begrænsninger var imponerende. Betænkningen var på 820 sider og de stenografiske referater, som også omfatter faglige og videnskabelige foredrag og debatter og vidtspændende teknologiske og strategiske studier, er særdeles omfattende.¹ I øvrigt var på længere sigt det afgørende kendetegn i denne lange periode, at historikere stort i vidt omfang undgik at fokusere på krige. Den var stærkt præget af den radikale moderne historieforskning, ikke mindst omkring Erik Arup, som dominerede. Det var den samfundsmæssige historiske udvikling for det almindelige menneske der skulle i fokus frem for magtens mænd. Hertil kom den samtidshistoriske forskning inspireret af P. Munch og etableringen af Instituttet for Historie og Samfundskonometri ved Københavns Universitet i 1926. Krigsforskning var ikke et kerneområde, men der var interesse omkring Georg Cohns værker om krigsforhindring, ikke mindst baseret på begrebet *neoneutralitet*.² Der var imidlertid en markant modsatrettet diskurs, den nationalistisk orienterede historieskole, som ikke mindst fremhævede krige som konstituerende for Danmarkshistorien.. Hovedmanden var den nationalkonservative Wilhelm la Cour. Et klart hovedformål med hans forskning var at styrke danskhed og øge dansk forsvarsvilje.

I perioden under besættelsen 1940-45 var det den danske strategi fortsat at *undgå krig*, igen ud fra rent unilaterale præmisser. Man var blevet involveret i verdenskrigen, men havde valgt at betragte den tyske besættelse som en fredsbesættelse. De to konkurrerende diskurser – på længere sigt repræsenteret ved på den ene side samarbejdspolitikken, den danske regering og senere departementschefstyret og på den anden side modstandsbevægelsen som blev tegnet af Frihedsrådet. Den ene diskurs var således den unilateralt baserede *collaboration*, den tilpassende samarbejdspolitik for at undgå krigens materielle og menneskelige ødelæggelser. Den modsatte diskurs var det væbnede: *oprør*, *insurgency*. Det var en slags krig på længere sigt baseret på multilateralt samarbejde, dvs samarbejde med Tysklands modstandere, de allierede. Det var den sidste diskurs som sejrede: Danmark blev i sidste øjeblik optaget som medlem af sejrherrenes klub, De forenede Nationer og der etableredes en politisk doktrin, som udmøntedes i udsagnet "Aldrig mere en 9. april".. Men samarbejdspolitikken blev imidlertid også legitimeret idet befrielsesregeringen blev ledet af samarbejdspolitikkerne.

Militærforskningen i denne periode var stort set ikke eksisterende. Der var enkelte forfattere, som tog den samtidshistoriske situation op og verdenskrigens karakter af en total krig. Igen var vægten primært på militærhistorien. Ikke mindst værker af Jens Johansen om krigen i 1864 vakte opsigt. De to værker, *Dannevirke* og *Dybbøl*, som i øvrigt blev udgivet af Generalstaben, gav et stærkt kritisk billede af den militære ledelse og krigens udførelse. Besættelsestidens store dilemmaer blev af gode grunde ikke genstand for videnskabelige undersøgelser. De kom først langt senere, ikke mindst med udgangspunkt i den store

¹ Hans Chr. Bjerg, "Forsvarskommissioner i Danmark gennem 125 år", med kommentarer af Bertel Heurlin, i Sørensen, Henning (1991), "Forsvar i forandring", Gylling: Samfundslitteratur, p.7-24.

² Se fx Heurlin, Bertel (2009), "Krig og fred i det 21. århundrede", Gylling: Samfundslitteratur, p.118.

historiske – og politiske – satsning, nemlig etableringen af Udgiverselskabet for Danmarks nyere historie under ledelse af historikerprofessoren Poul Bagge. Frugten af dette arbejde blev en række værker, med klart sikkerhedspolitisk sigte. Ikke mindst Hans Kirchhoff, Henrik Nissen og ikke mindst Aage Trommer med bogen om jernbanesabotagerne gjorde sig gældende som markante forskere.

Efter anden verdenskrig: Den kolde krig

Efter anden verdenskrig kom Danmark på sejrherrens side og accepterede dermed sikkerhedsrådets autoritet til på medlemmernes vegne at føre krig mod internationale aggressorer. Krig var nu en legitim mulighed for at opnå international fred og sikkerhed. Umiddelbart efter opstod imidlertid en dyb og vedvarende konflikt mellem krigstidens allierede. Under den kolde krig, som brutalt splittede Europa i to dele adskilt af jerntæppet, placerede Danmark sig i den vestlige lejr: forbi var neutraliteten, forbi var ideen om et isoleret mere eller mindre afrustet Danmark. Danmark tilsluttede sig militæralliancen NATO. Strategien var nu at markere en *militær forberedelse på en krig, men at krigen skulle undgås* gennem multilateral afskrækkelse, herunder atomar afskrækkelse. I realiteten blev Danmark en del af den øst-vestlige *virtuelle krig*, som betød en krig, der blev udkæmpet med alle midler, lige undtaget dem konkrete blodige ødelæggelse. Primært var denne virtuelle krig en krig på introduktionen af stadig mere avancerede og destruktive kernevåbensystemer. Den overordnede allierede strategi var at for at umuliggøre kernevåbenkrigen gjaldt det om at muliggøre den. Det lykkedes. Der blev ingen blodig krig i Europa. Der var to generelle modstående diskurser i koldkrigsperioden. Den ene var at lægge vægt at have et stærkt markeret forsvar så vidt muligt i bedste overensstemmelse med NATOs krav og NATOs overordnede strategier. Den anden diskurs var et alternativ forsvar, ikke provokerende, ikke mindst i form af det såkaldte defensive forsvar, det ikke-offensive forsvar.

Militærforskningen oplevede i denne periode en markant opblomstring, som betød en ekspansion af forskningsfeltet både i bredden og i dybden. Udvidelsen i bredden var en klar følge af den virtuelle krig. Anden verdenskrig havde mere nogen anden krig karakter af at være total. De krigsførende lande fremstod som gigantiske politiske, økonomiske, industrielle samfundsorganisationer som var fuldt krigsmobiliserede. Krig berørte nu nogle meget brede sikkerhedsdimensioner af socio-økonomisk karakter. I fortsættelse af FNs sikkerhedsråd oprettede USA i 1947 sit National Security Council. Krig var ikke blot virtuel krig – krig var også fortsat reel krig – som Korea og Vietnam-krigen viste. Men disse krige ikke direkte Øst-Vestkrige. Det var krige ført ved stedfortræder i områder, hvor der ikke var klare interessesfæreaftaler supermagterne imellem. Fortsat var det sådan, at mellem NATO og Warszawapagtlandene blev der ikke løsnet et skud. Grunden var at kernevåbnet forhindrede krig. Det var, med Bernard Brodies karakteristik: "The Absolute Weapon" (1946). Denne nye strategiske dimension videreførtes i USA af forskere som Wohlstetter og Thomas Schelling. Dette forhold skabte en helt ny og udvidet dansk militærforskning og en vidtstrakt udredningsevne. Krig var ikke nødvendigvis noget skal skulle udkæmpes, men forhindres. Det var bl.a. "virtualiseringen," afskrækkelses dilemmaprægede logik, der skulle forskes i.

Udvidelsen i dybden fandt primært sted på to områder: på den stigende teknologisering af krigsførelsen – ikke mindst gennem sensorer. Og dertil beskæftigelsen med specifikke historiske krigsbegivenheder og med specifikke krigsformer.

Det var nye internationale, strategiske udfordringer som skabte grobund for en øget militær forskning i Danmark. Interessant er det, at væksten skete ikke mindst inden for den statsligt styrede forskning og udredning. Der blev satset på anvendt forskning, det som i vore dage betegnes som strategisk forskning. Interessant var det imidlertid, at forskning af den ene eller anden art som vedrørte de overordnede militær- strategiske og strategiske forhold og Danmarks rolle heri ikke var specielt veludviklet. Men der var heftige debatter.

Det drejer sig ikke mindst om beretningerne fra de tre forsvarskommissioner, som udkom under den kolde krig. Det var 1946-50, 1969-72 og 1988-89 kommissionerne. 1946-50 kommissionen arbejdede under vanskelige forhold: den internationale situation ændredes markant fra måned til måned. Resultatet havde intet med forskning at gøre: Det blev til et udkast til en ny forsvarslov.

Men der var blevet udarbejdet meget omfattende indgående og kompetente analyser som imidlertid aldrig blev offentliggjort, da det ikke svarede til situationen i 1950. 1969-72 kommissionen resulterede i en tynd, kort og usammenhængende beretning. Men med mange hundrede siders ofte vigtige analyser, som var fagligt funderede og pletvis havde forskningsmæssig karakter var beretningen af værdi. 1988-89 kommissionen barslede med en større sammenhængende analyse, som var fagligt præget af, at to egentlige uafhængige sikkerheds- og forsvarspolitiske forskere var blevet medlemmer af kommissionen. Men beretningen blev imidlertid hurtigt overhalet af begivenhederne efter den kolde krigs afslutning.³

Dette militært betonedede analysearbejde forløb delvist koordineret med det officielle sikkerhedspolitiske analysearbejde. Udenrigsministeriet udgav i 1966 udredningen "Dansk sikkerhedspolitik 1948-66", I-II, som havde klar udredningskarakter og i 1970 offentliggjordes den såkaldte Seidenfadenrapport, som ud fra en sikkerhedspolitik og strategisk synsvinkel skulle analysere dansk sikkerhedspolitik muligheder og begrænsninger i de kommende år. Rapporten skulle danne grundlag for 1969-72-forsvarskommissionens vurderinger. I Seidenfadenunderudvalget var for første gang tilknyttet sikkerhedspolitiske forskere som klart søgte at give rapporten en stærkere forskningsvinkel, et forsøg, som imidlertid delvist mislykkedes.

Med en ren udenrigsministeriel synsvinkel blev der med Dyvig-rapporten, en udenrigsministeriel udredning fra 1985, "Danmarks sikkerhedspolitiske situation i 1980'erne" søgt at etablere et fælles sikkerhedspolitisk grundlag, som kunne forene de modstående parter i fodnotestriden.

Det afgørende i denne periode var, at sikkerhedspolitisk ekspertise og en gryende forsvarspolitisk og militær uafhængig ekspertise som ikke var tilknyttet den militærfaglige ekspertise i det danske forsvar i stigende grad blev tilknyttet officielle udredninger og analyser. Denne udvikling blev manifesteret ved oprettelsen af SNU, det sikkerheds- og nedrustningspolitiske udvalg i 1981. Konceptet var taget fra De økonomiske Råd, hvor en række eksperter under ledelse af regeringsudnævnte økonomiske vismænd på et uafhængigt grundlag skulle analysere økonomien i Danmark. Nu skulle 6 sikkerhedspolitiske og forsvarspolitiske eksperter – 3 fra forskningsverdenen og 3 fra administrationen afgive sikkerhedspolitiske analyser. Det blev en ganske omfattende virksomhed; der eksisterede frem til 1995, hvor SNU blev erstattet af DUPI, Dansk Udenrigspolitisk Institut. I denne periode blev udgivet over 100 bøger og rapporter og afholdt en række seminarer og

³ Se bl.a. Heurlin, Bertel (2004) "Riget, magten og militæret", Aarhus: Magtudredningen.

konferencer. Der var to udgivelsesformer: For det første analyser afgivet for formandskabet og forberedt af sekretariatet. Centrale analyser inden for den militære forskning drejede sig om Norden som atomfri zone, om flådestrategier, om nedrustning, om atomvåben, om INF-traktaten. Den anden gruppe arbejder var bøger, antologier, opslagsværker ofte skrevet af eller redigeret af formandskabets medlemmer, som havde direkte karakter af militær forskning i bred forstand.

Men også uden for officielle kanaler blev der foretaget arbejder i strategi og forsvars- og sikkerhedspolitik. I 1960-erne og 1970'erne var et af hjemstederne for strategiske studier den såkaldte "Sikkerhedspolitiske studiegruppe" etableret af Det udenrigspolitiske Selskab. Her udkom en række strategiske analyser ikke mindst varetaget af den danske gruppe af personer, som var knyttet til IISS i London. Hertil kom en række sikkerheds- og forsvarspolitiske studier ved statskundskabsinstitutterne i København og Aarhus. Tidligere i 1960erne var der etableret en forskergruppe ved KU, som arbejdede med nedrustnings og våbenkontrolstudier og som offentliggjorde en række centrale bøger og afhandlinger. Dette arbejde blev fortsat i Dansk Udenrigspolitisk Institut oprettet i 1967, som derudover fik en enkelt videnskabelig medarbejder som bl.a. forskede i ABM-problematikken. Det var den senere professor Nikolaj Petersen, som her indledte sin rige sikkerhedspolitiske karriere.

Under den kolde krig var forskere fra de to statskundskabsinstitutter i København (Bertel Heurlin) og Aarhus (Nikolaj Petersen, Ib Faurby, Hans Henrik Holm) aktive i forbindelse med strategiske og sikkerhedspolitiske studier. Også på Odense Universitet var der strategiske studier repræsenteret ved Erik Beukels disputats om kernevåben i USSR. Hertil kom en række interessante analyser gennemført af uafhængige forskere, af den strategiske situation, af forsvaret i Danmark og af forholdene mellem værnene. Her skal særligt nævnes Michael Clemmesen, en højtstående officer og cand.phil. i historie, som fremtrådte som en troværdig forsker og en skarp kritiker af dansk forsvar

De omtalte studier kan i hovedsagen henregnes til mainstream diskursen om et Danmark, som så NATO og NATO-strategierne som et centralt udgangspunkt. Den alternative diskurs var freds- og konfliktforskningen, som på privat basis med en vis offentlig støtte var blevet institutionaliseret i 1970'erne ikke mindst omkring fysikeren Anders Boserup. Dette første institut splittedes imidlertid pga indre stridigheder. Men i 1985 blev der i offentlig regi oprettet et Center for Freds- og konfliktforskning, som senere blev kaldt COPRI, Copenhagen Peace Research Institute, som fik en vis tilknytning til Københavns Universitet. Leder blev professor Håkan Wiberg, som selv stod for en række systematiske og sammenfattende undersøgelser inden for forskningsfeltet. Frygten i visse kredse for at der her ville opstå en slags "venstreorienteret" forskning som ville producere en form for aktivistisk forskning blev gjort til skamme. COPRI endte med at koncentrere sig mere om grundvidenskabelige problemstillinger om sikkerheds- og forsvarsbegrebet. På et område markerede COPRI sig, nemlig i analyserne af begrebet og fænomenet defensivt forsvar eller ikke-offensivt forsvar. En tidlig fortaler for defensivt forsvar var Anders Boserup. I COPRI blev denne rolle overtaget af Bjørn Møller. Centrale forskere var Ole Wæver, Barry Buzan og Morten Kelstrup. En række interessante udenlandske forskere var tilknyttet COPRI.

Forsvaret fik ved forsvarsloven af 1950 et forskningsråd, som skulle rådgive og bistå forsvarschefen på det forskningsmæssige område. Fra 1970 oprettedes Forsvarets Forskningstjeneste, som blev en institution som i princippet havde status som et sektorforskningsinstitut. Lederen blev en civil forsker Mogens Güntelberg. Til institutionen blev tilknyttet op til 100 personer, fortrinsvis inden for de tekniske videnskaber. Der var

basalt set tre formål. For det første nødvendigheden af for forsvaret at være opdateret på det teknologiske og højteknologiske område. For det andet at udføre egen forskning. For det tredje både at kunne stille op med ekspertise og erhverve ekspertise i forbindelse med deltagelse i NATOs teknologiske arbejdsgrupper. Under Güntelbergs ledelse var fokus ikke mindst på højteknologisk udvikling, herunder sensorer. Med udgangspunkt i bl.a. at imødekomme ønsker fra den socialdemokratiske forsvarsordfører Knud Damgaard – som var negativ over for ubåde og fregatter - blev der i 1985 i forbindelse med forliget i 1984 oprettet en såkaldt Forsvarsministerens Rådgivnings- og analysegruppe, RAG, som skulle følge den våbentekniske udvikling og omsætte den i konkrete militære sammenhænge. De konkrete opgaver, som RAG skulle behandle blev således netop en analyse af behovet for ubåde, mulig anvendelse af fly til overvågningsopgaver og af landbaserede søværnsmissiler. Dertil kom analyser af anskaffelse af flådehelikoptere og af kampvogne til forsvaret af Sjælland. Gruppen kom til at bestå af 6 personer med akademisk baggrund, heraf 3 civile. Som det fremgår, skulle gruppen fungere som en form for militærfagligt alternativ til Forsvarskommandoen. Lederen blev Mogens Güntelberg, som samtidig var chef for Forskningstjenesten. RAG producerede på flere områder rapporter af forskningsmæssig karakter, men det blev besluttet at nedlægge institutionen i 1992. Forskningstjenesten, som havde haft fælles ledelse med RAG, blev i forbindelse med forsvarsforliget i 1999 lagt ind under Forsvarsakademiet. I 2006 blev forskningstjenesten endnu en gang ændret og decimeret og endte under forsvarets materieltjeneste. De egentlige forskningsopgaver er hermed ophørt.

Den mere direkte militært orienterede forskning fortsatte under den kolde krig. Ikke mindst på det militærhistoriske område. Her kan nævnes forskere som Jens Andersen, Michael Clemmesens arbejder med forsvaret af Jylland efter 1901, Claus Bjørn bog om 1848-borgerkrigen, Johannes Nielsen om 1864 og ikke – i relation til sikkerhedspolitikken – at forglemme Troels Finks centrale værker om tiden før 1. verdenskrig. Den banebrydende forskning om den kolde krig selv måtte selvsagt vente til efter krigsafslutningen i 1989. Fra midten af 1990'erne begyndte konturerne af denne forskning at tegne sig.

Efter den kolde krig

Den seneste periode er perioden efter den kolde krig, hvor verden ændredes fundamentalt. Det tog nogle år før Danmark på det forsvars- og sikkerhedspolitiske område omstillede sig. Men i forhold til de omkringliggende lande skete det relativt hurtigt. Udenrigsminister Ellemann-Jensen og kort efter forsvarsminister Hans Hækkerup kom til at stå for en hidtil uset dansk sikkerhedspolitik aktivisme. Der skete hvad der er blevet kaldt en "militarisering" af udenrigspolitikken, dvs forsvaret blev brugt som aktiv faktor i den udenrigspolitiske doktrin.⁴ Den nye danske strategi fjernede fokus fra at undgå krig. Nu drejede det sig om at bruge *krig som en aktiv mulighed til at etablere en bedre verden*. Dansk militær aktivisme skulle manifesteres gennem deltagelse i militære interventioner udført af det internationale samfund. For første gang siden 1864 blev Danmark en krigsførende nation.

Interessant nok har der i denne centrale periode ikke været nogen egentlig vedvarende konkurrence mellem divergerende diskurser. I efterkoldkrigstidens første år kunne der spores en vis uvilje i dele af forsvaret mod internationaliseringen af forsvaret ud over NATO

⁴ Heurlin, Bertel (1997), "Dansk forsvarspolitik. En ny verden – en ny forsvarspolitik", *Fokus*, nr 5, København:DUPI.

grænserne. Men relativt hurtigt blev *en* diskurs dominerende: at Danmark i stigende grad skulle satse sin militære indsats på internationale operationer. Dette kulminerede med forsvarsforliget i 2004, hvor mobiliseringsforsvaret forsvandt og forsvaret blev indrettet med internationale operationer som hovedopgaven. I de seneste år kan øjnes fremkomsten af en alternativ diskurs, som sætter spørgsmålstegn ved karakteren af og de store omkostninger ved danske militære indsats i Afghanistan med kamptropper i første linie.

I perioden efter 1989 er det danske forsvar og de sikkerhedspolitiske og strategiske udfordringer for alvor taget op til analyse ikke mindst i forbindelse med forsvarskommissionerne af 1997 (1997-98) og af 2008 (2008-09). Der blev i forbindelse med disse to kommissioner foretaget grundige kulegravninger af dansk forsvar og gennemført analyser af den forsvars- og sikkerhedspolitiske situation. Resultatet af de to kommissioner blev to digre værker med adskillige bilagsbind. Forskningsmæssig ekspertise blev inddraget. I 1997 kommissionen var der tilknyttet syv civile forskere – hvor der til sammenligning i 1988-kommissionen kun var to. 2008-kommissionen gav plads til fire civile forskere.

De to kommissioners beretninger gav et tilbunds gående billede af forholdene i forsvaret. Der blev også gjort ihærdige forsøg på at sammenkoble forsvarets virkelighed med visionerne for og forventningerne til de danske væbnede styrker. I begge kommissionsberetninger blev der opereret med forskellige scenarier for den fremtidige internationale sikkerhedspolitiske situation, Scenarieanalysen blev kun antydningssvis gennemført i forhold til den mulige effekt på forsvarets udvikling. Men alt i alt var der mere tale om en politisk godkendelse af eksisterende forhold og forestillinger end om nyskabelser og nytænkning.

Den klareste, mest fremadrettede og revolutionære analyse af dansk forsvar på officielt plan kan ikke tilskrives de to kommissionsberetninger. Det var derimod Bruun-rapport fra august 2003 - udfærdiget af en lille gruppe embedsfolk, militærfolk og forskere. Rapporten var kort og koncis og blev ledsaget af et fortroligt K-notat – kapacitetnotatet . Med et slag skabtes grundlaget for 2004-forliget. Rapporten blev til i løbet af få måneder. Budskabet var, at danske væbnede styrker – fra alle tre værn skulle være deployerbare styrker, som umiddelbart skulle kunne indsættes i internationale operationer. Mobiliseringsforsvaret skulle nedlægges, værnepligten skæres ned til tre – senere fire måneder. Fra regeringens side lød dertil efterfølgende et klart budskab – antallet af konstant deployerede soldater skulle fordobles fra 1000 til 2000 mand, uden en forøgelse af budgettet. En tilbunds gående analyse af dette mål og dets implementering er ikke foretaget.

Den militære forskning undergår i denne periode fundamentale ændringer. Fra primært at være historisk orienteret og fra at være orienteret i retning af strategiske studier med henblik på, hvordan krig kan undgås og hvordan den virtuelle krig udvikler sig rettes fokus nu ikke mindst mod krigsførelsen, mod det forhold at Danmark bliver krigsførende. Dermed fokuseres også på den teknologiske udvikling og ikke mindst mod de dimensioner der hænger sammen med Revolution in Military Affairs og COIN, Counterinsurgency strategier og taktikker.. Samtidig finder en forskning sted som i stigende grad tager krigen op som begreb og undersøger dets videnskabsteoretiske og historiske forudsætninger. Fænomenet og begrebet de nye krige bliver genstand for ofte dybtgående studier (Gorm Harste, Mikkel Vedby Rasmussen, Bertel Heurlin)

Denne udvikling afspejledes forskningsmæssigt både institutionelt og i den individuelle forskning. På det institutionelle område er situationen den, at freds- og konfliktforskningen i

COPRI blev mere og mere fokuseret på brede sikkerhedsdagsordener og på ændrede internationale relationer med fremhævelse af teoridannelser. COPRI blev arnestedet for en ny International relations-skoledannelse: The Copenhagen School med Ole Wæver og Barry Buzan som ankermand. Udgangspunktet var securitization-teori og teorien om regionale sikkerhedskomplekser. Freds- og konfliktforskningen forsvandt helt med den store sammenlægning i 2002 af "DUPI 2" (se nedenfor), COPRI, Center for Udviklingsforskning og Center for Holocaust-forskning til DIIS, Dansk Institut for Internationale Studier.

"DUPI 2" fra 1995 var for så vidt en nydannelse. Man slog så at sige det stadig mere finansielt udsultede lille institut DUPI ("DUPI 1") sammen med SNU, som havde fået en reputation for centrale og væsentlige udredninger baseret på eksisterende forskning. Som det hedder i en vurdering:

"Styrken ved SNU-udredningerne var, at man – dvs forskere sammen med embedsmænd - via diplomatisk sprogbrug og forsigtig saglighed fik etableret fremstillinger, som parterne mere eller mindre kunne enes om at tage som udgangspunkt for deres diskussioner". Politikere og debattører kunne så på dette grundlag, som ikke fremstod som monopolforskning, "være uenige på et højere niveau".⁵

Centrale udredninger efter den kolde krig var således "Danmark efter den kolde krig" (1993), "Dansk og Europæisk sikkerhed" også kaldet WEU-rapporten(1995), "Grønland under den kolde krig. Dansk og amerikansk sikkerhedspolitik 1945-68", fra 1997.

Udredningsaktiviteten fortsatte i den nye "DUPI 2" - konstruktion fra 1995. Den var baseret på to afdelinger, udredningsafdelingen og forskningsafdelingen med hver sin chef. I praksis fik denne konstruktion succes. Udredningerne fortsatte med "Humanitær Intervention" fra 1999 som en central publikation, som fik international anerkendelse. I forskningsafdelingen så en række værker af forsvarsmæssig karakter dagen lys, en aktivitet som øgedes, da DUPI fik tillagt en bevilling fra Forsvarsministeriet med henblik på forskningsrapporter og arbejder inden for forsvars- og sikkerhedspolitik, hvis udformning blev aftalt mellem institution og ministerium. Her etableredes det første spæde officielle forsøg på snævert at sætte forsvars- og sikkerhedspolitikken ind i en uafhængig forskningssammenhæng med udgangspunkt i problemstillinger og aktuelle områder, som forsvarsministeriet anså for centrale. Der var klart tale om anvendt forskning, uden at den blev styret udefra. En række vigtige arbejder ikke mindst af Mikkel Vedby Rasmussen, Peter Viggo Jakobsen, Sten Rynning og Bertel Heurlin skal nævnes i denne sammenhæng.

Denne aktivitet med støtte fra forsvarsministeriet blev fortsat under den nye store forsknings- og udredningsinstitution, DIIS. Inden for dette område er der udkommet et stort antal spændende publikationer, både bøger, rapporter og briefs og afholdt centrale konferencer og seminarer. Ikke mindst er der lagt vægt på terrorforskning og på internationale udviklingslinier inden for sikkerheds- og forsvarspolitik. Af udredninger skal specifikt nævnes den store udredning fra 2005, "Nye trusler og militær magtsanvendelse".

DIIS blev en meget stor institution, hvor opdelingen forskning og udredning på længere sigt blev udvisket. Det skete ikke mindst i sammenhæng med den meget store udredning, "Danmark under den Kolde Krig", I-IV, som udkom i 2005. Udredningen, som beskæftiger sig ikke mindst med militære trusler mod Danmark, var oprindeligt bestilt under regeringen Nyrup Rasmussen, men kommissoriet blev udvidet under regeringen Fogh

⁵ Wæver 2007:122.

Rasmussen. Det bemærkelsesværdige ved denne store udredning var det klare metodiske, begrebsmæssige og teoretiske grundlag, som gjorde denne store fremstilling, hvor en række forfattere medvirkede, vægtig og sammenhængende. Den hovedansvarlige for konceptet og udarbejdelsen var den skarpe og omhyggelige forsker og tidligere udredningschef Svend Aage Christensen.

Værket blev blandet modtaget, med heftig ofte mindre begrundet kritik fra militærfaglige kredse. Clemmesen udgav efterfølgende sin sammenhængende kritik af rapporten.

Skønt værket blev afgivet med bestyrelsens godkendelse, var der ikke megen støtte at hente fra denne i den efterfølgende kritik, som i øvrigt bevirkede, at der efterfølgende officielt blev bestilt en slags modstykke til udredningen. Udredningen gav sammen med kritikken mod en senere EU-udredning dødsstødet til den gamle tidligere velfungerende SNU-samfundskontraktlignende konstruktion mellem udredning og forskning.

Perioden efter den kolde krig har således været præget af kampen om historien om den kolde krig.

Ud over den institutionelt prægede forskning skal der peges på Bent Jensens store fremstilling "Bjørnen og haren" fra 2000. Kjeld Hillingsøe udgav i 2004 sin version af den kolde krig i fremstillingen "Trusselsbilledet – en koldkriger taler ud". Hertil kommer historikeren Carl-Axel Gemzells banebrydende arbejder om Warszawa-pagtens militære planlægning rettet mod Danmark. Wilhelm Christmas-Møller har i bogen "Obersten og Kommandanten" givet en fornem skildring af efterkrigstidens militære efterretningstjeneste. Sociologen Henning Sørensen har som en af de få beskæftiget sig dansk militær i militærsociologisk sammenhæng.

Som sidste skud på stammen i feltet uafhængig forskning og udredning på det forsvarsmæssige og det sikkerhedspolitiske område må nævnes etableringen af DIMS, Dansk Institut for Militære Studier. Her genopstod ideen om en uafhængig forskning på det sikkerhedspolitiske – og ikke mindst det militære område *war studies*. Der kan opregnes mange begrundelser for etableringen af DIMS. Det var åbenbart, at Danmark – i modsætning til nordiske og europæiske ligesindede naboer – aldrig har satset afgørende på omfattende militære forskningsinstitutioner. I forbindelse med udviklingen af et globalt informationssamfund, som i sidste instans er forskningsbaseret og i forbindelse med nye og centrale diskurser for fænomenet og begrebet krig og endelig i forbindelse med den danske militært-aktivistiske politik, som pegede på et behov for tilbundsgående forskning og analyse af et nyt Danmark i den ny internationale orden, måtte meget pege på, at der virkelig var en klar mangel i dansk forskningssatsning. Der var enkeltpersoner og grupperinger, som arbejdede med disse forhold. Men skabelsen af en egentlig kritisk masse af forskere inden for *war studies* og tilsvarende kunne i stigende grad af beslutningstagerne ses som en nødvendighed.

DIMSen har givetvis mange fædre. Flere politikere og forskere har presset på, og på de indre linjer har generalmajor Karsten Møller givetvis haft en rolle. Selve den konkrete organisering blev varetaget af Michael Clemmesen. DIMS blev oprettet i forbindelse med forsvarsforliget af 2004. Formålet var - med det noget knudrede og kompromistunge sprog - "at etablere en uafhængig forskningskapacitet i relation til sikkerhedspolitik og med vægt på forsvarspolitik, som organisatorisk placeres ved Forsvarsakademiet". Det blev til Dansk Institut for Militære Studier som skulle være en uafhængig, faglig bæredygtig forskningskapacitet. Der skulle med udgangspunkt i danske forhold leveres

aktualitetsbaserede analyser og langsigtede forskningsprojekter ” af det militære instruments placering, funktion og rolle i sikkerhedspolitik”.

Herudover skulle DIMS styrke informationsvirksomheden om forsvars- og sikkerhedspolitik, deltage i den offentlige debat om aktuelle relevante emner samt selvstændigt generere debat om relevante emner. Der blev bevilget otte mio. kr. om året og der skulle være ti årsværk, heraf skulle tre være officerer og de øvrige civile forskere og studentermedarbejdere.

Bestyrelsen var et styringsråd med tre personer fra Københavns Universitet, Aarhus Universitet og DIIS og tre fra forsvaret. Formand for rådet blev professor Bertel Heurlin og chefen for DIMS blev lektor, ph.d. Mikkel Vedby Rasmussen.

DIMS var et spændende eksperiment. Starten tog sin tid – og DIMS blev først fuldt operativt fra januar 2007. Der var almindelig enighed fra politisk og officielt hold om, at DIMS på alle måder levede op til de stillede krav. En række centrale, solide og veldokumenterede rapporter og originale forskningsarbejder blev offentliggjort. DIMSs medarbejdere deltog som forudset hyppigt og markant i den offentlige debat og var klart medvirkende til at generere debat om forsvarspolitiske emner. Men netop dette sidste område, nemlig DIMS’ medieaktiviteter gav problemer. Ved forligsforhandlingerne i 2009 blev DIMS fremtid taget op. Det besluttedes at undersøge om DIMS mere hensigtsmæssigt kunne placeres ved et universitet. Efter en effektiv udvalgsbehandling blev der generel enighed om at DIMS med et let ændret mandat skulle fortsætte sine aktiviteter som et center, Center for Militære Studier, under Institut for Statskundskab, Københavns Universitet. Stillingen som centerleder med position som professor blev besat med Mikkel Vedby Rasmussen, som må betragtes som en af de førende forskere i Danmark på det militære og strategiske område. Der er nu indgået kontrakt om myndighedsbetjening af forsvarsministeriet, som også formidler særlige ønsker fra forligspartierne, om områder, der skal analyseres. I de kommende år skal der fokuseres på følgende områder: 1. NATO – i strategisk og operationel sammenhæng, 2. Samtænkning, kapacitetsopbygning og global regeringsførelse, 3. global infrastruktur og 4. udviklingstendenser inden for Kinas sikkerheds- og forsvarspolitik.

Institutionelt er der klart oprustet inden for den militære og sikkerhedspolitiske forskning. Ved Institut for Statskundskab er oprettet et grundforskningscenter, CAST, Centre for Advanced Security Theory, som efter international bedømmelse har fået tildelt 19 mio. kr. over fem år. Centret ledes af professor Ole Wæver . Blandt de mange emner er en række centrale dimensioner i forbindelse med terror og terrorbekæmpelse taget op. Hovedområderne er fokus på risici, farer, trusler som begreber og fænomener. Københavns Universitet er desuden knyttet til større projekter som ”Challenge”, som beskæftiger sig med europæisk sikkerhed og til et større sikkerhedspolitisk program med ni andre topuniversiteter (IARU).

Men samtidig kunne der konstateres en stærkt øget aktivitet fra enkeltpersoner inden for den militære forskning. Professor Nikolaj Petersen havde længe beskæftiget sig med danske militære forhold. I 1979 havde han udgivet ” Forsvaret i den politiske beslutningsproces” og senere indgående beskæftiget sig med Danmarks forhold til NATO. Senere er kommet en række sikkerheds- og forsvarspolitiske studier. Ikke mindst om Grønland. Forsvarspolitik er indgående behandlet i hans vægtige bidrag til Dansk Udenrigspolitisk Historie, bind 6 – 1973-2003. Andre forskere ikke mindst Paul Guillaume har bidraget substantielt til forsvarsstudier – ikke mindst disputatsen ”Allieret med forbehold” fra 1995 og hans bidrag til Dansk Udenrigspolitisk Historie ”I blokopdelingens tegn, 1945-72”.

Sammenfattende må det siges, at dansk militærhistorie er fint analyseret i det store seksbindværk, som for tiden fra 1914-45 med stor indsigt er skrevet af Bo Lidegaard.

I 2008 udkom et andet hovedværk, som direkte fokuserer på dansk forsvar og militære forhold. "Danmarks Krigshistorie" i to bind, 2008. Denne udgivelse afspejler det store skel for dansk militær forskning, som afslutningen af den kolde krig – og den gradvise udvikling som den danske globale danske aktivisme gennemgår. Forfatterne, som er blandt de førende danske militærforskere, gør også i forordet⁶ op med det radikale historiesyn, som var gældende ikke mindst i første halvdel af 1900-tallet. Det er en tilgang, som ikke mindst er inkarneret i P. Munch, som selv var forsvarsminister – og som nøje har beskrevet sin samfundsopfattelse i sit bindtunge erindringsværk. Denne generelle diskurs medførte, at de ikke var særligt fremmede for karrieren for unge historikere at beskæftige sig med krigen som fænomen og historisk objekt. Dansk Krigshistorie er et vigtigt udtryk for nye indsigter i forholdet mellem krig og samfund. Interessant i denne sammenhæng er det at iagttage den generelle tendens til øget interesse for at analysere krige også i historisk dimension. Man kan blot henvise til værker af fx Tom Buk-Swienty og hans bogsucceser "Slagtebænk Dybbøl" og "Dommedag Als".

Det er i denne sammenhæng værkets bind 2, som har særlig interesse: Det er skrevet af de meget vidende, solidt argumenterende og omhyggelige forskere Ole L. Frantzen, Michael Clemmesen og Thomas Wegener Friis. Her præsenteres en nuanceret og fin analytisk fremstilling af udviklingen af og anvendelsen af dansk forsvar i relation til både de internationale og til de nationale vilkår. Bogen giver også en glimrende oversigt over den militære forskning i Danmark.

Et andet omfattende værk fortjener omtale. Det er bogen "Ved forenede kræfter. Forsvarets øverste militære ledelse. Forsvarschefembedet og forsvarets udvikling 1950-2000." Værket er et jubilæumsskrift, og teksten er udarbejdet af en komite bestående af højtstående officerer, bistået af en civil forsker, Ib Faurby. Hovedredaktøren er tidligere Forsvarschef Jørgen Lyng. Bogen er en meget omhyggelig gennemgang af udviklingen af ledelsen i dansk forsvar men også af dansk forsvar generelt i 50 år. Der er velafvejede analyser og bogen fungerer glimrende som opslagsværk ikke mindst om de indre linier i dansk forsvar.

Perioden er som nævnt præget af historiske studier af både sikkerhedspolitisk karakter og egentlig militærhistoriske værker. Her kan nævnes arbejder af Hans Branner, Knud Larsen, Johannes Nielsen, John T. Lauritzen, P.E. Ancker og Hans Christian Bjerg. Bjerg står for en række marinehistoriske værker. Blandt de mest markante forskere er igen Clemmesen, som ud over sin deltagelse i Dansk Krigshistorie har skrevet en række vigtige arbejder om nyere og nyeste dansk forsvarspolitik. Herudover er han en ivrig debattør inden for området. Det er karakteristisk, at der kun er meget få debattører, som hører til den aktive del officersprofessionen. Men der er enkelte højtstående officerer, som deltager indgående med vægtige indlæg i debatten om og undersøgelsen af dansk forsvar. Dette er i modsætningen til fx udenrigstjenesten, hvor ingen aktive personer skriver om aktuel udenrigspolitik. Nævnes kan Lars Møller, som har udgivet flere markante bøger som beskriver og debatterer dansk militær indsats og militær organisation. Nævnes kan "Operation Bøllebank" og hans seneste bog " Vi slår ihjel", som tilmed bygger på hans egne fagligt baserede

⁶ Se Militært Tidsskrift, 1, september 2009: 109.

interviewundersøgelser. Poul Dahl har ligeledes skrevet beretninger om sine operative erfaringer.

Et karakteristisk træk er krigslitteraturen, som i de seneste år dukker op i boghandlernes udstillinger.

Her er primært tale om dels journalisters beretninger om krigene, ikke mindst i Afghanistan. Et markant eksempel er Kim Hundevadts bog, "I morgen angriber vi igen". Dels om soldaters beretninger fra deres oplevelser og erfaringer i felten. Den mest omtalte af disse bøger er Thomas Rathachs bog "Jæger", som drejer sig om hans erfaringer som tilhørende forsvarets specialstyrker. Der blev som bekendt nedlagt forbud mod offentliggørelsen, et forbud, som senere er ophævet. Blandt erindringslitteraturen skal også nævnes tidligere forsvarsminister Hans Hækkerup. Han tager handsken op fra P. Munch med sin bog "På skansen", hvor han skildrer sine oplevelser som forsvarspolitikker og forsvarsminister. Jørgen Estrup har skrevet om forsvarspolitik set fra en politikers synsvinkel.

Et særligt dilemma gør situationen vanskelig for en institution som Forsvarsakademiet. Forsvarsakademiet har i de seneste år været præget af at skulle vælge mellem at satse på at blive en universitær institution i *war studies*, således som tilfældet er i de fleste lande, som Danmark sammenligner sig med. Højeste grad af viden, information og en øget akademisering er en bydende nødvendighed for et moderne forsvar. Samtidig har dansk forsvar været presset. Den konkrete krigsførelse har øget behov for uddannelse og for indførelse af det mest hensigtsmæssige men også mest højteknologiske materiel. Det har medført, at forsvarsakademiet må lægge øget vægt også på konkrete militære operationer. Forsvarsakademiet har skullet levere undervisning på højeste praktiske militære niveau, men har ikke samtidigt kunne leve op til forskning på højeste militært videnskabelige niveau.

Der findes selvsagt habile forskere på FAK. Institut for Strategi, på Institut for Ledelse og organisation, og ikke mindst Center for Militærhistorie og flere andre institutter har vist at kunne levere solide og gode faglige arbejder. På det, der minder om udredningsområdet, kan nævnes bogen "Internationale operationer i Fokus" fra 2006. Men kvantitativt og kvalitativt har FAKs forskningsresultater ikke scoret højt. En række unge forskere er på vej og har allerede markeret sig, herunder Katrine Nørgaard, Flemming Splidsboel, Liselotte Odgaard og Peter Dahl Truelsen.

FAK har i en kortere årrække haft et center for Kinaforskning, som imidlertid nu er under afvikling. Kim Nødskov har i 2010 publiceret en interessant bog om kinesisk forsvarspolitik.

Opgaven for en bredere Kinaforskning er med henblik på koordinering og initiering af ny forskning er fra 2011 overgået til CMS.

Der hvor der er tale om egentlige nybrud er at finde i fortrinsvis politologiske arbejder om den danske sikkerheds- og forsvarspolitiske position i den nye verdensorden efter den kolde krig. Her optræder en række yngre forskere, som interessant nok for de flestes vedkommende har været eller er knyttet til de mange forsknings- og analyseinstitutioner uden for universiteterne og som også gør sig gældende som analytikere i medierne og for nogles vedkommende også som debattører. Her er markante forskere som Peter Viggo Jakobsen fra Københavns Universitet, Statskundskab, Birthe Hansen, som har været medlem af seneste to forsvarskommissioner og som beskæftiger sig med strategi- og teoriudvikling, Hans Mouritzen, med sikkerhedspolitik og udenrigspolitik med en neo-geopolitisk tilgang. Hertil kommer en række originale studier primært vedrørende NATO og dansk tilknytning til militær integration som produceres af professor Sten Rynning og Jens Ringsmose fra SDU. Også NATO er hovedemnet for arbejder af Kristian Søby Kristensen fra CMS. Nævnes skal

også Henrik Ø. Breitenbauch og forskere, som i særlig grad beskæftiger sig med krigens love og militær etik. Her kan nævnes Anders Henriksen og Kenneth Buhl. En spændende filosofisk, begrebsmæssig tilgang findes hos Gorm Harste, Aarhus Universitet. Fra Statskundskab i Aarhus skal også nævnes den sikkerhedspolitiske forsker Tonny Brems Knudsen, som ikke mindst har skrevet om fredsbevarende styrker. Robert Petersen og Jeppe Trautner har også arbejdet seriøst med dansk forsvarspolitik.

KONKLUSION

Udviklingen peger klart på to forhold inden for dansk militær forskning: For det første at med Danmark som krigsførende nation med kamptropper i første linie vil der være behov for en forskning, der fokuserer på udformningen af militære operationer i specifikke omgivelser, hvor der ikke findes en front og hvor fjenden er vanskelig at identificere. Der vil være behov for en forskning i forbindelse med nye krige, nye risici i retning af de karakteristika, som den britiske militærmand og forsker Rupert Smith har peget på.. De kan sammenfattes i problemet: "War among the people."⁷ For det andet betydningen af den konkrete situation, hvor der er enighed om, at der ikke er nogen konventionel militær trussel mod Danmark og at det danske forsvar dermed ikke skal forsvare dansk territorium, men har sin eksistensberettigelse ved at kunne levere deployerbare styrker til konfliktfyldte områder i verden, hvor det internationale samfund har besluttet at intervenere militært. Dvs at Danmark er i en situation - i modsætning til den kolde krig, hvor fjenden var klart defineret, synlig og konkret men nu uforudsigelig, udefinerbar og usynlig – som betyder, at der nu i realiteten frit kan vælges militære indsatsområder. Denne frihed understøtter selvsagt den demokratiske proces: der er klare valgmuligheder og befolkningen bliver i stigende grad direkte involveret gennem de menneskelige og materielle, økonomiske ofre, der er nødvendige, når der føres krig.

Det skaber behov for øget gennemsigtighed og for direkte demokratisk involvering i de militære processer. Det er to afgørende forhold, som præger og i stigende grad vil præge den militære forskning.

Denne sammenfattende fremstilling viser at der eksisterer en sammenhæng mellem den officielle danske strategi og dansk forskning i militære forhold. Den viser også, at forskningen afspejler konkurrerende diskurser om hvordan dansk forsvar bør indrettes. Forskning fremmes ved officielle bevillinger og institutioner. Med Danmarks nuværende internationale placering hvor en central målsætning må være at undgå en dansk marginalisering på globalt niveau, er øget vægt på forskning en klar udvej. Det må overvejes om dette ikke også gælder dansk militær forskning.

Anvendt litteratur

Due-Nielsen, Carsten, Ole Feldbæk og Nikolaj Petersen, red. 2003, "Dansk Udenrigspolitik Historie", 1-6, København: Danmarks Nationalleksikon. Hvert bind afsluttes med overordnet litteraturgennemgang.

Wæver, Ole, red. 2007, "Strategiske Studier og tænketanke", særnummer af Militært Tidsskrift, 2, juli 2007.

Heurlin, Bertel, 1981, "Sikkerhedspolitisk ekspertise i den danske politiske proces", Økonomi og Politik, årg.55:3, pp 272-290.

⁷ Smith, Rupert (2005), "Utility of Force".

Jespersen, Knud V. og Ole F. Frantzen, red. 2010, (2. udg.) "Danmarks Krigshistorie", København:Gad. Indeholder overordnet litteraturgennemgang.

Professor Mikkel Vedby Rasmussen, Leder af Center for Militære Studier, Københavns Universitet.

Dette er historien om, hvordan krigen fik en fremtid, og hvad vi skal stille op med den. I denne artikel vil jeg beskrive, hvordan krigen får en fremtid, da den industrielle revolution og opkomsten af det moderne giver mulighed for at tænke, og frygte, at fremtidens krig er noget andet end fortidens.

Før moderne tid havde krigen ikke en fremtid. I *Diskurserne* spørger Machiavelli, om romerne ville have klaret sig bedre med artilleri og den militær teknologi, som hørte hans tid til, og svarer nej. For Machiavelli er det soldaternes værdier, som skaber en god hær og et godt samfund, som skaber gode værdier. Borgerne i Firenze kunne lære af Rom, også selvom teknologien havde forandret sig.¹ Således også Clausewitz. Clausewitz' *Om krig* er et kæmpe forsøg på at forstå krigens forandring, men hos Clausewitz ligger forandring i den førte politik – ikke i teknologi.² Clausewitz fortsætter Machiavellis ide om, at et politisk fællesskab har de væbnede styrker, som det fortjener. Men for Clausewitz er det noget som kan manipuleres. Han går ind for en præjsisk milits osv.

Opfindelsen af luftballonen, mere effektiv krudt, bedre logistik bliver set som kvantitative snarere en kvalitative forandringer af krigen. De forandrer ikke krigens væsen, de skaber ikke andre samfundsmæssige konsekvenser af krigen, de giver blot nye midler til at realisere krigens mål. Disse mål er for Clausewitz lige så givne, som de var for Thykoddid.

Men det forandrer sig. Og jeg vil i det følgende forklare hvordan. Først vil jeg definere og sætte studiet af det militære system i kontekst af international politik, som traditionelt er den disciplin, der har konstitueret studiet af sikkerheds- og forsvarspolitik i Danmark. Dernæst vil jeg definere det militæres samfundsmæssige rolle og så se hvordan samfundsmæssige forandringer forandrer det militære. Det vil jeg gøre ved at se på det militære systems interaktion med dets teknologi, mennesker og politik.

International politik på Window Shopping

Forfattere, som skriver inden for disciplinen international politik (IP) holder af at citere Thykoddid som den første, der opstiller en teori om IP. Han mente, at den Peloponniske krig startede, fordi spartanerne var bange for den athenske magt.³ Men uanset hvor mange

#####

¹ Niccolò Machiavelli, *Discourses on Livy* (Oxford: Oxford University Press, 1997), 195–200.

² Carl von Clausewitz, *On War*, edited and translated by Michael Howard and Peter Paret, (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1976 [1832–34]).

³ Thucydides, *History of the Peloponnesian War* (London: Penguin, 1972).

#

gange den sætning citeres, så ser de færreste IP forskere på resten af bogen, som er en beskrivelse primært af Athens strategi i krigen og en forklaring på, hvorfor den slog fejl. For Thukodid ville ikke opstille en hypotese om magtbalancen, han vil forklare en krig; og han ville fortælle fremtidige generationer om sin tids fejl, så de kunne lære af dem.

IP har været fokuseret på, hvad det forhold, at der var krig, gjorde for at skabe en særlig anarkisk logik i det internationale system og studeret dette systems virkemåder. Sikkerhedspolitiske studier har fokuseret på, hvad der førte til krig og hvordan magterne opererede i forhold til den mulighed. Men så snart vi nåede til selve akten, til krigen selv, har IP som disciplin haft meget lidt at sige. IP er gået på *window shopping* i krigshistorien; men har overraskende lidt at sige om, hvordan krigen påvirkede det internationale system, eller hvordan den førte udenrigspolitik var formet af de militære midler til rådighed.

Der er et behov for at forbinde vores teorier om international politik og sikkerhed med krigens praksis og der er et behov for at forbinde denne praksis med andre videnskaber (sociologi, antropologi, økonomi), der har noget at sige om andre relationer til det militære system, end blot den politiske.

Det er så meget desto vigtigere nu, hvor magtbalancen er ved at forandre sig, nu hvor Asien igen melder sig ind i Verdenshistorien. Det er et klassisk IP-spørgsmål, men Kina, Indiens kapabiliteter kan ikke vurderes korrekt, hvis man ikke tager en anden forandring in mente; nemlig forandringen af den måde som konflikter føres på. Disse to forandringer spillet sammen med en tredje, nemlig de forandringer som informations-, nano- og bioteknologi betyder, samtidig med at vores samfund globaliseres.

Denne forandrede praksis kan til gengæld ikke forstås, hvis man ikke forstår krigen som et socialt system med relationer til resten af samfundet.

Det moderne militære system

Niklas Luhmanns centrale forståelse er, at det moderne samfund ikke kan forstås i sin totalitet.⁴ Samfundet er for kompleks og dets organisationer, institutioner og funktioner er for mange til, at de kan beskrives med én logik. Luhman mener derfor, at man må se på, hvordan dele af samfundet fungerer og hvordan de dele forholder sig til hinanden. Han vil studere en brik af det samfundsmæssige puslespil og se på, hvordan den brik passer til andre brikker – for igennem studiet af en del at få et bedre blik for, hvad helheden består af. På den måde søger Luhman at komme til bunds i komplicerede samfundsmæssige sammenhænge samtidig med, at han prøver at forhindre, at han synker til bunds i den analyse. Alt for megen samfundsvidenskab bliver alt for specialiseret. Luhmann forsøger at undgå den fejl ved at definere brikken i forhold til puslespillet.

For hvad er brikkerne til det samfundsmæssige puslespil? Luhman kalder dem systemer og definerer et system i relation til sin omverden. En brik til et puslespil er formet efter dets plads blandt andre brikker. På samme måde defineres et socialt system af relationerne til sin omverden.

Ved at betragte det militære som et system så undgår vi de to fejl, som man som oftest begår i studiet af militære forhold – nemlig *kapabilitetsfejlen* og *militarismefejlen*. På den ene side ser man de væbnede styrker som et simpelt middel (en kapabilitet), som en stat kan anvende. Man kan tælle antallet af kampvogne og sprænghoveder, og så ved man, hvad et

#####

⁴ Niklas Luhmann, *Social Systems* (Stanford, Cali.: Stanford University Press, 1995).

#

#

militært etablissement kan og ikke kan. Der er ingen 'friktion', ingen slag, der ikke går som planlagt. I det tilfælde handler studiet af krig blot om at slå op i *the Military Balance*. Ud fra dette synspunkt er det militære intet i sig selv, men blot en brik, som en regering kan lægge efter behag.

Begår man til gengæld militarismefejlen, så ser man blot de væbnede styrker som et stort bureaukrati med alt for mange hornorkestre og alt for lidt kontakt til det omgivne samfund. Alt afhængig af den værdi, som man tillægger dette uniformerede liv, kan man hylde eller hade denne tingenes tilstand, men soldaternes verden har meget lidt med den civile verden at gøre. Ethvert studie af de væbnede styrker må derfor være et antropologisk studie af – med Huntingtons ord – det militære menneske, som om det var en særlig race uden kontakt til det omgivne samfund.⁵

Både kapabilitetsvinklen og militarismevinklen er en fejl, fordi de, der begår den, fokuserer på kompleksitet snarere end sammenhænge. De ser på det unikke i den militære brik, snarere end på hvordan det er interaktionen med det omgivne samfund, som skaber det unikke ved den militære brik; og hvordan forskellige samfund således skaber hver deres unikke væbnede styrker.

Man kan ikke være en brik, hvis man ikke erkender, at der er et puslespil. For et system må have en omverden at relatere til for at kunne definere sig selv. Set fra det militære system er den civile verden således et hele, som man kan referere til for at forklare, hvordan det militære system fungerer. Det kan enten være planlæggeren i Forsvarskommandoen, som påpeger, at i det civile liv laver man meget mere effektiv økonomistyring – 'så det skal vi kopiere!' Eller det kan være soldaten i FOB Budwan, som føler, at hendes veninde, som studerer statskundskab, ikke forstår virkeligheden i Afghanistan, fordi virkeligheden på Center for Sundhed og Samfund med dets fredagsbarer og læsegrupper er en helt andet. Så systemet ser sig selv som et brik i forhold andre brikker, der ikke er som det selv, og de brikker udgør et hele (resten af puslespillet). I erkendelse af den ledeforskel, så begynder systemer at identificere sig selv med deres egen kompleksitet.

Det danske militære system har unikke træk, fordi brikkerne, som samles til det danske samfund, er komplekse på deres egen måde. Men det har grundlæggende træk tilfælles med resten af den vestlige verdens væbnede styrker – fordi: (1) vores samfund har mange funktionelle fællestræk, (2) fordi globaliseringen betyder, at vi deler en række systemer (fx finansielle markeder) og (3) pga den militære integration i NATO, som i vidt omfang skaber et vestligt militært system. En puslespilsbriks fremtid er at blive lagt sammen med andre brikker for at danne en helhed – f.eks. et billede af et sydtysk slot. Og en del af den fremtid er, at billedet bliver brudt og samlet på ny. På samme måde er et systems fremtid, ifølge Luhman, defineret af den måde dets relationer til omverden forandres på og hvordan forandringer i omverden skaber forandringer i systemet i kraft af relationen mellem system og omverden.

I den forstand handler krigens fremtid om, hvordan fremtiden bliver skabt for resten af samfundet. Håb og frygt for samfundets generelle udvikling oversættes til håb og frygt for krigen og dens gang. Krigen bliver også defineret af fremtiden, præcis som en puslespilsbrik bliver defineret af det billede, som det skal skabe sammen med andre brikker. Som den

#####

⁵ Samuel Huntington, *The Soldier and the State* (Cambridge, Mass: Belknap, 1957).

#

#

amerikanske forsvarsminister Donald Rumsfeldt en smule opgivende påpegede, så går man i krig med den hær, som man har.

Nutidens krig må man finde på måder at klare, men fremtidens krig kan man forberede sig på. Derfor bliver diskussionen om, hvordan fremtidens krig vil blive kæmpet en grundlæggende diskussion om, hvor mange samfundsmæssige ressourcer, som nationens sikkerhed vil kræve.

Som sådan sætter diskussionen om fremtidens krig det militære systems relationer til sin omverden i spil, og fremtidens krig er derfor en god optik at studere netop forholdet mellem det militære og det civile, mellem teknologi og det militære og mellem det militære og det politiske rolle. Den militære briks sider er netop defineret af de teknologier, som de væbnede styrker bruger; de mennesker, der kæmper, og de politiske grunde, som de kæmper for.

I det følgende vil jeg se på de forhold.

Teknologi

I 1840'erne var Storbritannien grebet af panik. Sejren ved Waterloo i 1812 havde cementeret den britiske stormagt, men denne magt var baseret på én teknologi – *the Royal Navys* skibe. Et britisk lineskib var sin tids mest avancerede våbenplatform. Det var en gigantisk samfundsmæssig investering at holde *the Royal Navy* flydende, men det muliggjorde, at briterne stort set kunne spare hæren væk. Langt de fleste landmilitære styrker i det britiske imperium var indere rekrutteret af briterne. I 1840'erne var sepoyerne stadig i sold hos det Østindiske Kompagni, altså et privat firma. Den britiske konge havde få og små landmilitære enheder hjemme i Storbritannien, men flåden havde siden den spanske armada (1588) havde kunne holde fjenden væk fra de engelske kyster.

Nu var dampskibet imidlertid opfundet. Ikke alene betød det, at fremtiden så åbenbart ikke længere tilhørte de sejskibe, som de britiske skatteydere allerede havde investeret så meget i. Det betød også, at langt større mængder gods, eller kanoner eller soldater, kunne transporteres per skib. 'kanalen er ikke længere en barriere,' konkluderede Lord Palmerstone således bekymret i 1845; 'hvad der før var umuligt at forcere for en militærstyrke, har dampskibene reduceret til en flod som kan passeres med dampbro'. I 1848 mente hertugen af Wellington, som havde besejret Napoleon, at Frankrig ville være sejrherre i en revanchekamp. Storbritannien ville kunne holde en uge efter, at krigen mod Frankrig var erklæret, mente Wellington.⁶

Den industrielle revolution og den franske revolution havde sat forandring på samfundets dagsorden. Hvor Machiavelli og Clausewitz havde set krigen, som et håndværk, som man kunne tilegne sig, så var krig nu under forandring, præcist som produktionsformerne var. Håndværkene blev erstattet af industriproduktion, og krigen blev også industriel. I det øjeblik blev krigen ikke længere styret af en eviggyldig logik, hvor strategi var noget, som man kumulativt blev klogere på. Nu var krig et spørgsmål om innovation, hvor den som regnede morgendagens marked ud ville vinde over den, som troede at konkurrencen fandt sted på gårsdagens præmisser. Krigen var blevet kompleks.

Storbritannien blev aldrig invaderet af en fransk dampflåde, men som damp havde været midlet til at forstå en ny fremtid, så er en række andre teknologiske innovationer blevet

#####

⁶ I. F. Clarke, *Voices Prophesying War 1763-1984* (Oxford: Oxford University Press, 1966), 22-23

#

#

frygtet på samme måde som damp blev. I 1932 kunne den engelske premierminister Balfour sige, at bombemaskinen vil altid komme igennem ud fra samme rationale som Palmerstone havde frygtet, at intet kunne modstå dampskibet. I 1945 konkluderede mange, at atombomben ville skabe en ny slags krig med altødelæggende kraft. I 1990'erne fokuserede det amerikanske militær på mikrochippen. 'Det står klart for mig,' sagde daværende forsvarsminister William Cohen således i 1997, 'at vi nu er vidner til mikrochippens triumf i krigsførelsen, mikrochippen forandrer krig på måder, som vi først nu er begyndt at forstå.'⁷

Her er den amerikanske forsvarsminister på linje med the *Annual Register*, som i 1870 skrev, at kun hvis man så sig selv som læser af en af fremtidens historiebøger, kan man forstå betydningen af Preussens sejr ved Sedan og belejringen af Paris.⁸ Nutidens begivenheder kan kun forstås som fremtid. I. F. Clarke beskriver i sin fascinerende *Voices Prophesying War*, hvordan denne ide, om at teknologisk udvikling giver os mulighed for at se fremtiden, blev baggrunden for en hel litteratur om 'imaginary wars'.⁹ Det mest berømte eksempel er måske *the Battle of Dorking*. Den blev udgivet i 1871 og skaber en fremtid, hvor Bismarcks arméer har invaderet England, som de havde invaderet Frankrig. 'Imaginary wars' er ikke blot en litterær genre (science fiction), men i høj grad en moderne måde at tænke krig på, som præger hele det tyvende århundrede og som findes i dag.

Bag ideen om, at teknologier vil forandre krigsførelsen ligger opfattelsen af, at det moderne er præget af revolutionære forandringer. Det er en verden, hvor kapitalistisk konkurrence gør, hvad der er værdifulde kompetencer på dagens marked værdiløse på morgendagens marked – hvis man ikke følger med. Anthony Giddens beskriver, hvordan denne grundlæggende viden om, at ens kompetencer, ens værdi, har en sidste salgsdato, medfører en 'kolonialisering af fremtiden'.¹⁰ Det man gør i dag, bliver set i kontekst af i morgen. Hvis man ikke netop er i krig, er det således fremtidens krig, som er langt mere relevant end nutidens. Det er morgendagens hær, og den hær, som fjenden har i morgen, som man i virkeligheden arbejder med og konkurrerer imod.

Derfor er teknologien både en ven og fjende. Da den første atombombe bliver prøvesprængt 15. juli 1945 i New Mexicos ørken siger Robert Oppenheimer : 'Jeg er blevet Shiva, verdensødelægger'. Som den videnskabelige chef for USA's atomprogram var bomben så rent forvaltningsretligt givet Oppenheimers ansvar, men gjorde det ham til en gud? Det er en uhyggelig arrogant bemærkning, fordi Oppenheimer ganske vist påtager sig skyld ved at have bemægtiget sig gudernes kraft til at ødelægge; men samtidig påtager sig gudens rolle, netop fordi han har fået en sådan ødelæggende kraft.

Oppenheimer, og med ham USA, er blevet guder og verdensødelæggere, fordi de som de første mestrede atomfysikken på det militære område. Atomteknologi er et

#####

⁷ William S. Cohen, *Remarks as Prepared for Delivery Secretary of Defense William S. Cohen National Defense University Joint Operations Symposium QDR Conference, Fort McNair Washington D.C., June 23, 1997*(Washington DC: Office of Assistant Secretary of Defense (Public Affairs), 1997).

⁸ Clarke, *Voices Prophesying War*, 29.

⁹ Clarke, *Voices Prophesying War*.

¹⁰ Giddens, Anthony, *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age* (Cambridge: Polity Press, 1991), 111.

#

#

paradigmatisk eksempel på, hvordan den teoretiske mulighed for at lave en bombe bliver en realitet, fordi der er en mulighed at mestre, og den som mestrer det først har vundet.

Atombomben er således en realitet i en 'koloniseret fremtid' før den rent faktisk er bygget. Det er derfor både japanere, tyskere og britere/amerikanere arbejder på hvert deres program. At USA både er konceptuelt og økonomisk bedst udstyret til at gennemføre projektet. Ikke mindst fordi både det japanske og tyske regering så udpræget levede i fortiden og håbede at rense moderniteten væk med krigen, mens amerikanerne så krigen som en måde at fremme, forsvare og forstærke moderniteten. Som sådan var USA i konkurrence med Sovjetunionen, snarere end Aksemagterne, fordi Sovjetunionen havde den samme fordring på moderniteten. De havde også en fremtid at realisere og en fem årsplan for at nå den. Men som den teknologisk førende magt var USA primært i konkurrence med sig selv.

For Sovjetunionen var det USA, som præsenterede den militærteknologiske fremtid, og en ikke ubetydelig del af forklaringen på, at Sovjetunionen overgav sig i 1980'erne var, at den Sovjetiske generalstab havde indset, at Sovjetunionen ikke havde den industrielle basis til at konkurrere med amerikanerne, der nu var begyndt at udnytte mikrochippen til militære formål. Marskal Nikolai Ogarkov, der var chef for den sovjetiske generalstab fra 1977-84, argumenterede for, at de nye teknologier, som USA var ved at tage i anvendelse, 'gjorde det muligt voldsomt at forøge det destruktive potentiale af konventionelle våben, således at de så at sige var tættere på masseødelæggelsesvåben.'¹¹ Det gjaldt om at komme ud af våbenkapløbet, mens den Røde Hær stadig var noget værd.

Amerikanerne overtog med glæde russernes betegnelse for mikrochippen i militærteknologi, nemlig "the revolution in military affairs", som selvfølgelig har en forkortelse: RMA. Sovjetunionen havde erkendt, at det ikke kunne være med i den revolution, men fordi den definerede krigens fremtid, så måtte amerikanerne beherske den – også selvom det betød, at de mest konkurrerede med sig selv. General Shalikashvili, leder af den amerikanske generalstab, skrev således i 1997: 'krigen forandrer sig med væksten i teknologisk forandring, og vi skal ikke kun følge med denne udvikling, men dominerer den.'¹² Det er teknologien, og den fremtid, som den åbner, der skaber trusselsbilledet.

Storbritannien var den dominerende magt i 1840'erne, så det var egentlig ikke Frankrig, som man var bange for, men teknologien. Fra 1990'erne var USA i en tilsvarende situation, og igen var det den teknologiske udviklings muligheder, snarere end fjendernes intentioner og faktiske teknologiske niveau, som satte dagsordenen.

Når teknologien sætter dagsorden bliver krig uafvendelig. Man kunne netop fra 1840'erne og frem begynde at skrive om imaginære krige, fordi den teknologiske udvikling skabte muligheder, som blot skulle udfyldes. Det var hverken politiske eller sociale forhold, som førte til krig. De realiserede de muligheder, som teknologien allerede gav. Så det var blot at digte sig til en udløsende faktor – også kunne man lade invasionen af England per dampskib eller det nukleare holocaust udspille sig.

#####

¹¹ Citeret i MacGregor Knox and Williamson Murray (eds.), *The Dynamics of Military Revolution 1300-2050* (Cambridge: Cambridge University Press, 2001), 3.

¹² *Quadrennial Defense Review Report*, May 1997, (Washington DC: Department of Defense, 1997), Preface.

#

#

Den krig, som man i dag ser udspille sig i fremtiden, er således præget af de teknologier, der præger vores hverdag, som dampteknologi prægede 1840'erne. I dag er RMA ikke længere et modeord, men det betyder ikke, at teknologien ikke bliver set som en drivende faktor. Robotter, eller autonome platforme som det hedder i jargonen, er en vigtig del af den fremtid. Robotter ville på mange måder være kulminationen på en udvikling, som har gjort krig mindre og mindre personlig. Fra mødet mand mod mand på slagmarken har vi bevæget os mere og mere i retning af mødet mellem maskiner. Og disse maskiner kan ende med at være uendelig små (nanoteknologi). Samtidig spiller genteknologi og bioteknologi en stor rolle i visionerne om fremtidens krig. Ikke alene fordi de kan bruges til at skabe våben, men fordi de kan ændre soldaterne, så de bliver bedre tilpasset til slagmarkens udfordringer.

Mennesker

At fremtidens krig skulle være stadig mere defineret af maskiner, kapitalismens teknologier og kapitalismens konkurrence har været et gennemgående tema i debatten om fremtidens krig. Men for hver gang én har defineret krigens fremtid i maskinen, har én anden defineret fremtiden i mennesket.

Efter opfindelsen af atombomben var den fremtid, som der blev planlagt efter i diverse forsvarsministerier og militære hovedkvarterer, en teknologisk fremtid. Det er næppe beskrevet bedre end i Stanley Kubricks *Dr Strangelove* (1964), der netop viser, hvordan der altid var en bebrillet RAND-analytiker eller en ældre raketfysiker med tysk accent og uheldige armbevægelser, til at producere en analyse for en rationel udvikling. I denne verden kunne fremtiden beregnes og de problemer man måtte kalkulere med kunne finde en rationel løsning, så da dommedagsmaskinen er blevet udløst, har *Dr Strangelove* selvfølgelig en løsning: man kan overleve i mineskakter – man må selvfølgelig så forvente en mineskakt-kapløb, og der er russerne desværre allerede foran, så der er et 'mine kapløb'.

Karakteren *Dr Strangelove* var baseret på Werner von Brauns biografi og Herman Kahns analyser. Kahn har faktisk beskrevet en nuklear 'dommedagsmaskine' i en rapport fra 1968.¹³ Kahn måtte dog sande, at de militære udfordringer ikke alle var af teknologisk art. Vietnamkrigen blev en stor falcificering af alle teserne om fremtidens teknologiske krig.

Kahn beskriver, hvordan Vietnamkrigen fremstod som 'et møde med et tilsyneladende upersonligt teknologisk krigsarsenal og forsvarere som derimod opfattes i en menneskelig målestok'.¹⁴ Med deres jagerfly, helikoptere, naplam og Agent Orange fremstod amerikanerne som 'terminatorerne' i kamp mod almindelige mennesker, som prøvede at overleve i det helvede teknologien skabte. Det sammenstød minder om det, der mødte amerikanske, og danske, soldater i Irak såvel som Afghanistan i begyndelsen af det enogtyvende århundrede. I Bagdad i 2003 gik der et rygte om, at de amerikanske soldaters solbriller kunne se igennem kvinders tøj. Det rygte var et oplagt forsøg på at gøre krænkelser af den irakiske suverænitet til en mere konkret krænkelse af den irakiske kvinde; men det afspejlede også, at de amerikanske styrker var så teknologisk avancerede, at det i sig selv var fremmedgørende og gjorde man kunne udstyre dem med teknologi, som enhver irakisk teenager på den ene side drømte om og på den anden side foragtede.

#####

¹³ Herman Kahn, William Pfaff and Edmund Stillman, *War Termination: Issues and Concepts* (Croton-on-Harmon, NY: The Hudson Institute, 1968), 63.

¹⁴ Kahn et al, *War Termination*, 62.

#

#

I Vietnam og i Irak oplevede de amerikanske soldater selv fremmedgørelsen ved at være udstyret til at kæmpe en krig mod maskiner, men i virkeligheden skulle kæmpe en krig mod mennesker i junglen eller i Bagdads gyder. I begge tilfælde førte det til en opgør med definitionen af krig i teknologiens termer. Der skulle fokuseres på *Hearts and Minds*, snarere end på isenkram. Da krigen i Irak ikke længere gik godt, gik en række officerer sammen om at redefinere den amerikanske doktrin. De tog udgangspunkt i det tilsvarende opgør under Vietnamkrigen, og argumenterede for, at den amerikanske hær faktisk havde udviklet metoder til at bekæmpe oprørere i Sydvietnam i slutningen af 1960'erne og de lektier nu kunne bruges i Irak. Resultatet blev *the Surge*, som faktisk leverede noget, som kunne ligne en sejr i Irak.¹⁵

Tilbage i USA så General Mattis det som en udtryk for, at den teknologiske tilgang til krig gjorde, at det amerikanske forsvar organiserede sig til at kæmpe den forkerte krig – det handlede om mennesker, ikke om maskiner. Som leder af *US Joint Forces Command*, hvis opgave oprindeligt havde været at gennemføre RMA i det amerikanske forsvar, som en art konsulentbureau, var det Mattis' opgave at definere, hvordan man forberedte sig på fremtidens krig. I 2008 udsendte han et notat, som var et opgør med *Effects Based Operations*.

Fokuset på effekter var et direkte resultat af RMA-ideen om, at de store informationsmængder, som et forsvar bygget på mikrochippen og informationsteknologi, havde, gjorde det muligt at måle effekten af operationer. Man kunne derfor planlægge ud fra, hvad man ville opnå. Det var en teknologidrevet tilgang, og Mattis mente, at den var for mekanisk. Den tog ikke højde for krigens menneskelige dimensioner. Mattis mente, at den tilgang forudsatte et lukket system.¹⁶ Jeg vil ikke påstå, at general Mattis er Luhmanianer; men hans pointe er Luhmannsk. Ved at fokusere på de effekter som systemet selv kunne producere, så overså de militære planlæggere, at systemet var defineret ved dets relationer til omverden. I planlægningen af invasionen af Irak interesserede *Central Command* sig kun for, hvor deres brik skulle lægges, det havde ikke blik for hele puslespillet. Men det havde Saddam Hussein. Den irakiske hær opløste sig selv, snarere end at møde amerikanerne i kamp og den egentlige krig begynder først i Bagdads gyder efter, at landet er erobret. Da handler kampen om relationerne mellem de amerikanske militære styrker og det irakiske civilsamfund.

Fra dette perspektiv handler fremtidens krig om civile-militære relationer. Martin van Creveld skrev i 1991 om, hvordan fremtidens krig ville blive antitesen af den højteknologiske krig, som de vestlige lande havde forberedt sig på under den Kolde Krig. Netop fordi Creveld skrev om denne fremtid for tyve år siden har profetien fået så meget desto mere kraft, fordi Irak- og Afghanistankrigen syntes at have bekræftet hans tese. Men Creveld skrev ikke en hypotetisk deduktiv bog. Creveld er militærhistoriker ansat ved *Hebrew University*, og han baserede sin dystopiske vision for fremtiden på den meget konkrete realitet, som de israelske væbnede styrker oplevede i Gaza og på Vestbredden.¹⁷ Der oplevede israelerne, at kampvogne og jagerfly var til ligeså stor nytte, som de havde været i Vietnam og ville være i

#####

¹⁵ Thomas Ricks, *The Gamble: General David Petraeus and the American Military Adventure in Iraq, 2006-2008* (New York: Penguin, 2009).

¹⁶ USJFCOM Commander's Guidance for Effects-Based Operations, 14 August, 2008, 1.

¹⁷ Martin van Creveld, *On Future War* (London: Brassey's, 1991).

#

#

Irak; her oplevede de, at de måtte kæmpe mod løst organiserede grupper, snarere end en hær. Derfor handlede krigen ikke om afgørende slag, hvor modstanderens kommando-kontrol system blev lammet. Det var ikke en effektbaseret operation, det var en række, en uendelig række, af operationer mod fjendens logistik, forsyninger m.v. Man måtte jage dem, der samlede bomberne, og bevogte det lokale strøg mod de bombemænd som slap væk. Det var en politioperation, så meget som en militær operationer.

Måske er Vestbredden og Gaza ikke så langt væk. FN anslår, at i 2020 vil størstedelen af jordens befolkning bo i byer. Det vil være megabyer, som Mexico City med sine 22,9 mio. indbyggere eller Mumbai med 19,1 mio.¹⁸ For første gang i menneskehedens historie vil flere bo i byer end på landet. Mange steder i verden vil de være et uendeligt *sprawl*. Opstår der konflikter sådan et sted, vil det hurtigt minde om Gaza – med alt for mange indbyggere og alt for få muligheder. Det vil være et miljø, hvor konflikter har lige så mange fronter, som der er gyder og gader, og lige så mange årsager, som der er netværk mellem de tusinder af mennesker, der bor dér. Hvis slagmarken således erstattes af en 'slagby' kan man ikke tale om en militær konflikt i traditionel forstand; her er det militære og det civile ikke adskilte, men to sider af samme sag.

Amerikanernes sejr i Bagdad foregik således ikke på en slagmark, men var i vidt omfang en operation mod konkrete mennesker og konkrete netværk. Ved hjælp af overvågningsteknologi og med systematisk brug af specialstyrker, fik amerikanerne fjernet modstanderne af det nye regime i Irak, alt imens dette regime fik stabiliseret sin befolkningsmæssige basis. Et element var, at den etniske udrensning af Bagdad var tilendebragt i 2008, så Sunni og Shia ikke længere udfordrede hinanden ved at bo dør om dør. Det var ikke en kamp, som beskrevet i den effektorienterede regelbog, men ifølge Mattis og Crevelde er det fremtiden. Om det er i Gaza, i Irak eller Afghanistan, eller det er den mexicanske hær, som bekæmper narkokarteller, er mindre vigtigt, end det forhold, at denne kamp overskrider skellet mellem det civile og det militære. USA er således begyndt at tale om *Human Terrain*, og det er det terræn, som mange mener fremtidens krige vil blive kæmpet i.

Politik

Problemet med den fremtid, som Crevelde og Mattis beskriver; en fremtid hvor krigen kæmpes på *the human terrain*, er, at den er lige så mekanisk, som den teknologiske fremtid, den gør op med. Hvor krigen vil komme på grund af den teknologiske udvikling – man skal blot finde på en begrundelse – i den 'teknologiske fremtid', så vil krigen med lige så stor sikkerhed komme på grund af den demografiske udvikling, socioøkonomiske faktorer, urbanisering osv i den fremtid, som ser på de menneskelige faktorer. Hvor den teknologiske tilgang stræber efter at fjerne mennesket fra kampplads til fordel for platformen, så næsten insisterer *human terrain*-tilgangen på at placere mennesket i midten af krigen. For mennesket skal kæmpe for at bevise sit værd, og sit samfunds værd.

For forfattere som Victor David Hanson er den måde, som vesterlændige har kæmpet – fra Maraton til Musa Qala – et udtryk for Vestens værdier.¹⁹ Hvem, der vinder og taber, er

#####

¹⁸ Mike Davis, *Planet of Slums* (London: Verso, 2007).

¹⁹ Victor David Hanson, *Why the West Has Won. Carnage and Culture From Salamis to Vietnam* (London: Faber and Faber, 2001).

#

#

mindre væsentligt, fordi så længe Vesten kæmper for sine værdier, vil disse værdier bestå. For Hanson, og for Creveld, er det største problem ved det moderne militære system, at det ikke engagerer sig i kampen – der er for meget RAND og for lidt Homer. Generalerne skal ikke fokusere på effekten af teknologi, når soldaterne kan bevise deres værd og samfundets værdier i kamp.

Fokuset på civile-militære relationer gælder således både for kamppladsen og for hjemmefronten. I den danske debat om Afghanistan møder vi det samme argument om, at deltagelsen i krigen beviser, at vi ikke længere er et land af 'fodnotesættende' radikale og 'fodslæbende' socialdemokrater, men villige til at kæmpe det godes kamp. Og det er dette gode, der er vigtigt; langt mindre vigtigt er det om, der rent faktisk er resultater på jorden i Helmand.

Det er præcist resultaterne af krig, og de resultater, som man kan opnå med krig, der har været fokus for det tredje bud på fremtidens krig, som vi finder i moderne tid. For præcist som teknologi og den socioøkonomiske udvikling er blevet set som noget, der skabte et nyt udbud af krig, så har andre fokuseret på efterspørgslen.

Den moderne periode bryder med ideen om, at morgendagens samfund fundamentalt vil ligne gårsdagens. Som vi har set, betød det, at krigen fik en fremtid, fordi den teknologiske udvikling eller den socioøkonomiske udvikling kunne skabe nye former for krig. Men i 1800-tallet fik det også folk til at tænke over om krig som sådan kunne forsvinde.

Herbert Spencer mente således, at det nye industrielle, liberale samfund, som han havde så mange håb for, erstattede tidligere tiders 'militante samfund'. Krig havde været noget hele samfundet skulle bidrage til og som var statens eksistensberettigelse i en verden, hvor livet var 'solitary, nasty, brutish and short'. Men sådan var verden ikke længere, mente Spencer. Industrialiseringen havde skabt en velstand, som kunne fordeles mellem klasser og lande. De liberale værdier havde sikret en pacificering af den nationale politik, som kunne fortsættes på det internationale plan – Spencers ideer på det område går selvsagt tilbage til Kant og Adam Ferguson.²⁰

Det har helt i Spencers ånd, at mange håbede på, at teknologien kunne opfinde så frygtelige våben, at krig ville blive for frygtelig til at føre. Hvor de, som var fokuseret på teknologien, så verdensødelæggeren komme; så var folk som Spencer optaget af, at frygtelige våben ville demonstrere, hvor frygtelig irrationel og omkostningsfuld krig i virkeligheden var. Auguste Comte mente således, at de europæiske landes væbnede styrker var reduceret til glorificerede politistyrker, som efter hans mening var den sidste funktion samfundet gav det militære system 'på et tidspunkt, hvor ægte krig er ved at forsvinde for evigt.'²¹

Hvor lidt Spencer og Comte end måtte have ret om det tyvende århundrede, så de ikke desto mindre langt klarere end deres mere dystre samtidige, hvordan relationen mellem det militære system og det politiske forandrede sig – og hvordan det gjorde anvendelsen af væbnet magt til noget andet i fremtiden.

Atombomben kom rent faktisk til at demonstrere, at bomber ikke blot havde en militær dimension – de var i høj grad politiske. I løbet af anden halvdel af det tyvende århundrede

#####

²⁰ Mikkel Vedby Rasmussen, *The West, Civil Society and the Construction of Peace* (London: Palgrave, 2004).

²¹ Raymond Aron, *War and Industrial Society* (Oxford: Oxford University Press, 1958), 12.

#

#

bliver 'sejr' et stadig mindre relevant ord til at beskrive relationen mellem det militære system og det politiske. Clausewitz mente, at generalerne skulle levere en sejr til politikerne. Men, som Thomas Schelling bemærkede, 'sejr er ikke en fyldestgørende beskrivelse af, hvad en nation ønsker af sine væbnede styrker'.²² I stedet talte Schelling om 'voldens diplomati'²³ – de væbnede styrker skulle ses i sammenhæng med politiske mål og militære midler, snarere end som noget i selv. Ud fra denne betragtning var det militære system ikke isoleret, det var ikke noget særligt, som blev anvendt under særlige omstændigheder til konflikt med andre, og lige så særprægede, militære systemer. Det militære system skulle i højere grad være del af sin omverden. Schellings tanker var dybest set et argument mod krig, og for krigsførelse.

Krigsførelse kan defineres som brugen af væbnet magt, men har ikke de regler og konventioner og værdier, som vi i den vestlige verden forbinder med krig. En fremtid defineret af krigsførelse minder i virkeligheden meget om den Comte beskrev, hvor de væbnede styrker ikke fører store krige, men indgår i en lang række mindre operationer. Måske er de, som bedst har beskrevet denne form for fremtidens krig, de to kinesiske oberster, Qiao Liang og Wang Xiangsui, der i deres *Ubegrænset krig* fra 1996, beskriver en type konflikt, som bevidst søger at bryde skellet mellem det militære system og dets omverden. Alle brikker i puslespillet skal kunne bruges til at opnå sejr. De to oberster ser således George Soros og Osama bin Laden som aktører af samme type, fordi både spekulanten og terroristen er ikke-statslige aktører, som angriber dele af statens magtssystem, som ikke direkte er militært, men har relationer til det militære og det nationale magtsystem. Obersterne skriver således 'selv i den såkaldte post-moderne, post-industrielle tidsalder, vil krig ikke blive fuldstændig afskaffet. Det har blot atter invaderet det menneskelige samfund i en mere kompleks, mere omfattende, mere skjult og mere subtil måde'.²⁴

Krig i sin traditionelle forstand bliver mere og mere teknologiseret, og således mere og mere isoleret fra resten af det menneskelige samfund. En fremtidens krig, som er platform mod platform, vil have mere indflydelse på det militære system, end dets omverden. Mulighederne for at oversætte en sejr i maskinslaget vil være vanskelig. Det opdagede amerikanerne i en nutidig udgave i 2003, men løsningen med at fokusere på det menneskelige terræn løser ikke det problem, som de kinesiske oberster peger på. Væbnet magt, som er relevant for magtkamp i andre sociale systemer må tage en anden form, end den højteknologiske krig. Disse andre former er, hvad krigens fremtid handler om ud fra et politisk synspunkt – en bombe hist, og en specialstyrke pist bliver en del af regeringsførelsen. Det er en verden, som ikke er så forskellig fra den Machiavelli beskrev. Det er også en verden, hvor de normer og regler, som definerer krigsførelsen i det militære system, ikke gælder. En verden hvor, hvad der i går var fred, i morgen er krig.

#####

²² Thomas Schelling, *Arms and Influence* (New Haven, MA: Yale University Press, 1966), 31.

²³ Schelling, *Arms and Influence*, 34.

²⁴ Liang, Qiao and Wang Xiangsui, *Unrestricted Warfare* (Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House, 1999). English translation by FBIS, www.c4i.org, (12 June, 2002), 6.

#

#

Konklusioner

At krigen har en fremtid er grundlæggende for den moderne opfattelse af, hvad krig er. Fordi teknologien eller de vestlige samfundsværdier eller de politiske behov i en moderne verden driver krigen frem, så er der få alternativer. Krigen bliver ikke blot en løsning på konkrete sikkerhedspolitiske problemer; krigen bliver en fremtidig virkelighed, som man må forholde sig til i dag. Hvis man vil have det rigtige isenkram til at kæmpe fremtidens krig, ja, så skal man købe det mest avancerede jagerfly på markedet i dag; for hvem tør vente på i morgen? Og hvis man regner med, at Gaza er fremtiden, så har man ikke tid til at tænke i økonomisk vækst og demokratisering, og andre socioøkonomiske forhold, som kunne skabe en bedre tredje verden; den socioøkonomiske udvikling er tværtimod fjenden, så derfor gælder det om at holde krudtet tør og 'samtænke' humanitære indsatser og det militære. Og tænker man som de kinesiske oberster, så skal hele samfundet mobiliseres, om ikke til en krig med smældene faner, så en kamp som bliver kæmpet fra dag til dag og fra computerskærm til computerskærm. Ser man på de beføjelser som politi og efterretningstjeneste har fået i Danmark siden 2001, er den tid ikke lang væk.

At forstå fremtidens krig er en vigtigt forudsætning for at forstå vestlig strategi. Dog er det er lige så vigtigt ikke at stå i fremtidens skygge, men være i stand til at tænke i alternative fremtider. I fremtider hvor teknologien skaber fred og velstand, i fremtider hvor vestlige værdier ikke kun realiseres i kamp og hvor den socioøkonomiske udvikling i andre verdensdele er et mål, snarere end en trussel. Vi må forstå fremtidens krig, men vi må også turde at tænke på en fremtid uden krig.

#

Kommentar til artiklen Danske Sneleoparder i Bosnien

Arben Deliu, cand.mag. i historie

Denne artikel ment som en kommentar til artiklen *Danske Sneleoparder i Bosnien* skrevet af Ph.d. studerende Robert Petersen i *Militært Tidsskrift* nummer 1 – Marts 2010, 139. årgang.

Denne kommentar er baseret på mit historiespeciale omhandlede DANSQON – den danske kampvogneskadron i Bosnien, 1993-1995. Specialet bygger på 19 interviews med danske FN soldater og 10 interviews med prominente politikere og militærpersoner, samt journalister i området, der dækkede sikkerhedszonen Tuzla. Derudover er der brugt en række andre kilder i form af dagbøger, tv dagbøger, reportager, avisartikler, tidsskriftartikler og bøger. Formålet med specialet var at beskrive DANSQONs deltagelse i den fredsbevarende mission i Bosnien i perioden fra oktober 1993 – december 1995. Den konkrete problemformulering lød: "*Der foretages en undersøgelse af forløbet af DANSQON's mission i Bosnien i perioden oktober 1993 – december 1995. Herunder undersøges det, hvad formålet med missionen var, og hvordan den danske FN-styrke udførte sine opgaver i forhold til de stridende parter og i forhold til FN-mandatet og konceptet om Sikkerhedszonerne. Desuden foretages der en vurdering af resultater og konsekvenser af missionen.*"

Som ovenfor nævnt var formålet med specialet at rekonstruere historien om DANSQONs mission i Bosnien. Oberst Lars Møller har skrevet *Operation Bøllebank*, men denne bog er en subjektiv fortælling om Lars Møllers og hold 2's mission i Bosnien. Specialet om DANSQON beskriver alle fem holds mission og inddrager et bredt spektrum af kilder, herunder lokale bosniske kilder. Det sidste er noget nyt i forskningen vedrørende Danmarks FN deltagelse i Bosnien.

Nu når mit speciale er præsenteret så vil jeg vende tilbage til artiklen om de *Danske Sneleoparder i Bosnien*. Artiklen understreger på udmærket vis især forsvarschefens Lyngs rolle i ideen bag og selve udsendelsen af kampvogne og desuden behandler den beslutningsprocessen bag udsendelsen.

Mens jeg er helt enig i de i den forbindelse fremsatte betragtninger, har jeg et antal indvendinger vedrørende artiklens vurderinger og konklusioner i forbindelse med *Operation Bøllebank* og sammenligningen mellem sikkerhedszonen Tuzla og sikkerhedszonen Srebrenica.

Operation Bøllebank

Jeg er også lang hen ad vejen enig i artiklens vurdering af *Operation Bøllebank*. Jeg konkluderer selv i mit speciale at denne operation, samt andre bidrog til at formindske angrebene på FN soldaterne. Angreb på FN styrker, var hverdagskost i Bosnien. NORDBAT 2' svenske enheder blev ofte beskydt op til kampvognenes ankomst, og DANSQON's fortrop blev flere gange beskydt inden kampvognenes ankomst (25.februar 1994). De interviewede danske soldater fra alle hold og de svenske soldater giver udtryk for, at kampvognene var

med til at øge sikkerheden for de svenske soldater og dæmpe kamphandlingerne. De følgende to citater viser de svenske soldaters vurdering af DANSQ: "Kampvognene var bataljonens trumf, esset i ærmet. De var garant for respekt og slagkraft." "Med pansermandskabsvogne kan man udrette meget, men sommetider har man brug for kampvogne. NORDBAT's soldater kom under beskydning ved mange tilfælde, og incidenterne løber op til over et hundrede. Beskydning udførtes af både håndvåben og andre våben og med brug af adskillige slags granater. Man var ikke kommet for at føre krig, men risikoen for at ende i kamp havde været meget større uden Leopardernes afskrækkende indvirkning." Beskydningerne af FN tropper kulminerer med *Operation Bøllebank*, og der kan på baggrund af interviews med de danske soldater konkluderes, at operationen fik formindsket angrebene derefter og skabte respekt for FN soldaterne. J.C. Jensen, der var kaptajn på hold 2, skulle notere angreb og melde dem videre i FN systemet, og han noterede sig at antallet af angreb faldt markant efter operationen. Det er også vigtigt at nævne, at udover den øgende sikkerhed for de svenske soldater, så havde kampvognene afgørende indvirkning på muligheden for at åbne humanitære ruter og beskytte de humanitære konvojer. De humanitære konvojer var ynglingsmål for fulde serbiske soldater eller for de militsledere, der ville berige sig på humanitærhjælpen. Kampvognenes tilstedeværelse gjorde det mere farefuldt for serberne at beskyde konvojerne, samt umuligt for militslederne at plyndre dem.

Robert Petersens vurdering af *Operation Bøllebanks* betydning for forsvarets selvforståelse synes ligeledes korrekt. Forsvaret havde i en lang periode forud ikke spillet en afgørende rolle i det danske samfund og under den Kolde krig var det militære forsvar af landet ikke Danmarks foretrukne udenrigs- og sikkerhedspolitiske option. Med den Kolde krigs afslutning og begyndelsen på den aktivistiske udenrigspolitik, kom forsvaret til at spille en mere fremtrædende rolle i dansk sikkerheds- og udenrigspolitik. *Operation Bøllebank* var en bekræftelse af, at det danske forsvars soldater kunne løse militære opgaver og samtidig var det både signal til politikkerne og omverdenen om, at Danmark havde et effektivt forsvar. Operationens popularitet var enorm både i de danske og udenlandske medier, men også i politiske og diplomatiske kredse. I sin bog *På skansen* skriver den tidligere forsvarsminister Hans Hækkerup følgende om episoden, og den opmærksomhed den fik: "I en situation, hvor FN blev ydmyget af serberne gang på gang, var historien et lyspunkt og Danmark kom på forsiden af *International Herald Tribune* under overskriften "When the mouse ate the cat". Hans Hækkerup skriver yderligere, at den danske argumentation for at de styrker, som skulle indsættes i Bosnien, skulle have et robust mandat blev noteret i udlandet, og at der på gangen udenfor USA's forsvarsministers kontor i lang tid hang et billede af de danske kampvogne i Bosnien. Et robust mandat og en styrke som DANSQ, der både var i stand til og ville besvare ilden, var i overensstemmelse med den amerikanske politik i forbindelse med Bosnien. Flere andre kilder vurderer ligeledes, at *Operation Bøllebank* var med til at skyde 1864-syndromet i sænk og at forsvaret var efterfølgende blevet mere selvsikkert. Denne selvsikkerhed blev kun styrket ved at den amerikanske NATO ambassadør udtalte i 1994, at DANSQ var model for hele opbygningen af IFOR, og i 1997 udtalte FN's vicegeneralsekretær at de svært bevæbnede fredsbevarende FN missioner som IFOR i Bosnien var kommet for at blive, hvilket man kunne takke Danmarks beslutning om at udsende kampvogne for.

På anden side er jeg lidt skeptisk overfor to vurderinger. For det første vurderer Robert Petersen sidst på s.22 i artiklen, at *Operation Bøllebank* fik serberne til at tænke sig om, og at de fravalgte at løbe samme risiko igen, samt at kampvognene forrykkede den lokale

magtbalance. Selvom der var klar fald i angrebet på svenske FN soldater efter kampvognenes ankomst og efter *Operationen Bøllebank*, så skal dog nævnes *Operation Amanda* som fandt sted efter *Operation Bøllebank*. *Operation Amanda* er betegnelsen for det tredje større sammenstød mellem DANSQO og serbiske styrker. Hold 2 havde sammenstød med serbiske styrker ved Gradacac den 4. april 1994 og senere i forbindelse med *Operation Bøllebank* den 29. april 1994. Det tredje sammenstød skete den 26.10.1994 og denne skete i forbindelse med oprettelsen af en svensk observeringspost So1. Sammenstødet skete samme sted, som det første sammenstød mellem DANSQO og de serbiske styrker den 4. april 1994. Oprettelsen af observeringsposten måtte opgives, da de svenske og danske enheder blev udsat for beskydning. DANSQO besvarede ilden, men måtte efterfølgende trække sig tilbage på grund af artilleribeskydningen, manglende luftstøtte og serbiske trussel om beskydningen af Tuzla. Serberne forblev også aktive fra bjerget Vis, som udgjorde de serbiske stillinger under *Operation Bøllebank*. Fx så bombede NATO serbiske stillinger på bjerget Vis i september 1995, som følge af serbiske beskydninger af lufthavnen i Tuzla. Sammenstødene viser, at serberne var villige til konfrontation også efter *Operation Bøllebank*, hvilket står i kontrast til konklusionen i *Danske Sneleoparder i Bosnien*. Så selvom man må konkludere, at angrebet på FN styrkerne blev formindsket, så betød det ikke at FN styrkerne kunne få lov til at gøre alt det, som de i princippet var berettiget til i forbindelse med konceptet om sikkerhedszonerne. Hvis serberne ville, så satte de begrænsninger for FN styrken uanset om kampvognene var der eller ej. *Operation Amanda* har ikke fået ligeså meget plads i pressen som *Operation Bøllebank*, men den illustrerede udmærket to ting. For det første viste operationen, at kamvogne var vigtige som beskyttelse for let bevæbnende FN styrker, men den viser også at FN styrkerne ikke kunne udføre operationerne som fx oprettelse af observationsposter, som var i overensstemmelse med mandatet og konceptet bag sikkerhedszonerne, uden luftstøtten. Postulatet om at den lokale magtbalance blev forrykket på grund af kampvognene hænger sammen med sammenligningen mellem Srebrenica og Tuzla, hvilket jeg kommenterer i afsnittet *Sammenligningen mellem Tuzla og Srebrenica*.

Desuden må jeg stille mig kritisk overfor postulatet om, at den aktive danske udenrigspolitik kunne bære eller briste med *Operation Bøllebank*. Jeg er helt enig i, at dræbte danske soldater og ødelagte kampvogne ville have skabt debat i Danmark, men der skal huskes at skylden altid kunne placeres ved FN. Jeg tror, at man skal se hele indsatsen på Balkan som en styrkelse af den aktivistiske danske udenrigspolitik. Som belæg for denne påstand kan jeg nævne, at lidt over et år efter *Operation Bøllebank*, oplevede Danmark både tab og en mislykket mission i Kroatien. Den kroatiske hærs offensiv *Storm* i Krajina i august 1995 betød en brat afslutning på DANBATs mission og samtidig blev flere danske soldater dræbt under angrebet. Faktisk opstod der situationer hvor de danske soldater blev brugt som skjolde under kampene. Dette medførte ikke formindsket ønske i Danmark om deltagelse i den efterfølgende NATO operation i Bosnien. Dette skyldes, at skylden kunne placeres hos FN. Både de danske medier og forsvaret var gode til at understrege, at FN tropperne var hjælpeløse uden luftstøtten. Dette er afgørende at huske; altså at det var luftstøtten, der var sikkerhedszonerne garant og ikke FN styrkerne i sikkerhedszonerne.

Der er også vigtig at huske, at ingen af sammenstødene mellem DANSQO og de serbiske styrker handler om afværgelse eller afskrækkelse af angreb på sikkerhedszonen Tuzla. Til

forskel for sikkerhedszonerne i Østbosnien, så var Tuzlas eksistens aldrig for alvor truet under krigen.

Sammenligning mellem Tuzla og Srebrenica

I *Danske Sneleoparder i Bosnien* er der en række sammenligninger mellem sikkerhedszonerne Tuzla og Srebrenica. Forfatteren til artiklen drager blandt andet den konklusion, at *Operation Bøllebank* og de danske kampvogne var med til at sikre, at indbyggerne i sikkerhedszonen Tuzla kunne leve i relativ sikkerhed, og at kamvogne var med til at afskrække serbiske angreb på sikkerhedszonen Tuzla. Dermed undgik Tuzla den samme skæbne som Srebrenica.

Der er række ting, der taler imod en direkte sammenligning mellem Tuzla og Srebrenica:

Det første argument bygger på selve konceptet om sikkerhedszonerne. Det er en misforståelse, hvis det menes, at garanten for sikkerhedszonerne var de FN styrker, der udstationeret i zonerne. FN styrkerne havde mandat til at afskrække et angreb på sikkerhedszonen, men FN havde brug for 34.000 soldater, hvis zonerne skulle være sikre. Ingen af medlemslandene ville stille med det fornødne antal soldater. Alternativet blev generalsekretærens "*lette option*" med det minimale troppebehov på 7.600 soldater. Denne option kunne ikke i sig selv garantere forsvaret af sikkerhedszonerne. Hele ideen/taktikken byggede på truslen om flyangreb, som skulle udføres af NATO, mod en potentiel angriber. Tilgangen var foretrukket, da den øgede chancen for, at medlemslandene ville stille med mandskab og udstyr, samt at det ville ske hurtigt. Med resolution 844 af den 18. juni 1993 autoriserede sikkerhedsrådet forstærkningen af UNPROFOR med yderligere 7.600 soldater og brugen af luftmagt blev slået fast i og rundt om de udråbte sikkerhedszoner. Det viste sig senere under krigen, at både FN's generalsekretærs repræsentant i Bosnien, Yasushi Akashi og NATO-lande som England og Frankrig var meget tilbageholdende med at lade NATO slå til. Blandt andet frygtede de for deres egne styrkers sikkerhed, f.eks. at de kunne blive taget som gidsler af serberne. Konceptet om sikkerhedszonerne blev for alvor antastet af serberne i april 1994, hvor de angreb sikkerhedszonen Gorazde i Østbosnien. NATO indledte angreb fra luften på de serbiske stillinger ved Gorazde, men de viste sig at have en begrænset effekt, især da serberne tog UNPROFOR soldater som gidsler, og brugte dem som skjolde. Serberne opgav dog yderligere angreb på zonen. Frem til sommer 1995 blev sikkerhedszonerne opretholdt, men i sommer 1995 erobrede serberne to af sikkerhedszonerne – Srebrenica og Zepa. Dette betød den endelige fallit for konceptet om sikkerhedszonerne. I august 1995 sluttede UNPROFOR's mission i Kroatien ved, at kroaterne pressede serberne ud af Krajina. Efteråret 1995 i Bosnien var karakteriseret af NATO's luftkampagne (*Operation Deliberate Force*) mod serberne, samt en bosniakisk-kroatisk offensiv. Denne gang var NATO's luftkampagne mere effektiv, da den ramte serbiske stillinger i hele Bosnien og ikke kun dem ved sikkerhedszonerne, samtidig indsatte man RRF (Rapid Reaction Force), som var en tungt bevæbnet britisk-fransk-hollandsk styrke, der skulle støtte og yde beskyttelse til de let bevæbnede FN styrker ved Sarajevo. Den militære situation, samt det amerikanske pres på parterne resulterede i Dayton fredsftalen i december 1995, som samtidig også betød afslutningen på UNPROFOR's mission i Bosnien.

Ovenfor nævnte viser at det ikke var FN styrkerne i sikkerhedszonerne, der skulle eller kunne sikre zonerne. Luftstøtten var afgørende og den var ikke altid tilgængelig, som fx *Operation Amanda* viser. Manglende luftstøtte var med til at undergrave konceptet om

sikkerhedszonerne og med til at opfordre både serberne, bosniakkerne og kroaterne til at ignorere sikkerhedszonerne og foretage offensive handlinger.

Det andet modargument handler om de to sikkerhedszoners geografiske størrelse, position, samt den militære og politiske kontekst. Srebrenica havde 43.000 bosniakker (byens indbyggere og flygtninge), byens milits havde afgivet tunge våben til FN og byen var isoleret fra resten af det bosniakisk dominerede Bosnien i sommer 1995. Der var stationeret 150 hollandske FN soldater, der skulle afskrække angreb på zonen. I sikkerhedszonen Tuzla havde selve byen 200.000 indbygger (med flygtninge), og i hele NORDBAT 2's område var der 750 000 mennesker. Her havde bosniakkerne ikke afgivet deres tunge våben og et af deres største hærkorps var stationeret der. I 1993 talte det 2. Korps 77.000 mænd. Derudover var Tuzla efter slutningen på krigen mellem kroaterne og bosniakkerne ikke afskåret fra resten af det bosniakisk dominerede Bosnien. Serberne skulle altså mobilisere en enorm styrke for at indtage sikkerhedszonen Tuzla; meget større end den de skulle bruge ved angrebet på de isolerede enklaver i Østbosnien. Selv hvis de ville og kunne, hvad skulle de så stille op med 750 000 mennesker. På anden siden, hvis serberne havde mobiliseret en styrke, der var stor nok til at indtage sikkerhedszonen Tuzla, kunne de 11 kampvogne næppe stille meget op. Nord for Tuzla havde serberne flere hundrede kampvogne, og selvom Leopard 1 var overlegen i forhold til T-55 og T-72, så var oddsene stadigvæk ikke på FN'side. Når dette er sagt, så skal der også huskes, at zonen ikke var så sikker som artiklen *De danske sneleoparder i Bosnien* vil gerne fremstille den. Fx kom lufthavnen i Tuzla aldrig for alvor i brug, selvom det var meningen, at den skulle bruges til humanitære formål, da serberne frygtede, at lufthavnen i Tuzla ville blive brugt til våbenleverancer til bosniakkerne. Der er en række andre eksempler, der viser, at zonen ikke var så sikker, og det er fx serbiske artilleriangreb på Tuzla i sommeren 1995, dvs. et år efter *Operation Bøllebank*, hvor 71 unge mennesker mister livet. Der er også en række andre eksempler, hvor mindre byer og flygtningelejre bliver bombet af serberne uden at NORDBAT2 kunne stille noget op. Det skyldes igen FN's manglende vilje til at anvende flystøtte, men det understreger også, at zonen var ikke så sikker alligevel. Der skal også huskes, at NORDBAT2's betydning for zonen sikkerhed formindskedes i takt med, at hold 4 og 5's bevægelsesfrihed stærk begrænsedes af den bosniske hær 2. Korps og i takt med at den kroatisk-bosniakkiske krig stoppede i 1993, og at den bosniske hær bliver styrket af våbenleverancer igennem Kroatien.

Konceptet vedrørende sikkerhedszonerne og sikkerhedszonerne Tuzlas og Srebrenicas geografiske størrelse, placering og deres militære og politiske kontekst er med til undergrave postulatet, om at kampvogne var med til at forrykke militærbalancen i området. Jeg er helt enig i, at oprettelsen af sikkerhedszonerne var med til at forrykke magtbalancen og da sikkerhedsrådet udråbte Srebrenica, Zepa, Gorazde, Sarajevo, Tuzla og Bihac til sikkerhedszoner, så forhindrede man derved serbernes sejr i Bosnien. Da de seks byer blev udråbt til sikkerhedszoner, kontrollerede de bosnisk serbiske styrker over 70% af Bosnien-Hercegovina, og desuden var de to fjender kroaterne og bosniakkerne i krig mod hinanden. Oprettelsen af sikkerhedszonerne gav bosniakkerne det fornødne pusterum, så de kunne opruste deres hær, og dette var serberne klar over. Dette blev serberne kun bekræftet i ved gennem oplevelsen af, at bosniakkerne indledte angreb på serbiske stillinger fra sikkerhedszonerne. Serbernes opfattelse af UNPROFOR som probosniakisk afspejlede sig i de utallige angreb på UNPROFOR enheder.

Jeg kan sagtens se at sammenligningen med Srebrenica er oplagt, men den er desværre misvisende, ligesom det ville være misvisende at sammenligne DANBAT i Krajina med DUTCHBAT i Srebrenica. Det er beklageligt, at vurderinger af episoder i konflikten hyppigt ender med sammenligningen med Srebrenica, da man så overser en række succesfuldt løste opgaver under DANSQNs tid i Bosnien. DANSQN løste sin primære opgave, og dette var et øget sikkerhed for de svenske enheder, samt at yde sikkerhed for tilstrømningen af den humanitære hjælp til området. Desuden involverede DANSQN sig gradvist mere og mere i det humanitære arbejde i sit ansvarsområde og fik dermed en afgørende rolle i den humanitære indsats, især for de udsatte grupper som flygtninge, romaer, psykisk- og fysisk syge. Det humanitære arbejde, samt indsatsen i Vares-området, hvor NORDBAT 2's og derved også DANSQN's tilstedeværelse og indblanding i konflikten forhindrede eskaleringen af vold mellem kroaterne og bosniakkerne, var med til at skabe et eftermæle for NORDBAT 2, der resulterede i at byens gymnasium/HTX siden er blevet opkaldt efter NORDBAT 2. NORDBAT 2's tilstedeværelse, og sikringen af tilstrømningen af humanitærhjælp til Tuzlaområdet formindskede også risikoen for etniske konflikter blandt de forskellige etniske grupperinger i hele Tuzlaområdet. NORDBAT 2's og derved også DANSQN's eftermæle gør den nordiske bataljon til noget særligt i Bosnien. NORDBAT 2 skolen er mig bekendt eneste institution i Bosnien og Hercegovina, der bærer navn efter en FN enhed. Dermed fik de danske og svenske soldater anerkendelse for deres indsats længe før de fik anerkendelse i deres egne lande.

Kilder

Deliu, Arben. 2009. *DANSQN – den danske kampvogneskadron i Bosnien, 1993-1995*. SDU: Kolding

Kort om bogudgivelser og anmeldelser

En pensioneret amerikansk oberst, som nu er professor i historie ved Boston University, tegner et billede af USA's udenrigs- og sikkerhedspolitik i bogen *"The Limits of Power. The End of American Exceptionalism"*. Udviklingen i USA under Den kolde Krig betegnes af forfatteren som bevidst "fearmongering" fra institutioner som Det hvide Hus, State Department, Pentagon, Cia, Kongressen og våbenindustrien med det formål at opbygge et imperium, som skulle udbygge amerikansk indflydelse, velstand og magt.

Colin S. Gray har på Oxford University Press udgivet *"The Strategy bridge: Theory for Practice"*. Bogen er både en revision og en videreudvikling af hans værk *"Modern Strategy"* fra 1999. Han arbejder med at erkende, formulere og diskutere en generel gyldig strategisk teori. I bogens titel bruges ordet bro som en metafor om forbindelsen mellem politik og anvendelsen af militære styrker. Strategi udgør broen mellem dem. Bogen anmeldes af brigadegeneral Michael H. Clemmesen.

Udviklingen i Kina får større og større betydning, og i takt med den øgede globalisering er der da også kommet megen fokus på landet. Syddansk Universitetsforlag har udgivet *"Politik og ideologi i Kina"* af Peer Møller Christensen, og den er anmeldt og kommenteret af en af Forsvarsakademiets unge sinologer, Sigge Aaberg Kærn. Formålet med bogen er at ruste læseren til bedre at kunne forstå baggrunden for de politiske beslutninger, som tages i Kina. Blandt andet omtales den relative store og ukendte debat, som faktisk finder sted i landet. Indledningsvis behandles de tre hovedgrupperinger: "De neokonservative", "de neoliberale" og "det gamle og nye venstre". Efterfølgende behandler forfatteren debatten i det 21. århundrede og tegner perspektiver for fremtiden.

"The Danish Straits and German Naval Power 1905 – 1918" er egentlig et resultat af en militærhistorisk konference afholdt på Forsvarsakademiet. Nu har Militärgeschichtliches Forschungsamt udgivet en bog med en række bidrag herfra om emnet. Trods sit beskedne omfang på 189 sider giver bogen en fyldig beskrivelse af de udenrigspolitiske og sømilitære opfattelser i perioden, ligesom der er en udmærket beskrivelse af krigshandlingerne til søs i Østersøen under Den første Verdenskrig.

Bogen *"Anders Lassens krig"* er en fantastisk beskrivelse af major Anders Lassen, som kæmpede i de britiske specialstyrker og faldt kort før krigens slutning, den 9. april 1945. Den er skrevet af Thomas Harder, som af alle anmeldere har fået megen ros for bogen, som dels på fremragende vis skildrer Anders Lassen og hans tjeneste, og dels sætter hele hans krigsdeltagelse ind i en større ramme, så læseren bliver præsenteret for krigens udvikling og særligt specialstyrkernes formål og indsats. Bogen er blevet til på grundlag af et meget omfattende researcharbejde.

"Artillerist på Vestfronten" udgives med undertitlen *"Thomas Sølbecks erindringer fra Første Verdenskrig"*. Forordet er skrevet af Claus Bundgård Christensen. Der er tale om en erindringsbog om tiden som ung tysk soldat i verdenskrigens sidste år. Den dansksindede Thomas Sølbeck fra Nordslesvig indkaldes til den kejserlige tyske hær i september 1917, og hans krigserindringer dækker perioden fra indkaldelsen frem til januar 1919, hvor Tyskland er præget af nederlag, omfattende uroligheder og revolution. Bogen tegner et billede af krigsoplevelser for en ganske almindelig menig soldat.

Clausewitz-kenderen Claus Eskild Andersen har kommenteret en ny udgave på dansk af Clausewitz's hovedværk *"Om Krig"*. Der er tale om et uddrag på blot 104 sider af værkets vigtigste dele, som er nyoversat. Visse dele af bogen er i nyoversættelsen sat op mod oberst Niels Bergs oversættelse fra 1986. I den nye udgave er sproget i oversættelsen tilpasset nutidens sprog, og oversættelsen af Clausewitz's værker er under alle omstændigheder en udfordring. Værket introduceres af Mikkel Thorup, lektor ved Århus Universitet, og det er oversat til dansk af Mogens Chrom Jacobsen, som er cand. mag. i filosofi og statskundskab og ph. d. i filosofi.

"Hitler mod Stalin" er titlen på en ny bog, som har undertitlen *"Kampen på Østfronten 1941 – 1945"*. I mange henseender var den enorme konflikt et personligt opgør mellem de to despoter Hitler og Stalin, som forlangte troskab til døden af deres styrker, men ikke selv deltog aktivt eller var truet – i hvert tilfælde ikke før det endelige nederlag. Bogen sætter en række tal på kampene, som viser, at specielt de sovjetiske tabstal var enorme, men den påpeger også det besynderlige faktum, at Stalin hele tiden kunne generere flere styrker til erstatning for de tabte, selv om Sovjetunionen var truet af kaos og nederlag. Det kunne Hitler ikke.

"Frømandskorpset gennem 50 år" beskriver baggrunden for oprettelsen af korpset. Det blev dannet i 1957, og i bogen kan man blandt andet følge udviklingen frem til 2007. Som det fremgår af bogen, var det ikke nemt at oprette et elitekorps, som beskæftigede sig med hemmelige opgaver. Bogen er skrevet af en lang række af korpsets tidligere og nuværende frømand, og et af forordene er skrevet af Hans Kongelige Højhed Kronprins Frederik.

"Ministrygerne af MR-/NÆS-klassen" beskrives i hæfte nr. 8 i serien om *"Flådens Skibe"*. Kort efter den tyske besættelses ophør modtog Flåden i alt 27 tidligere tyske ministrygere, og de sidste udgik af Flådens tal i 1962. Her fortælles historien om deres bygning i Tyskland, overdragelsen til Danmark og alt fra dagligdagen om bord til ministrygningen i danske farvande.

Berlingskes klummeskribent, Jørgen Larsen, har samlet en række af sine fornøjelige klummer om Københavns historie i en flot fotobog, som blandt andet omhandler en række emner af interesse for den militære eller historisk interesserede læser.

Mikkel Kirkebæks bog fra 2004 om nazi-ungdommen i Danmark fra 1932 til 1945 er kommet i et nyt oplag og med en favorabel tilbudspris gældende frem til den 1. april 2011. Se den korte omtale af nyudgivelsen af *"Beredt for Danmark – nationalsocialistisk ungdom 1932 – 1945"*.

Som et lille eksperiment – som ikke nødvendigvis bliver gentaget - har redaktionen i dette og det foregående nummer set på i alt tre bøger i den lettere genre. Der er tale om skønlitteratur eller fiktion, ganske vist i militært tilsnit, idet der er tale om bøger vedrørende dansk militær indsats i det fremmede – eller agentromaner i dansk regi – og det er jo en litterær nyskabelse. Bøger fra det militære miljø - eller danske agentromaner - kunne formentlig ikke have været udgivet for 20 år siden – og nogle af dem burde måske heller ikke have været udgivet af kvalitetsmæssige årsager. I sidste nummer blev Frank Esmanns agentroman anmeldt, og denne gang anmeldes to bøger med relation til de udsendte danske tropper. Fælles for de tre bøger er, at deres chancer for at komme på "best-seller-listen" i Danmark eller i udlandet vurderes som meget beskedne – og bøgerne er formentlig uinteressante for dette tidsskrifts læsere.

Tidsskrifter, hæfter, publikationer, afhandlinger m. v.

Forsvarsakademiet har udgivet *"Rapport om undersøgelse blandt udsendte soldater i Kosovo og Afghanistan i februar – august 2008"* i oktober 2010. Den er skrevet af Ba. psych Per Bach fra Fakultet for Militærpsykologi, Ledelse og Pædagogik, med støtte fra en række af Forsvarsakademiets øvrige medarbejdere. Rapportens konklusion er, at såvel styrken i Kosovo som i Afghanistan har en tilfredsstillende uddannelse, og at personellet selv føler, at det gør en positiv forskel i operationsområdet.

I januar 2011 har Forsvarsakademiet tillige udgivet en rapport med titlen *"Refleksiv Efterretningsvirksomhed"* skrevet af forskningskoordinator, Ph. d Flemming Splidsboel Hansen. Rapporten omhandler efterretningstjenesternes arbejdsforhold og behov i det 21. århundrede, herunder ikke mindst de etiske udfordringer for fremtidens efterretningstjenester.

Forsvarsakademiet har i november 2010 udgivet *"Den politiske kriger"* med undertitlen *"Arbejdshæfte til militær etik og ledelse i praksis"* af Katrine Nørgaard. Forordet er skrevet af generalmajor Niels Bundsgaard, chef for Forsvarets Personeltjeneste. Hæftet er på 83 sider og forsynet med litteraturliste.

For den udenrigs- og sikkerhedspolitisk interesserede læser er sidste nummer af *"Udenrigs"* (tidsskrift for Det udenrigspolitiske Selskab) ganske interessant. Man har valgt et tema, som hedder *"fejlslagne stater"*, og her er indlæg om, hvorfor Afrika er så fattigt. Tillige er der en beskrivelse af forholdene i Bosnien, Afghanistan, Yemen, Nordkorea og Haiti.

Poul Grooss, Anmeldelsesredaktør

Bogudgivelser

"The Limits of Power. The End of American Exceptionalism" af Andrew Bacevich. Udgivet af Metropolitan Books, Henry Holt and Company, New York, 2008. 206 sider. ISBN 13 978-08050-8815-1. Pris: US \$24.

Forfatteren, Andrew Bacevich, er historiker med en ph.d. i amerikansk diplomatisk historie fra Princeton Universitetet i staten New Jersey - men han er mere end det. Han udgik fra West Point i 1969 og blev pensioneret som oberst i begyndelsen af 1990erne. Han har altså en karriere på over 20 år som linieofficer i den amerikanske hær. Siden 1994 har han været professor i historie ved Boston Universitetet i staten Massachusetts. Bacevich har flere bøger bag sig samt en række artikler publiceret i førende amerikanske aviser og tidsskrifter, hovedsageligt om amerikansk sikkerhedspolitik.

At man ikke afværgede terroristangrebene den 11. september 2001 skyldtes i virkeligheden, siger forfatteren, at landets politiske elite efter Den kolde Krig var komplet optaget af at udvide og kontrollere det imperium, man havde opbygget, og at ingen myndighed var tildelt opgaven at forsvare landet. Forsvarsministeriet var parat til at udsende styrker til alle hjørner af kloden, men ikke klar til at forsvare Amerika.

Formålet med denne bog er at give læseren indblik i, hvad der i virkeligheden gemmer sig bag USA's udenrigs- og militærpolitik siden Den anden Verdenskrig, og hvordan arrogance, ideologiske hensyn, herunder amerikansk "exceptionalism," der her måske kan oversættes som selvovervurdering, grænsende til storhedsvanvid, mest udtalt efter den kolde krigs afslutning, har medført, at USA i dag er indblandet i to selvpålagte og som forfatteren siger unødvendige krige i Mellemøsten.

Det er udenfor al, tvivl at præsident Bush II har et meget stort ansvar for dette, men der er i virkeligheden tale om en lang udvikling siden Eisenhower. Systematisk overvurdering af

den militære trussel fra USSR og psykologisk krigsførelse overfor den amerikanske befolkning i form af "fearmongering" har gjort sit til, at de sikkerhedspolitiske institutioner, det vil sige Det Hvide Hus, Udenrigsministeriet, Forsvarsministeriet, Pentagon, CIA, Kongressen og industrielle interesser i våbenindustrien, i stor udstrækning fastsatte og gennemførte en udenrigspolitik, der efter forfatterens mening kun kan kaldes imperialistisk. Uanset, at man benyttede slogans som menneskerettigheder eller demokratisering, var målet at forstærke amerikansk indflydelse, velstand og magt. Under Den kolde Krig var der naturlige begrænsninger på grund af behovet for at undgå alvorlige forstyrrelser i magtbalancen og derved forhindre en atomkrig. Vietnamkrigen er det typiske eksempel, hvor den politiske elite fremturede som følge af overvurdering af egne muligheder og ikke mindst undervurdering af modstanderens vilje og evne til at modstå presset. Et ydmygende nederlag var resultatet og udover de store tab af menneskeliv og andre krigsomkostninger, medførte det en længerevarende selvransagelse i det amerikanske officerskorps, specielt i hæren. Dette førte blandt andet til den hær, som i den første Golfkrig viste verden, hvor magtfuld Amerika er, men også til udviklingen af Powell-doktrinen: "*Vi indsætter kun vort militær, hvis vitale amerikanske interesser står på spil og alle andre metoder til at opnå det vi ønsker er forsøgt uden resultat, og vi gør det i så fald med overvældende styrke*".

Det man ikke lærte af Vietnamkrigen var, at indsættelse af militær styrke til at opnå politiske mål er en tvivlsom affære, der i sig selv ikke kan opnå det, man ønsker. Det fører næsten uundgåeligt til langvarige og opslidende krigshandlinger og urimelige tab af liv og penge. En anden væsentlig begivenhed fra Vietnam-æraen var, at præsident Nixon afskaffede værnepligten. Fra 1973 består det amerikanske forsvar udelukkende af frivillige. Der var derimod ingen ændringer til det sikkerhedspolitiske koncept: "At begrænse indflydelsen af "The Evil Empire" og opnå amerikansk hegemoni over resten af verden."

Efter Vietnam blev et andet politisk problem presserende, nemlig den amerikanske betalingsbalance overfor udlandet, og præsident Carter tabte formentlig præsidentvalget i 1980 ved i en tale i juli 1979 (den såkaldte "Malaise speech") at forklare amerikanerne, at man nu stod overfor et valg: Olieimport og manglende eksport til at dække omkostningerne hertil medførte, at udlandsgælden var stærkt stigende. Hvis man ikke strammede livremmen, herunder iværksatte en energipolitik med det formål at reducere olieimporten, betød det, at USA ville komme under stigende indflydelse udefra, fordi man levede over evne. Carter anbefalede reduktioner og besparelser, men amerikanerne valgte Reagan. Forbrugersamfundet var på vej, og gældsætningen steg med store tal. "Giv os forbrugsvarer, olie og kredit" lød svaret fra vælgerne.

Forfatteren analyserer sig gennem de sikkerhedspolitiske kriser siden Eisenhower, men med hovedvægten på tiden efter Den kolde Krig. Han beskriver de gnidninger, der var mellem de civile og de uniformerede i det sikkerhedspolitiske hierarki. Ikke mange af de forhold han skriver om er ukendte, men han har en evne til at sige tingene på en måde, så det fremstår klart, hvad problemet er og også en vilje til at kalde en spade for en spade. Det er i sig selv forfriskende, og han lægger ikke fingrene imellem, heller ikke når talen er om hans tidligere kolleger. På side 152 siger han om tiden efter Den kolde Krigs ophør: "The senior officers exercising wartime command during that period have not lacked authority. They have lacked ability." Under forsvarsminister Rumsfeldt "glemte man" Powell-doktrinen, men opfandt til gengæld "Preemptive War" en fuldstændig ansvarsløs handling, siger forfatteren.

Den sidste trediedel af bogen bruger han til at diskutere, hvad man har lært af disse "krige." Han fremdrager, hvad der er den officielle holdning og fortæller derefter læseren, at

det alt sammen er forlorne eller endog forkerte udlægninger. Han giver derefter sine egne forklaringer. Han siger blandt andet, at politikerne ofte forveksler ideologi med strategi, og de ansvarlige militære chefer tilsvarende forveksler strategi med operationer.

Det fremstår klart, at Bacevich mener, at USA er i dyb krise omkring sikkerhedspolitikken og imperiebyggeriet. Videre siger han: Washington virker ikke. Den politiske elite er ikke længere i stand til at regere landet til gavn for den amerikanske befolkning, og hvis de amerikanske vælgere ikke forstår dette og gør noget ved det, kan det ende med en katastrofe for Amerika. Med andre ord, man bør sætte tæring efter næring, herunder gøre noget ved den urimelige indkomstfordeling mellem toppen af samfundet og resten af befolkningen, der er resultatet af de senere års finans- og skattepolitik. Sådan! Det er ikke snak man ofte hører eller ser i de førende amerikanske medier, men Bacevich argumenterer forståeligt og grundigt, og bogen bliver annonceret som en New York Times "bestseller", hvilket kun kan betyde, at der er stor interesse for det, han skriver - hvad enten man er enig med ham eller ej.

Hans forslag er, at Amerika nedtoner sin udenrigspolitik, opgiver imperiebyggeriet og skærer ned på de "sikkerhedspolitiske" udgifter, hovedsageligt militæret, og anerkender, at man ikke kan fortsætte med at leve over evne. USA må finde sig en plads i det internationale samfund, hvor forhandlinger og gensidig respekt mellem nationerne kommer i højsædet og ikke amerikansk fremturen og enetale. Hans konkrete forslag til forsvar mod terrorisme er at genopfinde "containment" i en passende form. Han foreslår endvidere, at USA meget aggressivt bør arbejde på at reducere verdens atomvåbenarsenal ved at gå i spidsen for reduktioner med det mål, at sådanne våben med tiden kan forsvinde helt.

Bacevich er historiker og giver i denne bog et vægtigt tilskud til forståelsen af, hvad der er på færde i Amerikansk sikkerhedspolitik i denne periode. Men som tidligere officer er han også uddannet til at forstå muligheder og begrænsninger i anvendelsen af militære styrker og til at forstå, hvor sådanne styrker kommer til kort, når den underliggende strategi er forkert. Eller som bogens titel angiver med lidt andre ord: Militær styrke i sig selv, uanset størrelsen, kan ikke løse alverdens politiske, økonomiske eller kulturelle problemer.

Asger Bagge,
kommandør, Maine, USA.

"The Strategy Bridge: Theory for Practice" af Colin S. Gray. Udgivet af Oxford University Press 2010. 308 sider. Pris: £ 47,50 fra Amacon.co.uk.

Den meget ambitiøse bog er resultatet af forfatterens fortsatte arbejde med at erkende, formulere og diskutere en generelt gyldig strategisk teori. Den skal fremlægge et begrebsapparat, der kan støtte både udviklingen - gennem uddannelse og læsning - af de personer, der udarbejder og implementerer et lands (implicit en stormagts) strategi. Bogen indeholder en betydelig revision og videreudvikling af de idéer, Gray i 1999 fremlagde i sin *'Modern Strategy'*. De eksempler, som han anvender under sin diskussion, tyder på, at hans nu endnu større klarhed er blevet katalyseret af USA's krigsindsats uden en strategisk ramme fra 2001 og andre eksempler på *'real-world strategic malpractice'*.

Gray er Clausewitzianer, som også bogens titel med sin bro-metafor med strategi som forbindelsen mellem politik og militærets anvendelse klart understreger. *'Om krig'* står da også højest på den kanon med hovedværkerne inden for den tidligere teoretiske strategilitteratur, som bogen identificerer og anvender i sin diskussion. Men han

argumenterer samtidig overbevisende for de områder, hvor den gamle prøjsers arbejde må suppleres med en mere raffineret strategiteori, dels på grund af udviklingen igennem de sidste to århundreder, dels fordi hans emne i modsætning til denne bogs var krig og ikke specifik den strategi, som bør udvikles og derefter styre statens optræden under en given konfrontation eller krig.

I *'Modern Strategy'* gennemførte Gray sin diskussion knyttet til sytten *'dimensioner'*. Dette har han nu erkendt var en for diffus fremgangsmåde. Her anvender han et antal udsagn, *'dicta'*, som overskrifter til at organisere sin beskrivelse og analyse af strategi. Hovedteorien, der dækker emnets natur og karakter, indeholder ni udsagn, som behandles i bogens tre første kapitler. Strategisk praksis, dvs. udviklingen af statens strategi, dens implementering samt dens konsekvenser diskuteres i bogens anden halvdel i tre kapitler knyttet til yderligere tolv udsagn.

Man kan ikke yde Gray's indsats her retfærdighed i en kort anmeldelse ved at forsøge at resumere hans diskussion. Her skal det kun understreges, at den opgave, han har givet sig selv, er nogenlunde ligeså umulig som at uddrage cirkelens kvadratur, og at han nok kommer så langt, som det er menneskeligt muligt. Det er jo ikke muligt at udarbejde en positiv formel for strategisk handling. Gray kommer så langt, som han gør, fordi hans *'dicta'* og definitioner er så klare og overbevisende, og fordi hans diskussion er så velunderbygget samt hudløst kritisk og selvkritisk. Han yder en indsats, der uden tvivl placerer bogen på senere strategiteoretikers kanonlister.

Forfatteren konstaterer – helt korrekt – at dette ikke er sengelæsning for andre end mennesker, der har alvorlige problemer med at falde i søvn. Et par gange forklarer han årsagen til problemet med at citere Sherlock Holmes observation af, at *'these are very deep waters'*. Hans mål er at nå så langt som muligt mod en generel strategisk teori. Den skal hjælpe den potentielle strategiansvarlige i udvikling og læsning, så den pågældende i den konkrete, fremtidige situation får lidt lettere ved at se, formulere og implementere en rimeligt passende strategi. Der er behov for denne teoretiske ramme, også på grund af det problem, som forfatteren understreger i bogens afslutning. Det er nemlig, at medens det er nødvendigt for den potentielle strategiansvarlige at studere af historiske eksempler, må han eller hun være opmærksom på, at historikere på grund af deres viden om, hvad der senere skete, har en ulykkelig tendens til ikke at kunne se eller forstå de daværende strategiansvarliges tvivl og usikkerhed. Teorien vejleder til åben og kritisk læsning.

Gray citerer strategihistorikeren Beatrice Heuser for at konstatere, at et af tidens problemer med Clausewitz er, at prøjsere ikke er *'easily Powerpointable'*. Det må man også konstatere med denne bogs diskussion, på trods af, at forfatteren gør mest muligt for at samle og illustrere sine hovedpointer. Som frustreret lærer i strategisk teori må anmelderen konstatere, at dette begrænser den samlede bogs direkte anvendelighed i den videregående officersuddannelse. I øvrigt er hans eneste kritik af bogen, at den indeholder lidt vel mange gentagelser i argumenter og eksempler.

Til slut nogle få af bogens mange tankevækkende observationer. Dens tema er jo det grundlæggende konfliktfyldte forhold mellem på den ene side de ansvarlige politikere, dvs. de policy-ansvarlige, og på den anden strategibroens *'besætning'*, den øverste militære ledelse. Bogen understreger nødvendigheden af, at de strategiansvarlige ikke alene kan tage udgangspunkt i den formulerede policy. De må også forstå den politiske proces og kamp, politikken, og den strategiansvarlige må have et *'brohoved på den politiske bred'* for om nødvendigt at hindre, at policy og dermed også den afledte strategi kommer i modsætning

til det opnåelige. På samme måde må der være et *'brohoved på den militære bred'*, der sandsynliggør, at det militære instruments indsats styres af strategien, men som også sikrer, at den strategiansvarlige har et akut og korrekt billede af styrkernes doktrin, materielle muligheder og moral. Bogen understreger den konstante tendens i strategiudformningen til at glemme fjenden, hvilket gør, at man mister forudsætningen for at skabe sig et nogenlunde klart billede af, hvad der vil være nødvendigt for at opnå det søgte resultat. Det skal jo indebære, at fjenden tilpasser sin optræden til vores ønsker.

Under behandlingen af det første *'dictum'* om nødvendigheden af en effektiv *'Grand Strategy'* for den målrettede anvendelse af alle de resurser, der stilles til rådighed, er det vanskeligt ikke at sammenholde denne understregning med ideen om *'samtænkning'* som i sin *laissez-faire* holdning til koordination må betragtes som et klar svigt i både strategiformulering og implementering. Gray konstaterer, at krige er blevet ført og oven i købet indledningsvis vundet uden en strategi, simpelthen på grund af numerisk dominans eller gennem overlegenhed på taktisk niveau. Eksempler er Tysklands i 1914-18 og igen 1939-45 og USA i Vietnamkrigens første år, fra 2001 i Afghanistan og 2003-2007 i Irak. Alle disse eksempler understreger risici og omkostninger. Gray konstaterer, at overlegenhed og indledningsvis succes synes at lede til en hybris-situation, hvor man ignorerer behovet for en strategi på grund af ubehageligheder og vanskeligheder i både formuleringsprocessen og implementeringen. Læseren kunne få den tanke, at NATO's indsats i Afghanistan viser, at virkningerne af fundamental hybris er indarbejdet som en så grundlæggende og fastlåst tilstand i organisationen, at situationen umuliggør både en realistisk strategiformulering og indsats. Det er ikke så mærkeligt. I kapitlet *'Problems with Strategy: Often a Bridge too far'* citerer Gray strategiteoretikeren Harry R. Yarger for at konstatere, at *'Strategy formulation is not a domain for the thin of skin or self-serving'*.

På trods af sin manglende egnethed som aftenlæsning anbefales bogen uden reservation, ikke mindst til personer som har eller kan få indflydelse på den nationale eller internationale strategiformulering. Også småstaters borgere må kunne forvente, at deres lands sikkerhedspolitiske valg hviler på en gennemtænkt og realistisk strategi. Det forhold, at den strategiske teori - som i denne bog - er skrevet for stormagter, fjerner ikke dette krav. Tværtimod understreges det af behovet for ikke alene at kunne bidrage til at påvirke fjenden/modstanderen, men også til at fremme en realistisk strategiudvikling og -implementering hos landets større allierede.

Michael H Clemmesen, brigadegeneral,
Center for Militærhistorie, Forsvarsakademiet.

"Politik og ideologi i Kina" af Peer Møller Christensen. Udgivet af Syddansk Universitetsforlag den 25. oktober 2010. 185 sider inklusive noter og litteraturliste. Pris 225 kr.

Forfatteren Peer Møller Christensen er ansat som post.doc. ved kinesiskuddannelsen under Institut for Fagsprog, Kommunikation og Informationsvidenskab på Syddansk Universitet. Han har i en lang årrække – ja, faktisk i flere årtier – beskæftiget sig dybdegående med kinesisk økonomi og politik.

Christensen har skrevet "Politik og ideologi i Kina" for at ruste læseren til bedre at forstå baggrunden for vigtige politiske beslutninger, der tages i Kina. Kina påvirker i stigende omfang omverdenen med sin øgede internationale indflydelse. Derfor er det vigtigt at forstå,

hvad det er, som har indflydelse på den kinesiske beslutningsproces. I bogen opstilles der en overordnet forståelsesramme, der skal sætte læseren i stand til at kunne danne sig et overblik over den overraskende livlige offentlige debat om politiske forhold. Debatten er opstået i 1990'erne og har stor indflydelse på Beijings beslutninger, hvilket ofte overses i Vesten, hvor man har et indtryk af, at der ikke er plads til debat i et autoritært land. I denne debat kommer aktører fra den yderste venstrefløj til den yderste højrefløj til orde. Det er den debat, som "Politik og ideologi i Kina" handler om.

Bogens opbygning: Efter en indledning deles bogen op i to store dele. Den første behandler den politisk-ideologiske debat i Kina i 1990'erne, og den anden ser på debatten i det nye 21. århundrede. Undervejs får læseren også korte spændende historiske indblik i tiden før 1990'erne. Bogen slutter af med perspektiver for fremtiden.

Politiske grupperinger efter massakren i 1989: Efter massakren på den Himmelske Freds Plads i 1989, trådte tre politiske grupperinger frem i begyndelsen af 1990'erne: De neokonservative, det gamle venstre og de neoliberale. Disse tre grupperinger var enige om mere gradvise og moderate forandringer af det kinesiske samfund. 1980'ernes "radikale reformisme" blev opfattet som en vigtig årsag til massakren på den Himmelske Freds Plads.

I det følgende vil de forskellige indflydelsesrige retninger kort blive gennemgået.

De neokonservative: De neokonservative i Kina er generelt urolige for, at den kinesiske reformproces vil kunne medføre politisk ustabilitet i samfundet. Økonomiske reformer skal ske gradvist, og først længere ude i fremtiden kan politiske reformer komme på tale. De frygter, at en snarlig og for hurtig demokratiseringsproces vil medføre kaos. At bevare det autoritære styre med kommunistpartiet som magtcentrum er nødvendigt for at bevare stabilitet i samfundet, der oplever markant økonomisk fremgang. De neokonservative mener, at reformprocessen har ført til svækkelse af statsmagten. Det er derfor nødvendigt at styrke regeringens magt. De neokonservative går også ind for centralisering. Derfor er de imod den decentralisering, hvormed magt er blevet overført til lokale instanser. De vil have vendt denne proces, så central kontrol kan genetableres.

De neokonservative mener, at den kinesiske regering skal varetage landets nationale interesser ved at føre en realistisk udenrigspolitik. Nationalisme spiller en stor rolle for de neokonservative, og de ser gerne, at konfucianisme får en vigtig rolle i det moderne kinesiske samfund.

De neoliberale: Kinesiske neoliberale går ind for, at statssektoren privatiseres, og at Kina i stigende omfang åbner sig for omverdenen, men dette skal ikke ske ved en liberal chokterapi, som man så det i 1990'ernes Rusland. I stedet for skal udviklingen ske gradvist, så det kinesiske samfund langsomt bevæger sig i retning af en fuldstændig markedsøkonomi. De neoliberale har haft indflydelse på, at der siden 1984 er blevet gennemført virksomhedsreformer, der har haft til formål at give de statsejede kinesiske firmaer mere selvbestemmelse. Denne øgede selvbestemmelse, mener de liberale, er gavnlig for Kina på flere områder. Bl.a. giver det virksomhedsledelserne bedre muligheder for at tilegne sig virksomhedernes overskud (både på lovlig og ulovlig vis!). Dette giver ledelserne incitament til at effektivisere virksomhederne og mindske statens kontrol. Dertil kommer, at ledelserne ikke ser reformer som en trussel mod sig. Flere penge til virksomhedsledelsen vil også medføre, at ledelsen kan oprette egne private virksomheder. De liberale ser hermed de statsejede firmaer som en central rolle for skabelsen af et liberalt Kina, og enkelte ser endda korruption som et nødvendigt onde på vejen mod en fuldstændig markedsøkonomi.

Det gamle venstre – og det nye: Det gamle venstre kan inddeles i tre grupperinger bestående af stalinister, maoister og ortodokse marxister. Venstrefløjen har i perioden efter 1992 stort set været sat uden for politisk indflydelse. Efter Maos død har venstrefløjen i kommunistpartiet været udsat for deciderede udrensninger. Kort efter Maos død blev den yderste venstrefløj af kommunistpartiet udrenset ved et regulært militærkup iscenesat af en alliance mellem kommunistpartiets højrefløj centreret omkring Deng Xiaoping - og den moderate venstrefløj. Og i 1983 begyndte en treårig kampagne, der stort set udrensede den resterende venstrefløj i partiet og dermed satte det gamle venstre uden for politisk indflydelse. I 1989 havde højrefløjen koncentreret om Deng Xiaoping imidlertid behov for støtte fra det gamle venstre til at bekæmpe demokratibevægelsen, men venstrefløjen blev allerede i 1992 igen sat uden for indflydelse.

I sidste halvdel af 1990'erne opstod det nye venstre. Denne nye retning kritiserede de neoliberale, der blev beskyldt for at gå de globale kapitalisters ærinde. De gik i mod den reformproces, der blev sat i gang i slutningen af 1970'erne, herunder privatisering af statsejede firmaer samt imod de store indkomstforskelle, der var udsprunget af de økonomiske reformer.

Den politiske og ideologiske udvikling i det 21. århundrede: Den politiske udvikling i Kina, efter at Deng Xiaoping kom til magten, har grundlæggende været styret af en alliance mellem det neokonservative regime og de neoliberale.

Den ulige økonomiske udvikling i Kina har ført til voksende sociale forskelle og spændinger i samfundet. Antallet af protester i byer og på landet er stigende, og den voksende sociale skævhed i samfundet sammen med, hvad der bliver betragtet som Vestens fiasko i bl.a. Irak, har ført til, at det gamle venstre igen har fået vind i sejlene, men denne gang på internettet, hvor det gamle venstre har allieret sig med især den populistiske del af det nye venstre.

Den stigende sociale uro har tvunget Kinas ledelse til at revurdere samarbejdet med de neoliberale. Præsident Hu Jintao har, siden han kom til magten i 2003, lagt afstand til visse neoliberale ideer. Forgængeren Jian Zemin's politik havde i høj grad som mål at sikre den nye økonomiske elites økonomiske og politiske positioner. Hu Jintao har derimod lagt vægt på at skabe et "harmonisk samfund", hvor de sociale forskelle mindskes.

Venstrefløjens kritik af de neoliberale er blevet styrket af den globale økonomiske krise, hvor Vestens liberale økonomier har lidt et voldsomt prestigetab.

Diskussionerne mellem højrefløjen og venstrefløjen har i det nye årtusinde været præget af den politiske omstrukturering, som hang sammen med, at det gamle venstre igen er trådt ind på den politiske scene. Hermed er der skabt en bredere alliance på den kinesiske venstrefløj.

Vurdering: "Politik og ideologi i Kina" er en velskrevet bog, der formår at skildre et komplekst emnefelt på en overskuelig måde. Peer Møller Christensen giver læseren et indblik i en overraskende åben debat, der siden 1990'erne har fundet sted i Kina. Christensen kommer i dybden med sin beskrivelse af denne interne debat og dens betydning for regeringens handlinger. Forfatteren har benyttet kinesiske kilder, som kun få andre danske forskere er i stand til at anvende. Bogen beskæftiger sig mest med kinesisk indenrigspolitik. Jeg kunne godt savne, at bogen i lidt større omfang beskrev debattens betydning for Kinas udenrigspolitik. Men det er imidlertid forholdsvis overskueligt at benytte bogens input til selv at reflektere over den indenrigspolitiske udviklings betydning for Beijings udenrigspolitik.

Christensen rammer dog nok en anelse forbi, når han til slut i bogen forudser, at den globale økonomiske krise vil få både længere og langt større konsekvenser for Kina, end hvad tilfældet indtil videre har vist sig at blive. Dette ændrer imidlertid ikke ved, at "Politik og ideologi i Kina" er et gennemarbejdet produkt af høj kvalitet.

Sigge Aaberg Kærn, specialeskriver
Institut for Strategi, Forsvarsakademiet

"The Danish Straits and German Naval Power 1905 – 1918" redigeret af Michael Epkenhans og Gerhard P. Gross. Udgivet som Potsdamer Schriften zur Militärgeschichte, Band 13, i 2010 af Militärgeschichtliches Forschungsamt, Zeppelinstrasse 127/128, D – 14471 Potsdam, Tyskland. (www.mgfa.de). ISBN 978-3-941571-11-2. 189 sider illustreret. Kan også indkøbes via nettet. Pris 16,90 EURO ved www.Amazon.de

Denne bog er et resultat af en militærhistorisk konference, som blev afholdt på Forsvarsakademiet. Den består af en introduktion af oberst, Dr. Hans Ehlert samt 12 bidrag fra militærhistorikere fra Tyskland, Storbritannien, Holland, Sverige og Danmark. Alle bidrag er skrevet på engelsk. Det hollandske bidrag er lidt i udkanten af emnet, men skildrer til gengæld en parallelsituation til den danske. Dette afsnit hedder meget betegnende "*Threatened neutrality: Holland between the German Army and the British Navy*".

Bogen giver – trods sit beskedne omfang på kun 189 sider - en fyldig beskrivelse af de udenrigspolitiske og sømilitære opfattelser i perioden, herunder de forskellige magters udgangspositioner før krigen. Der bliver først og fremmest redegjort for den tyske situation omkring strædeproblematikken frem til 1914 ved Michael Epkenhans' bidrag. Den fremragende britiske historiker Andrew Lambert skildrer herefter hele den britiske opfattelse og planlægning set gennem Royal Navy's briller fra 1905 - 1918.

De danske synspunkter er dækket ved Camilla M. B. Christensens indlæg om strategiopfattelsen og den danske forsvarsdebat 1902 – 1909, Jens Ole Christensens artikel om "Lütken-samtalerne" (mellem kaptajn Lütken fra Krigsministeriet og den tyske generalstabschef Helmuth von Moltke), Hans Branners omtale af den danske mineudlægning/minekrise i august 1914 og to artikler af Michael Clemmesen om henholdsvis Flådens synspunkter 1909 – 1918 og Hærens overvejelser omkring positionsforsvaret.

Sveriges førende militærhistoriker, Gunnar Åselius, skriver om Sverige og De danske Stræder. Her fremlægges blandt andet synspunkter om Sveriges støtte til og afhængighed af Tyskland. Werner Rahn skriver om den tyske søkrigsførelse i Østersøen. Det er formentlig mere eller mindre ukendt stof for de fleste. Denne artikel indeholder en række særdeles gode kort. Her redegøres for betydningen af ubåde, torpedoer og miner, for russernes tilbageholdenhed med de store skibe, den vellykkede tyske amfibiske landgang på Øsel i 1917 etc. Alt i alt nogle særdeles spændende synspunkter vedrørende stræderne, stormagterne og de små landes forsøg på neutralitet.

Poul Grooss, kommandør,
Center for Militærhistorie, Forsvarsakademiet.

"**Anders Lassens krig**" af Thomas Harder. Udgivet 2010 af Informations Forlag. 592 sider illustreret. Pris kr. 399.

Blandt de mange bøger om Den anden Verdenskrig, som i de senere år er dukket op hos boghandlerne, skiller denne bog sig ud, og det gør den af flere årsager. For det første er forfatteren dansk, for det andet er han fænomenal dygtig, og for det tredje er hovedpersonen dansk.

Hovedpersonen er Anders Lassen, men der er ikke tale om en biografi. Indledningsvis får læseren en redegørelse for Anders Lassens barndom, ungdom og familieforhold. Titlen er "Anders Lassens krig" med undertitlen "9. april 1940 – 9. april 1945", og bogen "kører i flere spor". Man følger den unge mand, som i 1939 er stukket til søs, og som derfra følger krigen. Den 9. april 1940 bliver hovedpersonen personligt engageret. Han er meget nationalt indstillet, og han udvikler et fantastisk og fanatisk had til tyskere. Han melder sig til britisk krigstjeneste og bliver – på en noget forvirret baggrund – udtaget til en hemmelig form for tjeneste, som hververne ikke selv ved noget om.

Han kommer meget tidligt i kontakt med SOE og "Commando-miljøet" og finder her sin rette hyld. Hans militære uddannelse, som blandt andet omfatter faldskærmsudspring, afslører, at han har store evner som commandosoldat. Storbritannien søger indledningsvis at kompensere for underlegenhed i regulære styrker ved at opstille "irregulære enheder", hvis hovedformål er at binde store tyske styrker, som ellers kunne have været anvendt andre steder.

Her kommer så de nævnte "spor" ind, for det er lykkedes for forfatteren at beskrive krigens gang, de overordnede strategiske dispositioner på præsident- og premierministerniveau, de operative dispositioner og navnlig briterne situation. For igen at kompensere for den manglende militære overlegenhed på landjorden opbygger briterne et trusselsbillede for tyskerne, som er baseret på vildledning, ofte på såvel strategisk som på taktisk niveau.

Det fabelagtige ved denne bog er, at det hele er formidlet på en enkel måde og med et stort overblik – og så det endnu mere udsædvanlige: Det er oven i købet rigtigt gengivet! Tilsvarende er brugen af de militære betegnelser og militærfaglige gloser korrekte, hvilket er usædvanligt for bogbranchen. Forfatterens research til bogen må have været meget grundigt og tidskrævende. Bogen er forsynet med omfattende noter og et stort antal gode illustrationer. Det betyder, at læseren med det samme forstår de dispositioner, som bliver truffet, selv om de involverede dengang jo ikke fik ret mange detaljer. De fik ordre.

Læseren får via de mange "spor" indblik i forholdet mellem Churchill, Roosevelt og Stalin, krigens gang, aflastning af Østfronten, overordnede forsyningsproblemer, valg af operationsområder, uddannelsesproblemer, våben etc. Detaljer og eksempler er gode. Eksempelvis nævner forfatteren, at når Hitler beslutter at flytte en Panserdive fra Østfronten til Middelhavsområdet, så kræver det 160 tog og ni og en halv dag!

Hermed bliver hele Anders Lassens situation ridset op, og vi følger så – efter hans uddannelse til commandosoldat – hans oplevelser i Afrika og senere på den franske kanalkyst. Så går turen efterfølgende til Middelhavsområdet, hvor en kritisk situation i Det græske Øhav løses med indsættelsen af mindre commandoenheder, hvor Lassen efterhånden opnår rang af major og i løbet af hele karriereforløbet gør sig fortjent til "Military Cross with two Bars", altså tre medaljer for tapperhed, som kun uddeles til officerer.

Beskrivelsen af Lassen er lavet ud fra tilgængeligt materiale, og læseren får lejlighed til at danne sig et indtryk af personen Anders Lassen, som – hvis han havde overlevet krigens sidste måned – nok ville have fået meget vanskeligt ved at tilpasse sig et liv i fredstid. Der bliver ikke lagt fingre imellem, når livet blandt commandosoldaterne beskrives. En af de

første bøger om Anders Lassen blev i øvrigt skrevet af hans mor i 1947, og Thomas Harder får formentlig tegnet et væsentligt mere nuanceret billede af hovedpersonen. Der er øretæver i luften, damer og spiritus i mængder, et afslappet forhold til pengebeholdninger (andres/statens), formentlig amfetaminmisbrug, skydevåben, knive og sprængstof i overflod etc.

Når alt dette er sagt, så må det også siges, at der tegnes et billede af en ung mand, som gerne vil gøre en indsats for at befri sit fædreland. Han ville egentlig helst uddannes til sabotør og nedkastes over Danmark, men hans indsats for de allierede fandt sted langt borte. Hans sidste heltedige indsats i Norditalien i april 1945 kostede ham livet, og han modtog posthumt – som den eneste under hele krigen, der ikke var borger i Det britiske Imperium – The Victoria Cross, som er den højeste britiske tapperhedsmedalje. Han har med sin dygtighed, professionalisme og mod gjort Danmark ære, og det er godt, at Thomas Harder har sat ham dette minde.

Poul Grooss, kommandør,
Center for Militærhistorie, Forsvarsakademiet.

“Artillerist på Vestfronten” med undertitlen “Thomas Sølbecks erindringer fra Første Verdenskrig” af Thomas Sølbeck. Udgivet af Gyldendal i 2010. Forord af Claus Bundgård Christensen. 176 sider. Vejledende pris: Kr. 249. ISBN 978-87-02-09351-3.

Artillerist på Vestfronten er en erindringsbog om tiden som ung tysk soldat i verdenskrigens sidste år. Dansksindede Thomas Sølbeck fra Nordslesvig blev som 19-årig indkaldt til den kejserlige tyske hær i september 1917, og hans erindringer dækker perioden fra indkaldelsestidspunktet til han returnerer til barndomshjemmet fra det revolutions- og uroplagede Berlin i januar 1919.

Forordet giver en kort biografisk skitse af Thomas Sølbecks liv. At dømme efter den er det ikke meget, der kendes til den unge artillerist. Sølbeck kom fra en husmandsfamilie på Åbenrå-egnen og uddannede sig efter krigen til lærer, blev gift og fik tre børn. Det nævnes nærmest en passant, at han døde i 1947 på statshospitalet i Sønderborg efter kort tids sygdom. Hvorvidt hans død som blot 49-årig havde nogen sammenhæng med fysiske eller psykiske skader fra krigen behandles ikke. Selve erindringsteksten er angiveligt skrevet cirka ti år efter krigen og sandsynligvis med dagbogsnotater og breve fra krigens tid som forlæg, uden disse tilsyneladende er overleveret til vor tid. Thomas Sølbeck fremstår således næsten som en ukendt soldat. Og hans erindringer er da heller ikke præget af store og spektakulære oplevelser eller skrevet fra feltherrens perspektiv, men er derimod et vidnesbyrd fra de menige soldaters rækker.

Slagscenerne er ordknapt beskrevet og præget af det perspektiv, som en menig fik fra kanten af dækningsgraven. Som artillerist var det ikke Sølbecks opgave at tage turen gennem ingenmandsland, men en frontoplevelse var der alligevel i høj grad tale om. Han gjorde tjeneste ved et batteri feltkanoner, og disses korte rækkevidde gjorde, at hans batteri lejlighedsvis kom tæt på den forreste linje, bl.a. i rollen med at bekæmpe fjendtlige kampvogne. Trods det begrænsede antal kampdage Sølbeck deltog i, var tabene i hans enhed betydelige, hvilket ikke mindst skyldtes den stigende artillerimæssige overlegenhed hos ententen. En eneste nats ildkamp mod fjendtligt artilleri sårede eller dræbte to tredjedele af mandskabet i enheden.

Langt mere end kampbeskrivelserne fylder beretningerne om hverdagslivet i den tyske hær. Forholdet til kammeraterne, glæden ved at møde andre dansktalende og den evige jagt på et varmt og tørt logi samt mad er gennemgående temaer. Bogen giver også et godt indblik i den megen tid, der gik med at flytte rundt, dels mellem forskellige dele af fronten, dels internt i frontafsnittene.

Thomas Sølbecks erindringer er ikke stor litteratur, men et sobert og jævnt vidnesbyrd om "den lille mand i krig". Sølbeck hverken heroiserer eller dæmoniserer og viser bestemt ikke et glansbillede af sig selv. Man får også et klart billede af, at Sølbeck, sin dansksindede holdning til trods, var en loyal soldat i den kejserlige hær og et langt stykke hen ad vejen delte sine tyske medsoldaters holdninger og mentalitet. Dette gjaldt for eksempel troen på, at Tyskland kunne vinde krigen og forestillingerne om belgiske og franske civile som potentielle friskytter og sabotører, som man ikke kunne stole på.

Bogens forord kunne have været en anelse mere dybtgående, og man fornemmer, at der måske ikke er gjort den store indsats for at finde biografiske oplysninger om Sølbeck, herunder et eller flere fotos. Det havde samtidig været nyttigt, hvis kortmaterialet i lidt højere grad havde været tilrettelagt med henblik på at gøre læseren i stand til at finde de lokaliteter, som omtales i bogen. Skønt der er forklarende noter til de mest kryptiske militære udtryk o.a., kunne et par noter mere have gjort gavn. Man kan for eksempel vanskeligt forstå episoden (s.123f), hvor en korporal tørner sammen med en vicevagtimester, hvis ikke man kender disses placering i rangordenen i den tyske hær.

Niels Bo Poulsen,
Center for Militærhistorie, Forsvarsakademiet.

"Om Krig" (uddrag) af Carl von Clausewitz ved Mikkel Thorup (introduktion), Mogens Chrom Jacobsen (oversættelse), 104 sider. Aarhus Universitetsforlag 2010. Pris kr. 198,00.

"*Mens vi venter*", kunne overskriften på denne anmeldelse have været.

Mindst siden 2003 har en genudgivelse af oberst Nils Bergs fuldstændige oversættelse af de første tre bind af Carl von Clausewitz' klassiske værk "*Om Krig*" fra forlaget Rhodos været annonceret, men potentielle købere har til i dag måttet vente forgæves. Genudgivelsen af det samlede værk er imidlertid atter sat på listen over forlagets fremtidige udgivelser i 2011.

Behovet for et genoptryk har været stort, siden værket udkom første gang oversat til dansk i 1986. Den danske tre binds udgave til 444 kr. blev hurtigt udsolgt og har i den mellemliggende periode været næsten umulig at opdrive – antikvarisk har værket lejlighedsvis kunne erhverves til en pris op til 1.800 kr.

Forlaget og forfatterne har øjensynligt følt, at der efter næsten 25 år var behov for en dansk nyoversættelse af centrale afsnit af de tre første bind i Carl von Clausewitz' klassiske værk om krigen.

Mikkel Thorup, der har skrevet introduktionen til oversættelsen, er lektor ved Afdeling for Idéhistorie, Institut for Filosofi og Idéhistorie på Aarhus Universitet. Han er cand.mag. fra 2002 og ph.d. fra 2006.

Oversætteren Mogens Chrom Jacobsen er cand.mag. i filosofi og statskundskab og ph.d. i filosofi. Han har oversat en række betydningsfulde værker bl.a. Immanuel Kant, "*Til den evige fred*" (1796).

Oberst Nils Bergs udgave, udarbejdet sammen med en række officerer og akademikere i 1986, var en fuldstændig dansk oversættelse af de tre første bind af Clausewitz' samlede

værker på i alt ti bind. Behovet for et opslagsværk, hvor læseren kunne orientere sig hurtigt, var fortsat til stede, og da første oplag ikke blev genoptrykt, valgte Berg og forlag at udgive en forkortet version af den første samlede oversættelse i 1991, som blev kaldt *"de centrale afsnit"*. Heri plukkede Berg, ud af det samlede værk, afsnit, som især kunne forekomme relevante for officerer. I modsætning til Thorup og Jacobsens oversættelse og udvalg, der tilsyneladende er målrettet til akademikere, så var Bergs *"centrale afsnit"* i højere grad målrettet til officerens brug. Berg medtog derfor afsnit som *"Kamp"*, *"Forsvar og Angreb"*, der ikke er blevet medtaget i Thorup og Jacobsens udgave.

Clausewitz er imidlertid vanskelig at oversætte, fordi han skriver i et florumvundet tysk med lange sætninger og filosofiske betragtninger, som ikke altid lader sig gengive på et let forståeligt dansk. I modsætning til oberst Bergs danske oversættelse, som generelt er korrekt, men ind i mellem kan forekomme noget stiv og gammeldags, er de oversatte passager i Aarhus Universitetsforlags udgivelse tilpasset nutidens sprog, selvom oversættelsen visse steder anslår en universitær tone. Sidste konstatering skal ikke opfattes ubetinget negativt, idet målgruppen netop må forventes at være civile forskere med interesse for krigens forhold. Man kan dog møde en lidt gammeldags oversættelse foretaget af Jacobsen i forbindelse med sætningen: *"For enhver tydelig afgørelse ved våbenmagt, det vil sige tilintetgørelse af de fjendtlige stridskræfter, virker tilbage på alle de foregående, fordi de ligesom et flydende stof kommer i vage"* (side 55).

Ordet "vage" var mig umiddelbart ikke bekendt, og det er da også en gammel betegnelse for *"en vandret linje eller plan"*, som nok ikke er alment kendt. I Bergs oversættelse hedder samme sætning: *"Enhver betydningsfuld afgørelse ved våbenmagt, dvs. tilintetgørelse af fjendtlige styrker, virker tilbage på alle andre hidtidige, fordi de ligesom et flydende element anbringer sig i samme niveau"* (Berg side 62).

Lige netop i denne sætning virker Bergs 25 år gamle oversættelse langt mere moderne end Jacobsens fra sidste år.

Udgiverne har reduceret Clausewitz' næsten 1.000 siders værk til rundt regnet en tiendedel, små 100 sider, i udvalg. Bogens typer er sat med en lille skrift, hvilket muliggør, at teksten er mere omfattende, end man skulle tro ved første øjekast. De vigtigste passager er medtaget, hævder redaktøren, og jeg må medgive, at hvis jeg selv skulle have udvalgt de mest betydende dele af Clausewitz' værk, ville jeg have valgt nøjagtig de samme afsnit. Uddraget af Clausewitz' klassiske værk indeholder hele første bog samt dele af ottende bog. Netop de bøger, som Clausewitz selv anså for at være de mest fuldendte.

Det virker i øvrigt pudsigt, at udgiverne, i modsætning til Bergs oversættelse fra 1986/91, ikke har medtaget Clausewitz' notits om færdiggørelsen af sidste udkast af manuskriptet til *Om Krig* med henblik på at retfærdiggøre deres valg af tekster. I notitserne skrev han i 1830 lige før sin død året efter: *"Første bogs kapitel er det eneste, jeg betragter som færdiggjort. Det vil i hvert fald gøre resten af værket den tjeneste at angive den retning, jeg havde til hensigt at holde"*.

Om ottende bog skriver han: *"Jeg havde (dog) gerne fremstillet den politiske og menneskelige side af krigen tydeligere"* (Berg side 21), og i 1827 skrev han: *"Når jeg så gennem udarbejdelsen af ottende bog har fået fuld klarhed over mine tanker, og de store linjer i krigen behørigt har tegnet sig, så vil det blive så meget lettere for mig at overføre disse tanker til de første seks bøger og også her få de store linjer til at skinne klart igennem"* (Berg side 20).

Clausewitz' begrundelse ville have været en god forklaring på, hvorfor udgiverne netop vælger at gengive første og ottende bog i uddraget af Clausewitz' samlede værker ud fra

forfatterens egne betragtninger. Desuden anser udgiverne sandsynligvis netop disse uddrag for at være de mest interessante og relevante for den akademiske læser. Netop Clausewitz' notitser anses normalt for at give et nødvendigt indblik i forfatterens overvejelser i forbindelse med udarbejdelsen af værket. Derfor kan man undre sig over, at udgiverne har valgt at udelade disse vigtige betragtninger.

Mikkel Thorup skriver i sin introduktion til nærværende lille hæfte om terrorisme og problemet med at indpasse dette i en clausewitziansk krigsforståelse, hvor mange ser Clausewitz udelukkende beskrive inter-statslige krige, at: *"det er derfor vigtigt ikke at lade sig forlede af et alt for snævert politik-begreb til at melde alt det udenfor, som man ikke forstår. Ved at insistere på, at også det frygtelige og forfærdelige kan have et politisk formål, som vi hverken støtter eller forstår, kan man begynde at forstå konflikter som andet end meningsløst slagteri"* (side 15).

Alle uddrag af Clausewitz' værk og ikke mindst oversættelsen fra 1800-tallets tysk til dansk forbliver til hver en tid en fortolkning af Clausewitz' tanker. Det bedste er fortsat at vende tilbage til Clausewitz' originale tekst, som den foreligger i eksempelvis i Clausewitz-eksperten Werner Hahlwegs bearbejdning, men har man ikke muligheden herfor, så er Thorups og Jacobsens nyoversættelse af centrale afsnit i Clausewitz' magnum opus *Vom Kriege* en absolut brugbar substitut.

Oversætternes besværligheder kommer for alvor til udtryk i følgende translation af et afsnit i Clausewitz' værk. De altoverskyggende centrale passager i Clausewitz' værk er afsnit 28, i kapitel 1, i første bog, som lyder:

I Bergs oversættelse:	I Jacobsens oversættelse:
<p>"Krigen er altså ikke blot en sand kamæleon, idet den i hvert konkret tilfælde ændrer sin natur noget. Den er også, når man ser på dens samlede fremtrædelsesformer i henseende til de tendenser, der hersker i den, en sær trefoldighed sammensat af den oprindelige voldsomhed i dens element, hadet og fjendskabet, der må anses for en <i>blind naturdrift</i>, af sandsynlighedens og tilfældigheds spil, der gør den til en <i>fri sjælsaktivitet</i>, og af den underordnede natur som politisk værktøj, hvorved den hjemfalder til <i>den rene forstand</i>." (Clausewitz <i>Om Krig</i>, 1986, side 50).</p>	<p>"Krigen er altså ikke kun en ægte kamæleon, fordi dens natur forandrer sig lidt i hvert enkelt tilfælde, men den er også ifølge sine helhedsfænomener, i forhold til den i den fremherskende tendenser vidunderligt mangfoldig, sammensat af sine elementers oprindelige voldelighed, hadet og fjendskabet, der må opfattes som en BLIND NATURDRIFT, af sandsynlighedernes og tilfældighedernes spil, der gør den til en FRI SJÆLSAKTIVITET, og af et politisk værktøjsunderordnede natur, i kraft af hvilken den henhører til DEN BLOTTE FORSTAND." (Side 43-44).</p>

Heri bør man især lægge mærke til den forskellige anvendelse af beskrivelsen af Clausewitz' begreb trefoldigheden eller treenheden, idet Berg betegner den som en *"sær trefoldighed"*, hvor Jacobsen oversætter begrebet som *"vidunderligt mangfoldig"*. Sidstnævnte er langt mere i tråd med moderne Clausewitz-forskning, som anser begrebet for at være væsentligt, hvor Berg næppe er klar over begrebets centrale betydning. Det virker dog lidt besynderligt, at Jacobsen fuldstændig undlader at oversætte det centrale

begreb "Dreifaltighed". Thorup kritiserer derimod i sin introduktion den engelske militærhistoriker, John Keegan, kraftigt for hans forgæves forsøg på at fange essensen af krigen, idet "den kan vendes mod ham selv, da han præsenterer os for en alt for rationalistisk Clausewitz-forståelse af krig. For Clausewitz er rationel interesse-politik kun én af krigens drivkræfter. De andre er passion/had/ffjendskab samt held/uheld/chance/tilfældighed. Tilsammen danner de krigens treenighed" (side 14). Heri anvender Thorup begrebet treenighed, selvom det ikke forekommer i oversættelsen.

I lyset af fraværet af et genoptryk af den Nils Bergske fuldstændige danske oversættelse af Clausewitz på det danske bogmarked er Thorup og Jacobsens oversættelse i uddrag en absolut brugbar erstatning. Det sætter imidlertid også overliggeren for en eventuel genudgivelse af Nils Bergs *Om Krig* højt, idet man på den baggrund må forvente en gennembearbejdet dansk oversættelse i lyset af den nyeste forskning samt opdaterede og relevante kommentarer på baggrund af de sidste 25 års verdenspolitiske udvikling.

Hvis man skal kritisere Thorup for noget i sin introduktion, kunne det være den noget sporadiske henvisning til nyere litteratur om Clausewitz, såvel kritisk som pro-Clausewitz litteratur. Det kan skyldes, at Thorup ønsker at spare læseren for en overvældende mængde fodnoter og henvisninger. Hvad der end er Thorups motivation, er der ikke noget, der tyder på, at Thorup ikke skulle være bekendt med den omfattende litteratur, der findes om emnet.

Nyt for denne læser er sidste del af oplysningen om, at Clausewitz er læst af så vidt forskellige læsere som Otto von Bismarck, Karl Marx, Michel Foucault foruden nogle af vor tids terrorister fra al-Qaeda, idet man har fundet Clausewitz' skrifter på terroristernes forladte tilholdssteder.

Denne udgivelse er en god mulighed for at repetere Clausewitz' mesterværk på kort tid, hvor man ikke har mulighed eller lejlighed til at læse det samlede værk (de tre første bind).

Som Thorup skriver: "Manden og værket bliver både kritiseret og anvendt i dag, og hvad enten man mener, han er forældet eller aktuel, så er udgangspunktet for diskussionen om krig fortsat oftest Clausewitz og *Om Krig*" (side 8). Eller som avisen Politiken skriver om Aarhus Universitetsforlags nye udgave: "Terror er blot politik med andre midler. Ny bog bruger gammel tysk militærstrateg til at forklare terrorens væsen". (Politiken 27. januar 2011).

Claus Eskild Andersen, major,
Hærens Operative Kommando.

"Hitler mod Stalin" af Niklas Zetterling. Bogen er udgivet af Informations Forlag den 11. november 2010 og oversat fra svensk af Niels Ivar Larsen. 358 sider illustreret. Pris kr. 349.

Bogens undertitel er "Kampen på Østfronten 1941 – 1945". Bogen er velegnet til at give et overblik over krigshandlingerne på Østfronten fra 1941 til 1945. Den rummer ikke så meget nyt, og den baserer sig i hovedsagen på tyske tal, som har været kendt i årevis, og som primært gengiver tyskernes billede af udviklingen. Der er dog medtaget en række oplysninger om de faktiske russiske tab, som er enorme.

Det ændrer dog intet ved, at beretningen i sig selv er en fantastisk historie, hvor det kan være svært at fatte omfanget af specielt den sovjetiske befolknings lidelser. En del af dette skyldes ikke mindst Stalins hårdhændede politik over for egen befolkning og specielt hans forhold til politisk mistænkelige grupperinger så som krigsfanger, jøder, ikke-sovjetiske befolkningsgrupper, kujoner, desertører og mange andre. At det sovjetiske dødstal passerede 27 millioner mennesker, var ikke Hitlers skyld alene, hvilket fremgår af tallene.

Bogen er opbygget kronologisk, og af de indledende kapitler kan man langsomt følge, at Hitler forregner sig ved ikke at få en afgørende sejr over Stalin, inden vinteren satte tidligt ind i 1941. Sovjetunionen var på sammenbruddets rand, men med Stalins faste hånd tilføjede man tyskerne betragtelige tab i den første vinter. Sommeren 1942 udvikler sig igen til en katastrofe for Sovjetunionen, og så kommer slaget ved Stalingrad, som i mange henseender markerer et vendepunkt. I samme periode udsættes Sovjetunionen dog for voldsomme nederlag, men forskellen på Hitler og Stalin er, at Stalin kan erstatte store tab, hvad Hitler ikke er i stand til. Herefter følger beskrivelser af de sidste to krigsår

Oversætteren har lagt megen vægt på at oversætte militære betegnelser på svensk så ordret som muligt, hvilket gør dem komplet uforståelige for den danske læser, som nok ville have sat pris på, at morterer ikke blev omtalt som "granatkastere", at panserværnskanoner ikke blev omtalt som "panserskyttekanoner" etc. Tilsvarende er der fejl i brugen af den sovjetiske terminologi, og det er måske ikke oversætterens, men forfatterens, skyld. Sovjetiske enheder kunne tilkæmpe sig en ærestitel som "Garde-enheder", men her bliver det til for eksempel "2. Garderarmé" på side 189, som rettelig på dansk hedder 2. Gardearmé. Tilsvarende er der unøjagtigheder i transskriberingen af de sovjetiske stednavne (for eksempel Tikhvin side 130) og de sovjetiske marskalers navne. Da marskalerne står med to forskellige stavemåder, figurerer de som to forskellige personer (for eksempel Tolbukhin/Tolbutjin side 237). Det gælder dog ikke i registeret.

I forbindelse med de sovjetiske angreb rettet mod Østersøkysten er der en udmærket vurdering af indsættelsen af "Volkssturm-enheder", som i praksis ikke betød noget. Enhederne hørte ikke under hæren, men under nazi-partiet.

Når alt dette er sagt er der dog tilvejebragt et flot overblik over situationen på Østfronten. Forfatteren påpeger, at en lang række sovjetiske publikationer i årenes løb har angivet særdeles ukorrekte tal omkring de tyske styrker. Selv efter åbningen af visse russiske arkiver fortsætter de forkerte russiske talangivelser. Bogen er forsynet med et godt noteapparat, kildefortegnelse og register.

Poul Grooss, kommandør,
Center for Militærhistorie, Forsvarsakademiet.

"Frømandskorpset gennem 50 år", redigeret og delvis skrevet af Georg Holst Petersen. Udgivet i august 2010 – under Flådens 500-års jubilæum - med undertitlen "En jubilæumsbog". ISBN 978-87-994183-0-5. 201 sider illustreret. Pris kr. 150 plus forsendelse. Bogen kan evt. afhentes hos forfatteren på adressen Øster Allé 24, 2100 København Ø. Henvendelse mobil 22 36 79 18 eller e-mail georghp@gmail.com

Da Frømandskorpset havde 40-års jubilæum i 1997, opstod tanken om at udgive korpsets historie, for kilderne omkring tilblivelsen af korpset var efterhånden ved at blive noget ældre. Det lykkedes ikke helt, men omkring 50-års jubilæet lykkedes det at få iværksat en indsamling af bidrag fra gamle "frøer" omhandlende starten i 1957, og øvrige bidrag fører så læseren op til jubilæet i 2007.

Bogen indeholder en række forord. Først et af "Frø nr. 210", som er Hans Kongelige Højhed Kronprins Frederik, så et af korpsets nuværende og mangeårige chef, kommandørkaptajn Mogens S. Christens samt endelig forfatterens eget.

"Frømandskorpset gennem 50 år" består altså af en lang række bidrag fra "frøer" med vidt forskellig alder og baggrund, og det er der kommet en ganske interessant og læseværdig

bog ud af. Baggrunden er jo alvorlig. Korpset blev til under Den kolde Krig, og det udviklede sig langsomt til et elitekorps, hvorom det var meget svært for udenforstående at få oplysninger. Korpset blev ramt af nogle dødsulykker, som kort omtales. Ellers handler bogen især om den vanskelige opbygning af en organisation, som i virkeligheden (læs "i bureaukratiet") slet ikke eksisterer. Da den ikke eksisterer, er der ikke noget bemandingsreglement, ingen tildeling af penge, materiel etc. Da organisationen tillige er præget af militære hemmeligheder, var det en kamp op ad bakke for at få anerkendelse, ressourcer etc.

Et af nøgleindlæggene er skrevet af "Frø nr. 24", kommandør Finn Volke, som var chef for Frømandskorpset i lange perioder og som stod for en væsentlig del af opbygningen af korpset til en eliteenhed. I hans chefperiode tilbyder han støtte til politiet med eftersøgninger, og det kommer der resultater ud af. Det drejer sig mest om tragiske ulykker, hvor drenge er druknet og ikke blevet fundet. Herfra yder korpset så assistance ved andre ulykker, blandt andet flyulykker på havet, assistance til politioperationer samt til Told & Skat.

Hovedvægten af bogens indhold er lagt på beskrivelsen af korpsets tilbliven, og der er ikke så meget stof om de skarpe operationer. Der er mange gode illustrationer i bogen. Georg Holst Petersen har skrevet sit eget bidrag. Desuden har han stået for redigeringen af de mange indlæg, hvor nogle af bidragsyderne ikke er vant til at fatte sig i skriftlig form, men på trods af det er resultatet blevet godt. Læseren har dermed en god chance for at sætte sig ind i forholdene. Forfatteren er selv "Frø nr. 41" med tilnavnet "Putte". Han har bestridt de fleste af stillingerne i korpset og blandt andet været fungerende chef i perioder.

Er man ikke til motion, må bogen være hård kost. Der omtales blandt andet en enkelt "udflugt" med svømning fra Røsnæs til Samsø, derpå til fods op til nordspidsen af øen og derfra svømning til Helgenæs. Der er jo ingen grund til at løse en billet fra Sjælland til Jylland, hvis man alligevel skal have lidt motion.

Med de mange bidrag er der selvfølgelig mange af korpsets anekdoter, og de er med til at gøre bogen til ganske fornøjelig læsning. Godt at bogen nåede at blive til, medens tid var. Dele af overskuddet fra salget af bogen overføres til "Anders Lassen Fonden".

Poul Grooss, kommandør,
Center for Militærhistorie, Forsvarsakademiet.

"Beredt for Danmark – Nationalsocialistisk Ungdom 1932 – 1945" af Mikkel Kirkebæk. Udgivet af Gyldendal den 7. januar 2011. 498 sider illustreret. I perioden fra udgivelsen og frem til den 1. april sælges bogen for 199,95. Herefter er prisen kr. 249,95 (vejledende).

Der er tale om 2. oplag af en bog, som udkom første gang i 2004, hvorfor bogen ikke får en særskilt anmeldelse her. Det er et omfattende historisk værk om den danske nazi-ungdom. Organisationen var ment som en art spejderbevægelse for nazister, og de unge menneskers opvækst og videre skæbne beskrives. Mange meldte sig til fronttjeneste i Waffen-SS på Østfronten. Bogen er forsynet med et omfattende billedmateriale. De sidste 83 sider udgør fyldige noter, henvisninger, litteraturfortegnelse og register.

Poul Grooss, kommandør,
Center for Militærhistorie, Forsvarsakademiet.

"Ministrygerne af MR-/NÆS-klassen" af Lars Jordt. Udgivet af forlaget Steel & Stone Publishing den 9. januar 2011 som nr. 8 i serien "Flådens Skibe". Kan bestilles på www.flaadensskibe.dk eller tlf. 22 87 20 29 (aften) eller indkøbes i Nyboder Boghandel. 48 sider illustreret. Pris kr.100 + porto.

Forfatteren har en omfattende indsigt i ministrygningsenheder, og han har blandt andet holdt foredrag om VIG-klassen og udgivet hæfte nr. 5 i serien om "Flådens Skibe".

Ministrygerne af MR- eller NÆS-klassen udførte en stor del af den ministrygningsoperation, som var nødvendig i danske farvande efter krigen, og som faktisk varede helt frem til omkring 1970. Disse skibe indgik i Flådens tal fra 1945, og den sidste udgik i 1962. Der var ikke så meget "glamour" over minerydningen i danske farvande. Det var hårdt arbejde, og det blev udført blandt andet af de velegnede tyske ministrygere, som var bygget i stort tal. Kvaliteten varierede utrolig meget, da nogle var bygget tidligt, hvor de tyske materielkrav var høje. De senere enheder blev bygget, medens der var materialeangel, og de sidste krigsår medførte også mange skader på de skibe, Danmark efterfølgende kunne overtage. Nogle måtte endda kasseres, men de kunne så bruges som flydende reservedelslagre.

Hæftet er forsynet med et levnedsløb for de enkelte enheder, tekniske specifikationer for de varierende typer samt Orlogsværftets tegninger. Forfatteren indleder med en kort beskrivelse af de tyske byggeprogrammer for ministrygere. Ganske interessant er, at nogle af enhederne deltog i "Weserübung" i Danmark og Norge den 9. april 1940. Der er en beskrivelse af byggemåden, af skibenes aptering (indretning), maskineriet, ministrygningsgrejet, armeringen, det elektroniske udstyr m. v. Endelig er der en beskrivelse af besætningens størrelse og livet om bord. De velvalgte illustrationer medvirker til denne beskrivelse.

Poul Grooss, kommandør,
Center for Militærhistorie, Forsvarsakademiet.

"Gamle København" af Jørgen Larsen. Udgivet af Gyldendal den 30. september 2010. 182 sider, rigt illustreret. Pris kr. 299,95.

Undertitlen er "*Historier og fotos fra en svunden tid*". Jørgen Larsen er kendt fra sine historiske klummer i Berlingske Tidende, hvor han med humor og indsigt beskriver bygninger, kvarterer og personer i det gamle København. Hermed bygger han en historie op om selve Københavns tilblivelse.

For den historisk interesserede læser er den et fund. Her beskrives Københavns udvikling via ca. 90 "klummer", og de mange sjove fotos er med til at understrege den historiske udvikling. Bogen er ikke lavet som en beskrivelse af København som fæstningsby, men i mange af klummerne er der en pudsig militær vinkel. Blandt andet var det soldater, som bevogtede byens fire porte.

Tager man bogens rækkefølge er blandt andet følgende militære, sømilitære og krigsmæssige emner behandlet:

- Søkvæsthusets historie fra 1754,
- Københavns vandforsyning via reservoir ved Frederiksberg Slot,
- kanonstøber Classen og udfaldet mod Classens Have i 1807,
- Det gamle Kvæsthus fra 1684 på "Kvæsthusbroen",
- Odd Fellow-Palæet med den tidligere Søofficersforening,

- Bombningen/"Schallburgtagen" mod Apolloteatret i 1945,
- Brandene og ødelæggelserne af den indre by i 1807
- Stormen på København 10. – 11. februar 1658,
- Jarmers Tårn ved Nørrevold (den ældste befæstning i København),
- Flådehavnen i Det kongelige Biblioteks have og
- Kongens Bryghus, som leverede øl til Flåden.

Klummerne er korte, selvforklarende og meget humoristiske.

Poul Grooss, kommandør,
Center for Militærhistorie, Forsvarsakademiet.

"Jeg er en hær" af Lars Husum. Udgivet den 8. oktober 2010 af Gyldendal. 304 sider. Pris kr. 299,00 (vejledende).

Her er tale om skønlitteratur, som normalt falder uden for omtale i dette tidsskrift. Der er dog konstateret en tendens til at skrive skønlitteratur om Danmarks engagement på Balkan, i Irak og i Afghanistan – samt som det fremgik af forrige nummer af tidsskriftet også en dansk agentroman, og derfor gives der en kort omtale af en række skønlitterære bøger i denne nye genre.

Bogen er et forsøg på at skildre to danske familier, hvor mændene er kaptajner (ved handlingens afslutning) i hæren og udsendes, først til Balkan og siden til Afghanistan. Nogle soldater har læst manuskriptet igennem for at sikre korrekt gengivelse af de krigsmæssige forhold, dagligdagen for de udsendte m. v. Det har dog ikke forhindret en lille "smutter", om hvorledes man beregner tidsforskellen mellem Danmark og Afghanistan. Der er flere budskaber fra forfatteren: Det er hårdt for de udsendte familier, det giver mening at føre krigen og arbejde med befolkningerne i krigsområderne, men det har også en særdeles høj menneskelig pris. Denne bog fokuserer ikke så meget på dødsfrene, men mere på de psykiske skader, som man kan få af at arbejde med død og lemlæstelse på så nært hold. Det hele er viklet ind i et kærlighedsforhold, som bliver vanskeliggjort af netop de psykiske problemer. De to velfungerende kaptajner ændrer, som følge af traumatiske hændelser, dels i krigszonerne og dels som følge af en trafikulykke hjemme, fuldstændig karakter.

Det er absolut et hæderligt forsøg på at skrive en roman. Hvad forfatteren egentlig havde tænkt sig med den står lidt hen i det uvisse, men bogen har da sine kvaliteter. Detaljerne omkring hovedpersonens seksualliv er unødigt detaljerede og har egentlig ikke betydning for beskrivelsen af hændelsesforløbet, men med et saftigt seksualliv sælger bogen måske bedre. Om bogen kan bruges til hvervning af folk til dansk krigstjeneste eller til at støtte de udsendtes familier i en vanskelig situation er nok særdeles tvivlsomt. Om dette har været i forfatterens tanker vides ikke, men alt i alt afsløres der en respekt for den professionelle side af Danmarks militære indsats. Til gengæld står anmelderen tilbage med et åbent spørgsmål: Hvad i alverden var egentlig forfatterens mening med denne bog? Hovedbudskabet er formentlig, at man får psykiske skader af at gå i krig.

Poul Grooss, kommandør,
Center for Militærhistorie, Forsvarsakademiet.

”Opstigende skorpion” af Kristian Ditlev Jensen. Udgivet af Gyldendel den 30. september 2010. 304 sider. Pris kr. 299,00 (vejledende).

Det var med nogen bekymring, at anmelderen kastede sig over denne bog, som til en vis grad skulle være en roman, hvor handlingen udspilles omkring en uddannet sprogløjtnant, som efter en mineeksplosion i Irak får vansiret sit ansigt til ukendelighed. Ud over det militære engagement, som viste sig blot at være en relativ beskeden kulisse for en spændingsroman fra misbrugermiljøer, især omkring Istedgade i København, var en del af handlingen lagt i okkulte rammer. Astrologi kan næppe siges at være hverken indenfor anmelderens interesse eller faglige ekspertise – selv med en beskeden astronomisk og navigatorisk baggrund.

Som nævnt, var det militære islæt beskedent, men det er da lykkedes for forfatteren at skrive en ganske spændende og interessant roman. Hans hovedperson er den vansirede sprogløjtnant Wolfgang Tornblad, som er uddannet som arabisk tolk på sprogskolen På Svanemøllens Kaserne under Forsvarsakademiet. Han er, som nogle af sprogeleverne, overbegavet og har efterfølgende gennemgået en uddannelse i lingvistik. Forfatteren er tillige uddannet i lingvistik, og der er igennem hele bogen nogle sproglige betragtninger, som er ganske fornøjelige.

Selve romanen glider ud af det militære miljø og ender som en mordsag med okkulte undertoner – mest om personer født i ”skorpionens tegn”. Det er forfatterens hensigt måske at skrive om alle 12 tegn i ”Dyrekredsen”, og det må man så håbe at han har stof nok til – men det bliver nok ikke med undertegnede som anmelder. Et af bogens budskaber kunne være, at selv om man bliver alvorligt læderet under en krig kan man godt komme videre og skabe sig en tålelig tilværelse – især hvis man er intelligent.

Poul Grooss, kommandør,
Center for Militærhistorie, Forsvarsakademiet.

Oplev historiens vingesus!

Vi er i september 1944 og de allierede forsøger igen at genvinde momentum og nå Berlin før julen. Dette skulle ske ved at gennemføre et angreb nord om Siegfriedlinien. Forudsætningen for at dette kunne lykkes var at man havde kontrol over de store overgange over floderne Maas, Waal og Rhinen. Dette skulle opnås gennem historiens største luftbårne operation, Market Garden. Har du set filmen "A bridge too far", så er her muligheden for at se alle disse steder *live!!!*

Det Krigsvidenskabelige Selskab gennemfører for første gang en battlefield tour. Turen går til Holland, nærmere bestemt Arnhem og Nijmegen, hvor vi skal se og opleve alle de spektakulære steder. Steder som Hotel Hartenstein, Frost's bro, Groesbeek højdedraget og meget andet. Turen vil være en blanding af forevisninger i terrænet, besøg på museer suppleret af interessante foredrag.

Turen vil foregå i perioden den 22. september til den 25. september 2011. Afgang med bus fra Svanmøllens Kaserne torsdag kl. 1200 og Fredericia Banegård torsdag kl. 1430. Ankomst ca. kl. 2300 i Arnhem. Fredag og lørdag vil være påvisningsdage, hjemrejsen vil være søndag, hvor der igen vil være mulighed for at stige af i Fredericia og København.

Prisen er kr. 3000,-. Dette inkluderer busrejse i moderne langtursbus, overnatning på dobbeltværelser, morgenmad alle dage, entréer på alle museer og samlinger, skatter og afgifter, samt historisk kyndige rejseledere. For 500 kr. kan enkeltværelse tilkøbes. Der vil ligeledes blive arrangeret fællesmiddage (for egen regning) man kan melde sig til undervejs. Det vil være muligt for medlemmer at kunne tilmelde ægtefæller til medlemspris.

Vi skal bo på et meget lækkert fire-stjernes hotel ved Arnhem (midt i *drop zone Y* for en af de britiske luftbårne brigader).

Oplev historiens vingesus •

Selskabet skal gøre opmærksom på at der opereres med et minimums deltagerantal på 31 personer for at turen bliver til noget. Såfremt selskabet ser sig nødsaget til at aflyse tilbagebetales det fulde beløb.

Staben på rejsen:

- Rejseleder er Generalmajor Per Ludvigsen (Forsvarsstaben),
- Historisk ansvarlige er Ph.d. Niels Bo Poulsen (leder af Center for Militærhistorie ved Forsvarsakademiet), Major Henrik Laugesen (Forsvarsakademiet), Kaptajn Nikolaj Lundsteen (Hjemmeværnskommandoen),
- Ansvarlig for logistik mm. under rejsen er Civilingeniør Viggo Lemche (Forsvarets Materieltjeneste)

Tilmelding sker ved at man sender en mail til battlefield turens kontaktperson Kaptajn Nikolaj Lundsteen på mailadresse: nikolaj@lundsteen.com. Herefter modtager man en bekræftelse der indeholder oplysninger om kontonummer til indbetaling af deltagergebyr. Selskabet skal gøre opmærksom på at man først betragtes som tilmeldt når man har betalt det fulde rejsegebyr. Tilmelding og indbetaling af deltagergebyret skal være registreret ved selskabet senest fredag den 17. juni 2011.

Selskabet håber at flest muligt vil deltage i dette nye tiltag fra selskabets side. Dette er også en unik chance for at møde kollegaer på tværs af værn og grader.

Vel mødt
På Det Krigsvidenskabelige Selskabs vegne
Per Ludvigsen
Generalmajor
Rejseleder

Generalforsamling

Det sidste foredrag i sæsonen 2010/2011 afholdes mandag den 2. maj 2011, kl. 20.00, hvor kommandør Christian Rune og oberstløjtnant Lenni Fredskov vil tale om deres erfaringer med kommando under krigsforhold i henholdsvis Aden Bugten og Afghanistan.

Programmet for mødeaftenen vil udover dette foredrag også omfatte Selskabets ordinære generalforsamling.

Dagsordenen for generalforsamlingen er ifølge lovene:

1. Valg af dirigent
2. Formanden aflægger beretning
3. Revideret regnskab forelægges
4. Fastlæggelse af medlemskontingent
5. Behandling af eventuelle forslag
6. Valg af bestyrelsesmedlemmer
7. Valg af suppleanter til bestyrelsen
8. Valg af revisorer og revisorsuppleant
9. Eventuelt

Denne mødeaften er med tilladelse fra chefen for Hærens Officersskole henlagt til Ridehuset på Frederiksberg Slot. Deltagerne bør være på plads kl. 2000. Fra kl. 1930 vil bestyrelsen være vært for alle deltagere i generalforsamlingen ved et lille glas i Ridehuset. Efter generalforsamlingen vil et mindre traktement blive serveret i Officersskolens cafeteria. Af hensyn til tilrettelæggelsen er tilmelding til såvel foredrag og generalforsamling samt det efterfølgende traktement nødvendig.

Tilmelding til selskabets ekspedition på e-mail HO-DKSV@mil.dk eller telefon 36 13 27 02 senest mandag den 25. april 2011.

Af hensyn til tidsskriftets ensartede fremtræden og forenkling af redaktionsprocessen bør manuskripter, der sendes til *Militært Tidsskrift*, være udformet i overensstemmelse med nedenstående retningslinjer:

Manuskripter afleveres elektronisk (som vedhæftet fil på e-mail eller FIIN, alternativt på diskette). Illustrationer i form af figurer, tabeller eller lignende afleveres desuden i hard copy. Så vidt muligt skrives teksten i Word, Arial 12 pkt. med halvanden linjeafstand. Såfremt teksten er skrevet i et andet program, anføres programmets navn. Der skrives *uden* fast højremargin og *uden* orddeling. Under artiklens titel anføres forfatterens titel, navn og tjenestested. Dog gives boganmeldelser ingen titel, men indledes med bogens bibliografiske reference (se eksempel nedenfor); anmelderens titel, navn og tjenestested anføres efter anmeldelsen.

Afsnitoverskrifter (mellemrubrikker) skrives med fed skrift og nummereres ikke. Benyt højst to niveauer af mellemrubrikker. Såfremt der benyttes to niveauer, skrives mellemrubrikken i 2. niveau i *kursiv*. Der foretages ikke indrykning af første linje i nyt afsnit efter mellemrubrik eller efter figurer og tabeller samt længere citater. Ved alle andre nye afsnit begynder teksten ved første tabulatorstop. Der er ikke blank linje mellem afsnit.

Citater på mindre end fire linjer skrives som løbende tekst. Længere citater rykkes ind og skrives med blank linje før og efter citatet. Efter indrykning på grund af citatet begynder teksten ved venstre margin. Kursivering og understregning bør begrænses mest muligt. Det samme bør anvendelsen af militære forkortelser. Første gang en forkortelse (bortset fra alment kendte som EU, NATO og lignende) anvendes, bør den forklares i en efterfølgende parentes. Anvendte forkortelser er: osv., dvs., mv., jf. bl.a. I løbende tekst skrives pct. (ikke %). Skriv 1990'erne (ikke 1990erne). Der kan anvendes enten grammatisk kommatering eller "nyt komma", blot bør det være konsekvent.

Noter placeres som fodnoter, ikke slutnoter. Der benyttes enkelt linjeafstand i noter. I noter kursiveres bogtitler og tidsskriftsnavne. Artikelstitler sættes i anførselstegn. Forfatterens titel/grad medtages ikke.

Eksempler på noter: Poul Kiærskou, "Forberedelse til indsættelse af i den internationale mission". *Militært Tidsskrift*, nr. 4, 2003, pp. 558-566. Michael Howard, *Den Første Verdenskrig*. København: Borgen, 2004, p. 17. Friis Arne Petersen, "The International Situation and Danish Foreign Policy 2003" i Per Carlsen and Hans Mouritzen (eds.), *Danish Foreign Policy Yearbook 2004*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies, 2004, pp. 5-24.

I en note, der henviser til litteraturen i en umiddelbart foranstående note skrives: Ibid. efterfulgt af sidetal. Henvises der til en tidligere note, skrives forfatterens efternavn efterfulgt af op.cit., der igen følges af sidetal.

Ekspedition og returadresse

Overassistent Annette Greve
Frederiksberg Slot
Roskildevej 28A
2000 Frederiksberg
Telefon 36 13 27 02

Flytning

Husk at meddele flytning! Manglende flyttemeddelelser giver Selskabets ekspedition et stort og unødvendigt ekstraarbejde!

Landets postkontorer udleverer gratis specielt udformede postkort til anmeldelse af flytning...

De sendes oven i købet portofrit...

Eller på e-mail HO-DKSV@mil.dk

Redaktionen

Tidsskriftet redigeres af redaktionen inden trykning, derfor anmodes - om muligt - kommende artikler indsendt på e-mail: nbagge@dlgtele.dk Næste nummer planlægges udsendt ultimo juni 2011, hvorfor indlæg til dette nummer bedes indsendt senest den 27. maj 2011.

OBS!

Selskabets adresse på Internettet er: www.dkvs.dk, her vil man kunne finde praktiske oplysninger om bl.a. foredragssæson som supplement til udsendt information.

Tema for MT nr. 1-2011 er: Militær forskning